

วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา
Way of Life Regarding Philosophy of Sufficiency Economy of
Farmer in Songkhla Province

กฤษฎา หลักเมือง
Kritsada Lakmuang

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Science in Agricultural Development
Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นายกฤษฎา หลักเมือง
สาขาวิชา	พัฒนาการเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
คณะกรรมการสอบ

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนไชย)

.....ประธานกรรมการ
 (ศาสตราจารย์ ดร. บัญชา สมบูรณ์สุข)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนไชย)

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล)

.....กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล)

.....กรรมการ
 (ดร. อุทัย ปริญาสุทินนท์)

.....กรรมการ
 (ดร. เชิดศักดิ์ เกื้อรักษ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
 เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนา
 การเกษตร

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร. ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคล
ที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญญา รัตนไชย)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ลงชื่อ
(นายกฤษฎา หลักเมือง)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน
และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ

(นายกฤษฎา หล้าเมือง)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นายกฤษฎา หลักเมือง
สาขาวิชา	พัฒนาการเกษตร
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม ระดับทัศนคติในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันและการทำนา รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่าง คือ ลูกค้ำธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา ที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก จำนวน 160 คน จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน ใช้แรงงานครัวเรือนในการทำนาเฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน ประสบการณ์ทำนาเฉลี่ย 34 ปี รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 17,381 บาทต่อเดือน รายจ่ายรวมของครัวเรือนเฉลี่ย 13,752 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่มีเงินออม พื้นที่ทำนาเฉลี่ย 17 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาเช่า กิจกรรมเกษตรอื่น ๆ นอกจากการทำนา คือ เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช และทำประมงพื้นบ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าร่วมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากโทรทัศน์มากที่สุด ระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมอยู่ระดับเห็นด้วยมาก การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับบางครั้ง ซึ่งประยุกต์ใช้ด้านการประหยัดมากที่สุด ในกระบวนการทำนา เกษตรกรส่วนใหญ่จะไกล่เกลี่ยและไม่มีการเผาตอซัง พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกคือ พันธุ์ กข.47 ซึ่งใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่คัดเลือกเก็บไว้เอง เฉลี่ย 23 กิโลกรัมต่อไร่ เกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่ใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืชแต่ใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนา เฉลี่ย 30 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้น้ำฝนเป็นหลักในการทำนา ไม่มีการขุดบ่อน้ำหรือสระน้ำในพื้นที่นา เก็บเกี่ยวผลผลิตโดยจ้างเครื่องจักรกล มีค่าจ้างเฉลี่ย 493 บาทต่อไร่ ส่วนใหญ่เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก หากเหลือจะจำหน่าย ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ น้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตทางการเกษตร ไม่มีความรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และต้นทุนการผลิตสูง ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า อายุ ระดับการศึกษา การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร มีผลเชิงบวกต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ระดับ 0.05 ดังนั้น ควรเน้นการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อที่มีความหลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับเกษตรกรที่อายุน้อย และสร้างเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับการศึกษา พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสม พัฒนาศักยภาพผู้นำในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดการนำไปใช้ได้ต่อเนื่อง

Thesis Title	Way of Life Regarding Philosophy of Sufficiency Economy of Farmer in Songkhla Province
Author	Mr. Kritsada Lakmuang
Major Program	Agricultural Development
Academic Year	2015

ABSTRACT

This research is aimed to study personal information, economic and social factors, attitude level toward the Philosophy of Sufficiency Economy, and its application in farmers' daily life. Additionally, this research is to study factors affecting rice-farmers' lives in Songkhla province on the Philosophy of Sufficiency Economy. The sample of research were 160 farmers was rice-farming is the primary, customers of the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives, chosen randomly to be the sample. Data was collected by structured interviews. The findings revealed that most of the farmers were female, average age was 55 years old, and left school after primary school. The average family size was 4 people, with 2 family members responsible for rice farming. The average income was 17,381 baht per month, with an average expense of 13,752 baht per month. Sixty nine percent of farmers had accumulated savings. They learned about the Philosophy of Sufficiency Economy from the television and had a considerably positive attitude towards it. However, there were many who did not apply it to their daily life. A big concern most applicants had was saving money. Moreover, in terms of farming process, the participants wouldn't burn the rice cob, but rather plough it. Rainwater was used opposed to a well or pond. They would hire machines, which costed 493 baht per Rai to harvest. Their family consumed the rice and the remains would be sold. Some of the reasons for lack of participation of the Philosophy of Sufficiency Economy are insufficient water for farming, no knowledge of it and/or the high cost of production. The hypothesis testing found that age, level of education, participation in an agricultural organization, and amount media exposures relating to the philosophy directly correlated to the application of the Philosophy of Sufficiency Economy of farmers at a level of 0.05. Therefore, promoting knowledge of the Philosophy of Sufficiency Economy through a variety of media outlets should be emphasized, particularly to the young farmers. The contents of media should match with the farmers' educational background. Furthermore, developing a training curriculum of the Philosophy of Sufficiency Economy is vastly important. Lastly, the community leaders need to continually educate themselves and communicate a positive message toward it. This will ultimately lead to more farmers incorporating it into their everyday lives.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิญา รัตนไชย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักเป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้คำปรึกษาและช่วยชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้เสร็จสมบูรณ์ลุล่วงด้วยดี และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่สละเวลาให้คำปรึกษาและแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. บัญชา สมบูรณ์สุข, ดร. อุทัย ปริญาสุทธานันท์ และ ดร. เขิตศักดิ์ เกื้อรักษ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญญาพล บุญชู, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยศ บริสุทธิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปริญา แก้วประดับ ที่ให้ความกรุณาในการเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินเครื่องมือที่ใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ ตลอดจนพนักงานของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดสงขลา ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประสานงานกับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ทำให้การเก็บข้อมูลของวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะทรัพยากรธรรมชาติทุกท่าน ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการประสานงานธุรการต่าง ๆ ขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัวผู้ซึ่งเป็นกำลังใจที่สูงสุดในการศึกษาครั้งนี้มาโดยตลอด คุณความดีหรือประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นความกตัญญูต่อบิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

กฤษฎา หลักเมือง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการตาราง	(11)
รายการภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 สมมติฐาน	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.5 ขอบเขตการวิจัย	3
1.6 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ.....	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	5
2.2 ตัวชี้วัดหมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต.....	14
2.3 รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวนา.....	16
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ.....	26
2.5 โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพ ลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้.....	28
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.7 กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	33
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	34
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	34
3.2 การจัดระดับของข้อมูล.....	35
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	37
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	38
3.5 การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ	38
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	40
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	42
4.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคม	42
4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ	46
4.3 ลักษณะทางสังคม	54
4.4 ทิศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	58
4.5 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา	62
4.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงาน	68
4.7 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	79
4.8 การทดสอบสมมติฐาน.....	81
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	93
5.1 สรุป	93
5.2 วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา.....	97
5.3 ข้อเสนอแนะ	99

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เอกสารอ้างอิง	102
ภาคผนวก.....	106
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในงานวิจัย	107
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัยหรือเนื้อหา.....	118
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์.....	134
ภาคผนวก ง ตารางแสดงขนาดของกลุ่มตัวอย่างสำหรับศึกษาค่าเฉลี่ยของประชากร.....	139
ภาคผนวก จ ตัวแปรและการวัด	140
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการทำวิจัย.....	147
ประวัติผู้เขียน	150

รายการตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ปัจจัยเกี่ยวกับความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของชาวนารายย่อยเขตน้ำฝน	23
ตารางที่ 2	แนวคิดการผลิตข้าวแบบดั้งเดิมและแบบใหม่	25
ตารางที่ 3	การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตข้าว.....	26
ตารางที่ 4	แสดงจำนวนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา	34
ตารางที่ 5	จำนวนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในจังหวัดสงขลา.	35
ตารางที่ 6	ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร	42
ตารางที่ 7	สมาชิกในครัวเรือน	43
ตารางที่ 8	แรงงานในการทำนา	45
ตารางที่ 9	รายได้รวมของครัวเรือน.....	46
ตารางที่ 10	รายจ่ายของครัวเรือน	48
ตารางที่ 11	การออมเงินของเกษตรกร	50
ตารางที่ 12	ขนาดพื้นที่ในการทำนาและค่าเช่าพื้นที่นาของเกษตรกร	51
ตารางที่ 13	กิจกรรมทางการเกษตรที่นอกเหนือจากการทำนา	53
ตารางที่ 14	ประสบการณ์ในการทำนา	55
ตารางที่ 15	สถานภาพทางสังคม การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร.....	56
ตารางที่ 16	การรับรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	57
ตารางที่ 17	สื่อที่ได้รับเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	58
ตารางที่ 18	ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	60
ตารางที่ 19	การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา	64
ตารางที่ 20	การเตรียมดิน	68

รายการตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 21	การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์.....	70
ตารางที่ 22	การดูแลโรค แมลง และศัตรูพืชในนาข้าว	72
ตารางที่ 23	การใส่ปุ๋ย และการดูแลรักษา.....	73
ตารางที่ 24	ปริมาณการใช้ปุ๋ยระหว่างกิจกรรมการผลิต.....	74
ตารางที่ 25	แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา.....	75
ตารางที่ 26	การเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว	75
ตารางที่ 27	การกระจายผลผลิตและรูปแบบการจำหน่าย	77
ตารางที่ 28	การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา	78
ตารางที่ 29	การประกอบอาชีพทำนาในอนาคต.....	79
ตารางที่ 30	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอย พหุคูณแบบขั้นตอน	82
ตารางที่ 31	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ..	83
ตารางที่ 32	การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในชีวิตประจำวันของเกษตรกร	85
ตารางที่ 33	การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำนาของเกษตรกร	86
ตารางที่ 34	การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในวิถีชีวิตของเกษตรกร	87

รายการภาพ

หน้า

ภาพที่ 1	กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	33
ภาพที่ 2	วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา	98

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ที่เกิดขึ้น และได้แพร่กระจายออกไปทั่วทวีปเอเชีย ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจต่อประชาชนเกือบทุกระดับของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีรายได้น้อย เป็นประชาชนกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด (กรมการปกครอง, 2541) เพราะได้รับความลำบากในการดำเนินชีวิตและเลี้ยงชีพตนเอง ขาดความมั่นคงในอาชีพ มีรายได้น้อยไม่พอกับรายจ่ายหนี้สินเพิ่มขึ้น สุขภาพจิตตกต่ำ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่ประชาชนภายในประเทศจะต้องมีการอดออม และอดทนต่อภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ผลกระทบดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่สำคัญของประเทศไทย เกษตรกรต้องเผชิญกับสภาพการผลิตที่มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น จากราคาปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้น เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าจ้างแรงงาน รวมทั้งปัจจัยเสี่ยงอื่น ๆ ในการทำการเกษตร เช่น ภัยธรรมชาติ การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ทำให้ผลผลิตเสียหาย ราคาจำหน่ายต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต จึงมีความจำเป็นจะต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ทั้งในและนอกระบบ ทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นตามไปด้วย รัฐบาลจึงมีนโยบายเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในภาคเกษตรกรรมตามแนวยุทธศาสตร์และทิศทางการพัฒนาประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 - 2559 ที่มีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งจะเน้นการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง เน้นการพึ่งพาตนเอง โดยลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน เป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสังคมซึ่งเป็นรากฐานการพัฒนาที่สำคัญของประเทศ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้พยายามดำเนินการเพื่อให้นโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น จึงมีการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร เป็นต้น โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อย ซึ่งเป็นผู้ผลิตอาหารหลักของประเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นคง ความหลากหลาย การพึ่งพาตนเองและสามารถเข้าถึงอาหารทุกครัวเรือนทั้งในเชิงของปริมาณ คุณภาพ โภชนาการ และความปลอดภัย โดยการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิตผ่านเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ และแหล่งความรู้อื่น ๆ ในพื้นที่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเอง โดยได้ดำเนินนโยบายพักชำระหนี้ครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยที่มีหนี้ต่ำกว่า 500,000 บาท อย่างน้อย 3 ปี พร้อมทั้งมีแนวคิดให้มีการฟื้นฟูอาชีพและปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อนำไปสู่การลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ของครัวเรือน นโยบายดังกล่าวของธนาคารฯ ได้ถูกกำหนดให้มีการดำเนินงาน อย่างเป็นรูปธรรมในทุกภูมิภาคที่มีธนาคารฯ ดำเนินงานอยู่ ฝ่ายกิจการสาขาภาคใต้ตอนล่าง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จึงจัดโครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตพร้อมกับพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกษตรกรที่เป็นลูกค้ามีความเข้มแข็งและมีรายได้มั่นคงภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2555)

ข้าวจัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดสงขลา เป็นสินค้าที่มีส่งไปจำหน่ายยังหลายจังหวัดในเขตภาคใต้ตอนล่าง พื้นที่ปลูกข้าวของจังหวัดสงขลากระจายอยู่ทั่วไปทั้งจังหวัด และเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากเป็นอันดับ 2 ของภาคใต้ตอนล่าง (สมปอง และคณะ, 2548) แต่จากปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา พบว่าพื้นที่ทำนาในจังหวัดสงขลา มีแนวโน้มลดลง จากที่มีอยู่ 409,428 ไร่ เหลือเพียง 270,731 ไร่ ในปีพ.ศ. 2558 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558) เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาการขาดทุน มีหนี้สินจำนวนมาก ผลผลิตข้าว โดยเฉลี่ยต่อไร่ต่ำ ในขณะที่ต้นทุนการผลิตข้าวสูงขึ้นทุกปี ทำให้ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน (สุธิดา, 2558) จึงมีแนวโน้มที่เกษตรกรจะเลิกอาชีพทำนามากขึ้น ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบในระยะยาวคือ ปัญหาความมั่นคงทางอาหารภายในจังหวัดจะทวีความรุนแรงขึ้น (สมบูรณ์ และคณะ, 2551) ประชาชนในพื้นที่จะต้องซื้อข้าวราคาแพงจากภูมิภาคอื่น ๆ แทน วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เกษตรกรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต โดยอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเองและครอบครัว ซึ่งน่าจะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ภายใต้สภาวะของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำมาใช้เป็นแนวทางส่งเสริมให้เกษตรกรมีการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวและชุมชน ผลการวิจัยที่ได้ยังสามารถนำไปปรับใช้กับเกษตรกรอื่น ๆ นอกจากเกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก ทั้งในจังหวัดสงขลา และพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคมของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา
- 2) เพื่อศึกษาระดับทัศนคติในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

3) เพื่อศึกษาถึงการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

4) เพื่อศึกษาถึงการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกระบวนการทำนาของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

5) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในจังหวัดสงขลาต่อการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

1.3 สมมติฐาน

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในภาครัฐ, เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน มูลนิธิต่าง ๆ ในด้านการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกรให้มากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพของเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและในกระบวนการผลิตทางการเกษตรลงได้ และนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวและชุมชน

1.5 ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านประชากร คือ เกษตรกรลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา ที่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก และเข้าร่วมโครงการอบรมฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ รุ่นที่ 1 จากสาขาต่าง ๆ ของธนาคารฯ จำนวน 5 สาขา ได้แก่ สาขาระโนด, สาขาสทิงพระ, สาขาสิงหนคร, สาขาคูหา และสาขาควนเนียง จำนวน 400 คน

2) ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ สาขาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา จำนวน 5 สาขา ได้แก่ สาขาระโนด, สาขาสทิงพระ, สาขาสิงหนคร, สาขาคูหา และสาขาควนเนียง

3) ขอบเขตด้านเนื้อหา ต้องการศึกษาศักยภาพที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ในจังหวัดสงขลา

1.6 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

เกษตรกร หมายถึง ลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา ที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และเข้าร่วมโครงการอบรมฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า

ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ รุ่นที่ 1 ในวันที่ 14, 15, 16 และ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ณ คณะ
ทรัพยากรธรรมชาติ

วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การนำแนวทางปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันและกระบวนการทำงาน ที่ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข
ได้แก่ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันในตัว ความรู้ และคุณธรรม

จังหวัดสงขลา หมายถึง พื้นที่ที่มีเกษตรกรขึ้นทะเบียนเป็นลูกค้า ธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และอยู่ในความดูแล รับผิดชอบของสาขาธนาคาร
จำนวน 5 สาขา ได้แก่ สาขาระโนด, สาขาสิงหนคร, สาขาควนเนียงและสาขาคูหา

รายได้รวมของครัวเรือน หมายถึง รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ยังไม่มีการหัก
ต้นทุนใด ๆ ที่มาจากช่องทางต่าง ๆ ได้แก่ รายได้จากการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร รายได้
จากการภาคการเกษตรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การทำนา และรายได้จากนอกภาคการเกษตร

รายจ่ายรวมของครัวเรือน หมายถึง รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในการใช้จ่าย
ต่าง ๆ ทั้งรายจ่ายในภาคการเกษตร และรายจ่ายนอกภาคการเกษตร

จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร หมายถึง จำนวนรวมของสื่อชนิดต่าง ๆ ที่ให้
ข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรได้รับ ได้แก่ โทรทัศน์ ผู้นำชุมชน
อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ของรัฐ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ญาติ/เพื่อนบ้าน วารสาร/นิตยสาร และแผ่นพับ

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง วิธีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้องจาก เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ผลงานวิจัย รวมไปถึงการค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเว็บไซต์ต่าง ๆ โดยจำแนกเนื้อหาออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ตัวชี้วัดหมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต
- 3) รูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวนา
- 4) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ
- 5) โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า อ.ก.ส. พักชำระหนี้
- 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 และเมื่อภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้ประชาชนชาวไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตดังกล่าวและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

2.1.1 หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549)

2.1.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ส่วนความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง

ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสุจริต และให้ความรู้ที่ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ในอดีตเกษตรกรจะทำการผลิตเพื่อบริโภค แต่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาการเกษตรเป็นการเกษตรเพื่อบริโภคและจำหน่าย มุ่งเพิ่มรายได้ ทำให้ต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอกในการทำการเกษตรมากขึ้น ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่เมื่อเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศทำให้เกษตรกรต้องหันกลับมาทำการเกษตรเพื่อบริโภคและจำหน่ายในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้ง โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญคือ ต้องรู้จักการพึ่งตนเองโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2547) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ข้อ ดังนี้

1) กรอบแนวคิด ที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นมุมมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ซึ่งมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนเองได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

(1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

(2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอดีนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

(1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบไปด้วยความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนัก ในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549)

2.1.3 หลักของความพอเพียง

1) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอเพียง ดังนี้

(1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจ แบบทอดทิ้งกัน

(2) จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอ จะรักคนอื่นไม่เป็น

(3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำการเกษตรผสมผสาน ได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งอุปโภค บริโภคพอเพียง

(4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

(5) ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และการ ปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

(6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต ของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เศรษฐกิจควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐาน ทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคงยั่งยืน

(7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ขูดขาก เตี้ยจนเตี้ยรววย แบบกะทันหัน เตี้ยตกงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประชาชนยุคทองไม่ไหวต่อความผันผวน ที่เร็วมาก สุขภาพจิตเสีย เครียด รุนแรง ฆ่าตัวตาย ติดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพดี (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551)

2) การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ สามารถ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

(1) เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลทั่วไป คือ สามารถดำรงชีวิต อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและไม่หลงใหลไป ตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพในการประกอบอาชีพ เดินทางสายกลางทำกิจกรรมที่เหมาะสม กับตนเองและสามารถพึ่งพาตนเองได้

(2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจเพื่อ การเกษตรที่เน้นการพึ่งพาตนเอง เกษตรกรจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดิน

โดยเฉพาะแหล่งน้ำ และกิจกรรมการเกษตรได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกรด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2547)

2.1.4 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวความคิดที่สามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมได้ในชีวิตประจำวัน ด้วยการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) พิจารณาความสามารถในการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุลทั้ง 3 คุณลักษณะ คือ พอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เป็นขั้นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยจะต้องพิจารณาองค์ประกอบที่ครอบคลุม 5 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) ความพอดีด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความซื่อสัตย์สุจริต อุดหนุนและมีความเพียร

(2) ความพอเพียงด้านสังคม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี รู้จักผนึกกำลังสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง

(3) ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้จัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ สามารถเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคง และระวังไม่ให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(4) ความพอเพียงด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและภูมินิเวศน์ พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

(5) ความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ดำรงชีวิตอย่างพอดี พอมี พอกิน พอใช้สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน ประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพ) ด้วยความขยันหมั่นเพียร อุดหนุน ใช้ชีวิตเรียบง่าย โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย รู้จักใช้จ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็น ประหยัด รู้จักเก็บออมและแบ่งปันผู้อื่น

2) พิจารณาความรู้คู่คุณธรรม มีการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (ทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติจริง) ในวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่าง ๆ อย่างรอบรู้ รอบคอบ และมีเหตุผลที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้อย่างมีขั้นตอนระมัดระวังในการปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียรความอดทนและใช้สติปัญญาอย่างชาญฉลาดในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง

3) การวางแผนการดำเนินชีวิต

(1) พัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ไม่เรียนรู้) สร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยด้านการเงิน

(2) สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้า มุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นระบบโดยใช้ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและครอบครัว

(3) หมั่นบริหารจัดการใจให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักษาดี เสียสละ สามัคคี เทียงธรรม มีศีลธรรม

(4) ควบคุมจิตใจเพื่อให้ตนเองประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรือง

(5) พัฒนาจิตใจให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง

(6) เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเอง และครอบครัว เช่น เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่าง ๆ หรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

(7) ปรับทัศนคติในเชิงบวก

4) จัดบันทึกและทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย

5) สรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยพิจารณาถึง

(1) อารมณ์ไม่ต้องเครียด มีเหตุผล มีความเชื่อมั่น มีระบบคิด เป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน มีแรงจูงใจ กล้าคิดกล้าทำ ไม่ท้อถอย หรือหมดกำลังใจ เมื่อประสบปัญหา ในชีวิต

(2) สิ่งเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก ได้แก่ รถป้ายแดง เงินพลาสติก โทรศัพท์มือถือ สถานเริงรมย์ เหล้า บุหรี่ การพนัน

6) การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร มีขั้นตอน ดังนี้

(1) ลดรายจ่าย เป็นการประหยัดและเป็นผลดีต่อสุขภาพ การทำ พืชผักสวนครัวรั้วกินได้ เป็นอาหารสำหรับการบริโภคในครัวเรือน นับเป็นงานอดิเรกที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว แม้ไม่มีพื้นที่ก็สามารถทำสวนครัวในบ้านได้ เช่น การปลูกพืชในกระถาง หรือในภาชนะแขวน ฯลฯ พืชที่จะปลูก เป็นพืชที่ใช้ประจำในครัวเรือน เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ชะพลู หอม ผักชี ชะอม ตำลึง ผักหวาน เป็นต้น

(2) เพิ่มรายได้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนให้เกิดประโยชน์ สูงสุด เช่น การถนอมอาหาร แปรรูปงานฝีมือ ในหัตถกรรมสิ่งประดิษฐ์ การผลิตกล้าไม้ดอก-ไม้ประดับ เลี้ยงสัตว์ ประมง เพาะถั่วงอก เพาะเห็ด เป็นต้น ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรม การเกษตร

(3) ขยายโอกาส เกิดจากการพัฒนาศักยภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยการร่วมมือการสร้างอาชีพให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า บุตร-หลาน ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรวมกันจัดหาตลาด แหล่งเงินทุน และเครือข่าย มาใช้ในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและอบอุ่นต่อไป (กระทรวง เกษตรและสหกรณ์, 2551)

2.1.5 เศรษฐกิจพอเพียง 3 ระดับ กับการประยุกต์ใช้

สำหรับเกษตรกรไทยนั้นได้น้อมนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีคุณลักษณะและเงื่อนไขในการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมไทยเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิด ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนหลักการของทุกศาสนา ทำให้สังคมในระดับจุลภาคที่สุดคือ ปัจเจกบุคคล, ครอบครัว, กลุ่ม, ชุมชน ไปจนถึงระดับมหภาค คือ ในทุกภาคส่วนของการเกษตร ชนบท, อุตสาหกรรม, ธุรกิจเอกชน เป็นต้น (อินวาท จิตต์สงวน, 2554) มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2551) ได้แบ่งออกการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 3 ระดับ คือ แบบพื้นฐาน แบบก้าวหน้า และแบบก้าวไกล โดยมีรายละเอียดในการประยุกต์ใช้ ดังนี้

1) ระดับที่หนึ่ง แบบพื้นฐาน

ระดับนี้จะเป็นการผลิตในระดับบุคคลและระดับครัวเรือน ซึ่งเกษตรกรจะสร้างความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองในระดับบุคคลและครัวเรือน เพื่อพัฒนาไปยังขั้นพออยู่พอกิน และสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงได้ เกษตรกรปลูกข้าว, พืชผักสวนครัว, เลี้ยงปลา และเลี้ยงสัตว์ในที่ดินของตนเองเพื่อบริโภคและจำหน่ายส่วนที่เหลือจากการบริโภคเพื่อนำมาเป็นรายได้ สำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในครัวเรือน โดยทำการผลิตเพื่อเน้นความสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรต่างๆในไร่นาของตนเองอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เกษตรกรไม่จำเป็นต้องสามารถผลิตสิ่งต่าง ๆ ใช้เองทั้งหมด ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง (Self sufficient economy) ที่ว่า “...เศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารหรือเสื้อผ้าใช้เองทั้งหมด แต่หมายถึงแต่ละหมู่บ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยแต่ละครัวเรือนผลิตแล้วมีส่วนเกิน ก็ขายภายในท้องถิ่นซึ่งไม่ไกลนักเพื่อประหยัดเวลา...”

2) ระดับที่สอง แบบก้าวหน้า

ระดับนี้เป็นการรวมพลังของเกษตรกรในรูปแบบของกลุ่มสหกรณ์หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองได้ในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและระบบภูมิสังคมนั้น ๆ บนพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้และดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งด้าน การผลิต การตลาด การศึกษา สวัสดิการสังคมและศาสนา

โดยการผลิตสินค้าที่ได้จากวัตถุดิบของท้องถิ่น จากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากทรัพยากรส่วนเกินของแต่ละครัวเรือนมาสร้างเป็นสินค้าชุมชน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและต้นทุนการขนส่ง รวมกลุ่มให้มีความเข้มแข็งในระดับชุมชน เน้นพัฒนาธุรกิจชุมชนให้มีความสำคัญกับการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่มีการพัฒนารูปแบบและคุณค่าได้มาตรฐาน เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่นและเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอกหรือการพัฒนาสู่ระดับที่สามต่อไป ซึ่งเน้นในหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือการ “ระเบิดจากข้างใน” (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550) คือการสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรในชุมชน เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับการพัฒนาต่างๆ เมื่อมีความพร้อมแล้วจึงออกมาสู่สังคมภายนอก เพื่อเป้าหมายการสร้างประโยชน์

ให้กลุ่มเกษตรกรอย่างไม่เบียดเบียนกัน มีการแบ่งปันและให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน ตามความสามารถจนเกิดความพอเพียงในระดับชุมชน ในวิถีการปฏิบัติอย่างแท้จริง

3) ระดับที่สาม แบบก้าวไกล

ระดับนี้เป็นการสร้างเครือข่ายกลุ่มและขยายขอบเขตกิจกรรม ให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ด้านแหล่งเงินทุน, การตลาด, การผลิต, การแปรรูป, การจัดการข้อมูลข่าวสารเพื่อนำไปสู่ การพัฒนากลุ่ม เพิ่มประโยชน์ของกลุ่มและพัฒนาคุณภาพชีวิต (โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้านฯ, 2554) สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายและการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อให้สามารถ ขยายกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการติดต่อกับ หน่วยงานภายนอกเพื่อ (1) จำหน่ายสินค้าส่วนเกินของชุมชนออกไป (2) พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ (3) การจัดหาปัจจัยการผลิต (4) การเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจในระดับที่สูงขึ้น (5) การพัฒนาคุณภาพ ชีวิต และ (6) การสร้างความเข้มแข็งในระดับประเทศ

2.1.6 การปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

การที่เกษตรกรจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้น จะต้องมีความศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มต้นจากตัวของเกษตรกรเอง ทำในสิ่งที่ตนถนัด จากน้อยไปหามากอย่างพอประมาณ ในการคิดวางแผนจะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์นั้นควรมี การพิจารณาถึงความเหมาะสมอย่างมีเหตุผล มีความเชื่อมั่น มีการขอคำปรึกษาจากผู้รู้ ปรึกษา รับฟัง ความเห็นเห็นจากผู้อื่นด้วย และมีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อที่จะนำมาปรับปรุง ฟาร์มของตนเองและป้องกันความผิดพลาด อันจะก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี นอกจากนี้ ในการทำอะไรต้องมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ ต้องมีใจรักในการทำเกษตร มีมานะ อดทน เพียรพยายาม ไม่ปิดกั้นตนเอง ขยัน ประหยัดและมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น

ซึ่งการนำแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ห่วง และ 2 เงื่อนไข คือ

1) ความพอประมาณ

เกษตรกรควรเลือกทำกิจกรรมการผลิตและผลิตตามกำลังการผลิต ที่ครัวเรือนสามารถทำได้ ด้วยหลักการที่เป็นรูปธรรมคือ การพึ่งตนเอง โดยพิจารณาจากการใช้ แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ให้มีการจ้างแรงงานให้น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับการทำเกษตรของเกษตรกร ทั่วไป เช่น เกษตรกรที่มีพื้นที่ฟาร์มน้อยไม่เกิน 5 ไร่ สามารถปลูกพืชอายุสั้นให้เหมาะกับขนาดพื้นที่ และแรงงาน ส่วนพื้นที่ฟาร์มที่มากขึ้นก็จะปลูกไม้ผลหมุนเวียนตามฤดูกาลเพื่อให้เหมาะสมกับการใช้ แรงงานในครัวเรือน ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกทั้งค่าใช้จ่ายในฟาร์ม เช่น ปุ๋ย สารเคมี และค่าใช้จ่าย ในครัวเรือน ใช้รายได้เป็นตัวกำหนดการใช้จ่าย มีการดำเนินชีวิตแบบพออยู่พอกิน ไม่สร้างหนี้ ไม่เบียดเบียนคนอื่น จากผลประกอบการของฟาร์มดังกล่าวพบว่า รายจ่ายทางการเกษตร, รายจ่าย นอกการเกษตร รวมทั้งหนี้สินเกษตรกรใน 2 ปี (ปี พ.ศ. 2551-2552) มีแนวโน้มลดลง แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนเกษตรกร มีการควบคุมการใช้จ่ายอย่างพอประมาณ มีการลดต้นทุนการผลิต ลดการใช้จ่าย

ภายในครัวเรือนที่ไม่จำเป็น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกระทำการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้ความสามารถในการเลี้ยงดูครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

2) ความมีเหตุผล

เกษตรกรควรมีการวางแผนการผลิตที่ดีด้วยหลักที่ว่า มีกิจกรรมหลากหลายและต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ให้เหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีทั้งข้าว, พืชอายุสั้น, พืชอายุยาว, ปศุสัตว์และประมง ทำให้มีกิจกรรมการผลิตตามแนวของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความหลากหลายสูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตในรูปแบบเดิมที่เป็นเชิงเดี่ยว ทำให้ลดความเสี่ยงในเรื่องรายได้ต่อราคาผลผลิตชนิดใดชนิดหนึ่ง นอกจากนี้มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เกื้อกูลกันในฟาร์ม และสร้างจุดเด่นของผลผลิตที่แตกต่างจากคนอื่น เน้นในเรื่องคุณภาพของผลผลิตมากกว่าปริมาณผลผลิต จนเป็นที่ต้องการของลูกค้าทำให้เกิดตลาดตามมาในที่สุด รวมทั้งเป็นการรักษาความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ ทดแทนธรรมชาติที่ใช้ไปให้ฟื้นฟูกลับมาเหมือนเดิม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการประกอบอาชีพทางการเกษตร

3) การมีภูมิคุ้มกันในตัว

การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของครัวเรือนเกษตรกร คือ (1) การทำเกษตรแบบเป็นวงจรพืชอาหาร เกษตรกรมีอาหารที่ปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือนอย่างเพียงพอ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยการใช้ผลผลิตภายในฟาร์มมากขึ้น (2) การเสริมแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอย่างพอเพียงตลอดปีเนื่องจากแหล่งน้ำถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เช่น การขุดสระและขุดบ่อน้ำบาดาล เพราะหากขาดแหล่งน้ำเสริมแล้วเกษตรกรจะไม่สามารถทำกิจกรรมการเกษตรได้ตลอดปี (3) การจัดบันทึกบัญชีฟาร์ม, รายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน (4) การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลเพื่อการอดออม เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับครัวเรือน ในการสะสมเงินลงทุนในอนาคต (5) การขยายเครือข่ายออกไปสู่การรวมกลุ่มและพัฒนาชุมชนให้มีการพึ่งพากัน (6) แบ่งปันอาหาร และ (7) การรักษาสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำให้ยั่งยืนต่ออาชีพเกษตรกรรมไปพร้อม ๆ กัน

4) เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

การเรียนรู้เป็นกุญแจสำคัญต่อความสำเร็จของเกษตรกร การศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อนำความรู้นั้นมาปฏิบัติจริง นำมาปรับปรุงใช้กับฟาร์มตนเอง โดยมีหลักการว่า “ต้องเรียนให้รู้ ดูให้เห็น และทำให้เป็น” รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ ได้นำไปปฏิบัติ ด้วยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน, การเป็นวิทยากรและปราชญ์ชาวบ้าน เน้นคุณธรรมในเรื่องของความซื่อสัตย์, ไม่คดโกงและเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้อง, ผลผลิตที่ขายจะต้องปลอดภัยมีคุณภาพ ราคาเหมาะสมและไม่เอาเปรียบผู้อื่น (สำนักงานวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

2.1.7 แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ทฤษฎีแห่งการจัดการน้ำที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชดำริและทรงพระราชทานให้แก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ขาดแคลนน้ำ และเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำเกษตร เพราะหากขาดแคลนน้ำ

หรือฝนทิ้งช่วงจะทำให้การเกษตรไม่ได้ผล หากทำนาจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค จากปัญหาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงทดลองทฤษฎีใหม่ในพื้นที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ผลที่ได้จากการทดลองดังกล่าว พสกนิกรสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง โดยหลักการ ทรงให้จัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ในสัดส่วนร้อยละ 30-30-30-10 ส่วนแรกให้ขุดสระน้ำในไร่นาร้อยละ 30 ส่วนที่สองให้ปลูกข้าวร้อยละ 30 ส่วนที่สามให้ปลูกพืชไร่ พืชสวน ร้อยละ 30 ส่วนที่สี่ให้เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยร้อยละ 10 ของพื้นที่ โดยหากมีครบทั้งสี่ส่วนแล้ว จะทำให้เกษตรกรมีน้ำไว้ใช้เพาะปลูกพืชในหน้าแล้ง เกษตรกรมีข้าว พืชผัก และผลไม้ไว้บริโภค ตลอดทั้งปี สามารถพึ่งพาตนเองได้

ตามแนวคิดทฤษฎีใหม่การจัดแบ่งพื้นที่ดังได้กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงขั้นแรกของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งมี 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 ให้มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้ โดยจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน คือ สระน้ำ ที่นา ที่ไม้ผลและไม่ยืนต้น และที่อยู่อาศัยดังกล่าวมาข้างต้น ชั้นที่ 2 รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ ฯลฯ และสุดท้าย ชั้นที่ 3 เป็นการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ โดยประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์กร พัฒนาเอกชนและราชการ ในด้านเงินทุน การผลิตและการตลาด การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1) เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอ

การแบ่งพื้นที่ออกเป็น ส่วน ๆ กล่าวคือ ส่วนแรกประมาณร้อยละ 30 ขุดสระน้ำ ไว้ใช้เพาะปลูกพืชในฤดูแล้ง และเลี้ยงปลาตามธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารจำพวกพืช ไร่บริโภคได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่ 2 ประมาณร้อยละ 30 ใช้สำหรับปลูกข้าว ไร่เป็นอาหารหลักให้ครัวเรือนบริโภค ส่วนที่ 3 ประมาณร้อยละ 30 ไร่ปลูกพืชอื่น ๆ เช่น พืชไร่ ไม้ผล พืชผัก ผลผลิตที่ได้นำมาบริโภค นอกจากนี้ บริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยก็สามารถใช้เลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ด สำหรับใช้เป็นอาหารบริโภคในครัวเรือน ดังนั้นเกษตรทฤษฎีใหม่จะทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภค อย่างเพียงพอตลอดทั้งปีดังกล่าว

2) เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นระบบการเกษตรที่จัดให้มีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร สามารถปลูกพืชได้หลายชนิดและหมุนเวียนได้ตลอดทั้งปี ทำให้มีรายได้ตลอดปี ด้วยเช่นกัน เกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนที่เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกพืช ชนิดเดียวหรือปลูกเพียงครั้งเดียวในหนึ่งปี จึงทำให้รายรับที่ได้อาจไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ

3) เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปี

โดยปกติแล้วเกษตรกรที่อยู่นอกเขตชลประทานนั้น จะประกอบอาชีพ หรือเพาะปลูกเพียงปีละครั้ง มีช่วงระยะเวลาการทำงานในแต่ละปีประมาณ 3 - 4 เดือน ส่วนเวลา

ที่เหลือก็จะว่างงานตามฤดูกาล ก่อให้เกิดการอพยพแรงงาน บางรายจะเดินทางเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่ ๆ แต่เมื่อเกษตรกรทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่แล้ว จะทำให้เกษตรกรมีงานทำในท้องถิ่นของตนเองตลอดทั้งปี มีรายได้ต่อเนื่อง จึงไม่ต้องไปหางานทำที่อื่น เป็นการแก้ไขปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชากรในระดับชุมชนและระดับประเทศได้

4) ปัญหาสังคมลดลง

จากที่กล่าวมาแล้วว่า เกษตรทฤษฎีใหม่สามารถทำให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภค มีงานทำมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ เกษตรกรก็ไม่ต้องไปทำงานในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศ ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น บุตรหลานได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา ปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด ตั้งท้องก่อนวัยอันควร ลักทรัพย์ ก็จะลดน้อยลงจากการที่เกษตรกรทำอยู่กับบ้านมีเวลาอบรมดูแลเลี้ยงดูสั่งสอนลูกหลาน

5) ลดการสูญเสียเงินตราต่างประเทศ

เนื่องจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะเน้นการใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลัก หากเกษตรกรมีสมาชิกภายในครอบครัวอยู่ในวัยแรงงานประมาณ 3-4 คน ก็จะมีแรงงานเพียงพอสำหรับการทำเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็กไม่เกิน 15 ไร่ ไม่จำเป็นต้องพึ่งเครื่องจักรและอุปกรณ์จากภายนอกหรือจากต่างประเทศมากนัก การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักในการปลูกพืช และการใช้สารสกัดจากธรรมชาติหรือสมุนไพร ในการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืชก็สามารถลดรายจ่ายในการซื้อสารเคมีจากต่างประเทศได้เช่นกัน

6) การพัฒนาการเกษตรมีความยั่งยืน

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นทฤษฎีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากนำมาปฏิบัติอย่างตั้งใจ ปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารบริโภค ปัญหาการว่างงาน และปัญหาสังคมก็จะน้อยลง ลดการพึ่งพาจากภายนอกหรือต่างประเทศ การประกอบอาชีพการเกษตรก็จะมีความยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ได้เป็นหลักการหรือทฤษฎีที่ต้องปฏิบัติตามตำราอย่างเข้มงวด ต้องมีการประยุกต์ไปใช้ในวิถีชีวิตอย่างเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม ภูมิประเทศและภูมิสังคมของเกษตรกรเอง อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืนทางอาชีพเกษตรกรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

2.2 ตัวชี้วัดหมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2557) ได้กำหนด ตัวชี้วัดหมู่บ้านที่ยึดถือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานของชีวิต มีทั้งสิ้น 6 ด้าน ประกอบด้วย 12 ตัวชี้วัด ดังนี้

2.2.1 ด้านการลดรายจ่าย

1) ครั้วเรือนทำสวนครั้ว

ครั้วเรือนใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน หรือ ใช้กระถาง/ภาชนะที่ทิ้งแล้ว ในการปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว รวมทั้งการปลูกผักแบบแขวน ในกรณีพื้นที่ที่ไม่สามารถปลูกผัก ได้ อาจมีกิจกรรมอื่นที่ทดแทนกันได้ เช่น พื้นที่ชาวเล มีการหาปลากินเอง เป็นต้น

2) ครั้วเรือนปลอดอบายมุข

สมาชิกทุกคนในครั้วเรือน ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนันประพฤติตน อยู่ในศีลธรรมอันดี

2.2.2 ด้านการเพิ่มรายได้

1) ครั้วเรือนมีอาชีพเสริม

ครั้วเรือนมีอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ ทำให้ครั้วเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2) ครั้วเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

ครั้วเรือนมีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบ อาชีพ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในครั้วเรือนที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทำให้เกิดความคุ้มค่าและประหยัด เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเพาะปลูกและได้ผลผลิตคุ้มค่าการปลูกผักปลอดสารพิษ การใช้พลังงาน ทดแทน ฯลฯ

2.2.3 ด้านการประหยัด

1) ครั้วเรือนมีการออมทรัพย์

สมาชิกในครั้วเรือนมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ฯ/หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก

2) ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นที่มี ลักษณะคล้ายกัน เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ /กลุ่มออมทรัพย์สตรี/ กลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น

2.2.4 ด้านการเรียนรู้

1) ชุมชนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชุมชนมีการบันทึกภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ มีการถ่ายทอด และนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

2) ครั้วเรือนมีการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

คนในครั้วเรือนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือจัดเวทีการเรียนรู้ หรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่ความเข้าใจในการดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.5 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- 1) ชุมชนใช้วัตถุได้อย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ
 ชุมชนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพ โดยมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
- 2) ชุมชนปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นหมู่บ้านน่าอยู่
 ชุมชนส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้บริเวณที่สาธารณะ ถนนในหมู่บ้าน บริเวณบ้าน หรือที่ว่างในหมู่บ้าน ฯลฯ และมีการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

2.2.6 ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

- 1) ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือคนจนคนด้อยโอกาสและคนประสบปัญหา
 ชุมชนมีการจัดสวัสดิการสำหรับคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา เช่น การจัดให้มีกองทุนประกอบอาชีพ กองทุนสงเคราะห์ต่าง ๆ การจัดสรรเงินกำไรจากกองทุนชุมชนเพื่อเป็นสวัสดิการ การจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ตลอดจนมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีใช้เกี่ยวกับการเงิน เป็นต้น
- 2) ชุมชน"รู้จักสามัคคี"
 ชุมชนมีการมีจัดทำแผนชุมชนและนำแผนไปสู่การปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน

2.3 รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวนา

ปก แก้วกาญจน์ (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวนา ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินชีวิตของชาวนาประกอบด้วย วิธีการผลิต การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มชาวนาด้วยกัน ระหว่างชาวนากับรัฐ ชาวนากับพ่อค้าคนกลางและชาวนากับสังคมภายนอก และระบบความเชื่อหรือคุณค่าซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานในการประกอบอาชีพของชาวนาเป็นอย่างมาก องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ไม่สามารถแยกออกเป็นส่วน ๆ ได้

สำหรับคนไทยได้มีการบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักมาตั้งแต่โบราณ จนข้าวเป็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรม วิธีชีวิตและการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ที่รวมกันขึ้นเป็นลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเป็นพื้นฐานรองรับให้สิ่งเหล่านี้วิวัฒนาการมาสู่ปัจจุบัน

2.3.1 วิธีการผลิตข้าว

- 1) รูปแบบวิธีการผลิตและระบบคุณค่าของชาวนาภาคใต้ประกอบด้วยพื้นที่ทำนา น้ำเพื่อการทำนา การใช้ปุ๋ย เหตุผลการใช้ปุ๋ย พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่ใช้ปลูกในอดีต พันธุ์ข้าว

ที่ใช้ปลูกในปัจจุบัน เหตุผลในการเลือกพันธุ์ข้าวปลูก วิธีการทำนาและอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำนาในอดีต วัตถุประสงค์ในการทำนาของชาวนาภาคใต้ การแบ่งงานกันทำและความสัมพันธ์ด้านแรงงานในการผลิตระหว่างสมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้านในการทำนาและความสัมพันธ์แบบพึ่งพา องค์กรของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องและช่วยเหลือชาวนาในอดีต สาเหตุการมีหนี้สินและแหล่งเงินทุนของชาวนา ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา การทำงานในรอบวันของชาวนาในช่วงฤดูต่าง ๆ

2) รูปแบบวิธีการผลิตแบบใหม่และแบบแผนในการทำนาแบบใหม่ ได้แก่ วิธีการทำนาและอุปกรณ์เครื่องมือในการทำนา วัตถุประสงค์ในการทำนาของชาวนาในภาคใต้ การแบ่งงานกันทำและความสัมพันธ์ด้านแรงงานในการผลิตระหว่างสมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนบ้านในการทำนาและความสัมพันธ์แบบพึ่งพา องค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องและช่วยเหลือชาวนา สาเหตุของการมีแหล่งหนี้สินและแหล่งเงินทุนของชาวนา ความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อการพัฒนา การทำงานในรอบวันของชาวนาในช่วงฤดูต่าง ๆ การจำหน่ายผลผลิต ความจำเป็นในการใช้เงินของชาวนา รายได้อื่นๆ นอกจากการทำนาและทัศนคติต่ออาชีพของชาวนาในปัจจุบัน

3) ผลกระทบจากการผลิตแบบใหม่ การปรับตัวของชาวนาในสภาพแวดล้อมและปัญหาปัจจุบัน และการหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น

(1) ผลกระทบจากการผลิตแบบใหม่ ได้แก่ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อระบบนิเวศ

(2) ผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรมการปรับตัวของชาวนาในสภาพแวดล้อมปัญหาปัจจุบันและทางเลือกในการแก้ปัญหา ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านระบบนิเวศ และด้านสังคมวัฒนธรรม

รูปแบบวิธีการผลิตและระบบคุณค่าเดิมของชาวนาภาคใต้เป็นวิธีการผลิตแบบพอเพียงมีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคในครัวเรือน มีเหลือไว้ขาย เลี้ยงเพื่อนบ้าน และทำบุญเลี้ยงพระ มีลักษณะการผลิตสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่วัฒนธรรมชุมชน โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนมาจัดการทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในการดำรงชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติ เป็นวิธีการผลิตที่มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในยุคนั้น อันส่งผลให้เกิดภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อจัดการกับทรัพยากร ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ต้องการให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนรูปแบบวิธีการผลิตและแบบแผนพฤติกรรมในการทำงานแบบใหม่ได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปเกือบสิ้นเชิง ทั้งวัตถุประสงค์ในการผลิต รูปแบบการผลิต เทคโนโลยีการผลิต ระบบความเชื่อพฤติกรรมการทำงานเพื่อหารายได้ อันสืบเนื่องมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก คือ การกระทำของรัฐ และกระแสทุนนิยมโลก ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า แต่อย่างไรก็ตามชาวนาได้มีการปรับตัวท่ามกลางบริบทและปัญหาปัจจุบัน

หาทางเลือกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรตามลักษณะของอาชีพ ร่วมมือกันจัดระบบทั้งเรื่องทุน การผลิต การตลาด มีการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างองค์กรชุมชน และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพและชุมชน

2.3.2 ทศนคติและปัญหาของชาวนาต่ออาชีพทำนาในปัจจุบัน

สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาถึงทศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาพบว่า ในปัจจุบันมีการทำนายน้อยลง และในการวัดทศนคติต่อการทำนาจะสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ระดับทศนคติของชาวนาต่อการทำนาในด้านเศรษฐกิจ ชาวนามีทศนคติไม่ดีในประเด็น “การทำนาในปัจจุบันใช้ต้นทุนการผลิตสูง” เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าต้นทุนในการทำนาในปัจจุบันสูงขึ้นทำแล้วไม่คุ้ม ชาวนาบางส่วนจึงเลิกทำนาส่งผลให้มีนาร้างมากขึ้น จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาในการทำนา คือ

1) ด้านเศรษฐกิจ

- (1) การทำนาในปัจจุบันใช้ต้นทุนในการผลิตสูง
- (2) ราคาข้าวที่ได้รับไม่จูงใจให้เกษตรกรหันมาสนใจทำนา
- (3) ตลาดรองรับผลผลิตข้าวของชาวนามีไม่เพียงพอ
- (4) ผู้รับซื้อข้าวกดราคา
- (5) การทำนากว่าจะมีรายได้เกิดขึ้นต้องใช้เวลาหลายเดือน
- (6) การทำนาเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ไม่แน่นอน
- (7) การทำนาไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนด
- (8) การทำนาทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น
- (9) ชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการส่งเสริม

การทำนา

2) ด้านสังคม

(1) เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่ ทำเพื่อเพียงสืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ

- (2) เด็กรุ่นใหม่ไม่นิยมสืบทอดการทำนา
- (3) เด็กที่มีการศึกษาสูงขึ้นไม่นิยมกลับมาทำนา
- (4) เกษตรกรที่ยังทำนาอยู่เป็นการทำเพียงเพื่อให้มีข้าวกินตลอดปี
- (5) อาชีพการทำนาไม่ได้รับการยกย่องเหมือนอาชีพอื่น
- (6) การเห็นเพื่อนบ้านเลิกทำนามีส่วนให้ชาวนาเลิกทำนามากขึ้น
- (7) การจัดสรรการใช้ชลประทานระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำ

ปลายน้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

- (8) ชาวนาที่ยังสืบทอดการทำนาอยู่เพราะคิดว่าการทำนา

เป็นอาชีพอิสระ

(9) อาชีพทำนามีส่วนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่น

(10) อาชีพทำนาทำให้เกิดการเกื้อกูลกันในชุมชน

2.3.3 ความเสี่ยงและการมีภูมิคุ้มกันของเกษตรกรทำนารายย่อย

จรัญ จันทลักษณ์ (2549) ได้เขียนถึงความเสี่ยงและการมีภูมิคุ้มกันของเกษตรกรทำนารายย่อยในประเทศไทย โดยอธิบายว่า ความเสี่ยง หมายถึงโอกาสที่จะเกิดความสูญเสีย ความเสียหาย ความล้มเหลว การขาดทุน การสูญเสีย ฯลฯ ในการทำนา สำหรับเทคนิคหรือวิธีการบางประการที่ชาวนาจัดการเพื่อป้องกันหรือลดความเสี่ยง ที่รัฐใช้เป็นนโยบายช่วยชาวนา หรือเพิ่มความมั่นคงเข้มแข็งของเกษตรกร หรือประเพณีวัฒนธรรมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตพอเพียงของชาวนา หรือระบบการผลิตที่ยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ ดังจะกล่าวโดยสังเขปต่อไปนี้

“อาชีพการทำนาเป็นอาชีพที่คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่เริ่มมีประเทศไทย (หรือสยาม) ความรุ่งเรืองเข้มแข็งของประเทศไทยในยุคกรุงศรีอยุธยาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ ได้อาศัยข้าวและการทำนาของตาสีตาสาเป็นหลัก ก่อนที่จะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจด้านอื่น ๆ เมื่อสามสี่ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมีอายุกว่าแปดร้อยปี การก่อสร้างสร้างตัวได้อาศัยอยู่ข้าวอันอุดมสมบูรณ์ยั่งยืน ดังที่ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร ได้ทรงกล่าวไว้ว่า “ความเจริญ เดินตามรอยไถ” คนไทยยุคปัจจุบันส่วนมากอาจหลงลืมรากเหง้าดั้งเดิมของตนเองไปมากแล้ว เพราะขาดความสนใจที่จะศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวของพ่อแม่ปู่ย่าตายายในหมู่บ้านชนบท คนชนบทจำนวนมากผันตัวเองจากเกษตรกรมาเป็นกรรมกรอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร เนื่องจากความสะดวกแต่ไม่ค่อยมีความสุข เพราะแสวงหาเงินได้เท่าใดก็ไม่พอ ผู้มีปัญหาจึงควรศึกษา ทำให้เห็นถึงแก่นแท้ของความมั่นคงยั่งยืนของการเกษตรชนบท ที่คนจำนวนมากคิดว่าเป็นความล้าหลังบ้าง เป็นความด้อยพัฒนาบ้าง แต่ยามเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เช่นใน พ.ศ. 2540 อุตสาหกรรมและการก่อสร้างต่าง ๆ ต้องหยุดกิจการ กรรมกรตกงานจำนวนมาก คนเหล่านี้ต้องชมชานกลับชนบท ยกตัวอย่างเช่น ที่หมู่บ้านปันร้ว จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีคนอยู่ราวร้อยละกว่าหลังคาเรือน มีคนหนุ่มสาวตกงานต้องกลับบ้านราว 150 คน สิ่งรองรับคนเหล่านี้คือการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ คนเหล่านั้นได้มีที่พักพิง ได้อยู่ได้กิน ได้ตั้งหลัก ได้มีโอกาสคิดหาทางออกของชีวิตในอนาคตกันใหม่ ในขณะที่ในบางประเทศที่เผชิญปัญหาเดียวกันในยุคหนึ่ง คนตกงานเหล่านี้ต้องไปบุกปล้นแย่งชิงสินค้าข้าวของตามร้านค้าในเมืองเพื่อความอยู่รอด”

ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเสี่ยงและภูมิคุ้มกัน มีตัวอย่างเช่น

1) ที่ดิน ที่นา ปัญหาสำคัญของชาวนา คือ การเป็นหนี้และต้องจำนองที่นา จนในที่สุดต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การมีที่ดินทำนาเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองเป็นการลดความเสี่ยง (เพิ่มภูมิคุ้มกัน) อย่างมากทั้งยังมีผลทางบวกด้านจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง เพราะการมีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองเท่ากับเป็นความมั่นคงของครอบครัว เป็นหลักประกันของชีวิต คนที่ไม่มีที่ดินทำนาเป็นของตนเองย่อมมีอนาคตที่ไม่แน่นอน นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของดินในแง่สารอาหารสำหรับพืชก็นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่ลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ย ระบบการทำนาของคนไทยเป็นระบบที่สร้างการหมุนเวียนของธาตุอาหารพืชในดินอย่างยั่งยืน

2) เมล็ดพันธุ์ข้าว ชาวนาลดความเสี่ยงด้วยการคัดเลือกเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวของตน การปรับปรุงพันธุ์ข้าวของรัฐนับว่าเป็นการช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันของระบบการผลิต เช่น การปรับปรุงพันธุ์ข้าวที่สามารถต้านทานโรคบางชนิด การมีพันธุ์ข้าวขึ้นน้ำ (ข้าวฟางลอย) ช่วยชาวนาที่อยู่ในเขตน้ำท่วม เช่น จังหวัดอยุธยาได้ การมีพันธุ์ข้าวไร่ก็ช่วยให้ชาวนาที่ทำนาบนที่ดอน เช่น ตามไหล่เขาได้

การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจีเอ็มโอ (ตัดแปลงพันธุกรรม) อันเป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัทข้ามชาติหรือบริษัทธุรกิจการเกษตรเป็นปัจจัยเพิ่มความเสี่ยงแก่เกษตรกร เพราะต้องซื้อหาจากบริษัทเจ้าของและไม่สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกต่อในฤดูถัดไปได้ นอกจากนี้พืชจีเอ็มโอของบริษัทยังบั่นทอนความมั่นคงด้านอาหาร (Food security) ของชุมชนและประเทศอีกด้วย หากชาวนาไม่สามารถเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง

3) น้ำฝน ชาวนาในประเทศส่วนใหญ่ (กว่าร้อยละ 80) ทำนาโดยอาศัยน้ำฝน (นาปี) จึงตกอยู่ภายใต้ความเสี่ยงตามธรรมชาติอยู่มาก เพราะเป็นการทำนาแบบ “เทวดาเลี้ยง” สภาวะฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วง น้ำน้อย ความแห้งแล้ง น้ำท่วม ฯลฯ จึงเป็นปัจจัยเสี่ยงของชาวนา อย่างไรก็ตามชาวนาในประเทศไทยได้มีวิธีการในการสร้างภูมิคุ้มกันจากภูมิปัญญาของตนเอง เช่น

(1) คันนา ชาวนาในภาคอีสานทำคันนากันเป็นแปลงเล็กมาก ๆ เพื่อช่วยให้สามารถทำนาในพื้นที่ลุ่มได้ในยามที่ฝนตกน้อย แต่ถ้าฝนตกมากก็สามารถทำนาบนที่ดอนได้ หรือไม่ก็ปลูกพืชไร่ คันนาจึงเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม และเป็นภูมิปัญญาชาวนา

(2) แหล่งกักเก็บน้ำ สระ หนอง คลอง บึง แหล่งน้ำเหล่านี้มีไว้เพื่อกักเก็บน้ำฝนที่ล้นเหลือ จัดเป็นวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันได้ด้วย เพราะสามารถเลี้ยงปลา ปลูกผักและเก็บเกี่ยวพืชไร่ หรือเลี้ยงเป็ดได้ ทำให้เป็นการสร้างแหล่งอาหารทางเลือกอีกทางหนึ่งของคนชนบท

4) การไถนา การเตรียมดินเพื่อปลูกข้าว (นาดำ นาดำ) เป็นภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งในการทำนา การใช้ควายไถนาของชาวบ้านชนบทเป็นวิธีลดความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพสำหรับชาวบ้านที่มีที่นาราว 20 -25 ไร่ และอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก โดยใช้ควายตัวโตเต็มที่สองสามตัวก็ทำงานได้ทัน ต่อมาพ่อค้ารถไถและรัฐบาลส่งเสริมให้ชาวนาใช้ควายเหล็กในเขตทำน่าน้ำฝน ควายเหล็กกินน้ำมัน น้ำมันแพงขึ้นเรื่อย ๆ จากลิตรละ 8 บาท เป็น 30 บาท หรืออาจจะถึง 50 บาท ทำให้ต้นทุนการทำนาสูงขึ้นตามไปด้วย การใช้ควายไถนา ควายช่วยกินฟาง กินหญ้าเป็นการลดปัญหาวัชพืช ใช้ควายใช้เป็นปุ๋ยคอก ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี พอสิ้นปีควายออกลูกตัวใหม่ให้อีกด้วย เป็นการเพิ่มทรัพย์สินของชาวนา ในขณะที่ควายเหล็กกินน้ำมัน กินอะไหล่ แล้วโดนสนิม กินจนสึกหรอ แถมยังถ่ายมูลพิษ คือ ฟันคว้นเสียเพิ่มมลพิษในอากาศและน้ำมันเครื่องเสียลงปนเปื้อนดินและน้ำในนา ทำให้ดินเสียคุณภาพเพราะสิ่งมีชีวิตในดินถูกทำลาย

การเลี้ยงควายไถนาช่วยให้ชาวนามีความมั่นคงในชีวิตและครอบครัวมีความสุข เพราะ

(1) ควายเป็นทรัพย์สินที่ขายได้ในยามทุกข์ยาก เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง พืชผลถูกทำลายโดยศัตรูพืช เป็นต้น ชาวนาก็อาจขายควาย เอาเงินซื้อข้าวให้ครอบครัวบริโภคได้ทั้งปี

(2) ควายเป็นสัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะและขนส่งในยามฉุกเฉิน เช่น ถ้าเกิดน้ำท่วมควายก็จะช่วยคนได้ ควายว่ายน้ำเก่งหนีน้ำท่วมไปอยู่ในที่ดอนที่สูงได้เอง ในขณะที่รถไถต้องจมน้ำ

(3) ควายเพิ่มพูนทรัพย์สินให้ชาวนาด้วยการขยายพันธุ์ออกลูกได้
ปีละตัว

(4) “ควายเป็นฟางเป็นทองได้” เพราะควายกินฟางเพียงอย่างเดียวก็โตได้ ยิ่งได้หญ้าเขียวๆ ริมคันนาอีกด้วยก็ยิ่งโตเร็ว พอควายอายุได้สองสามปีก็ขายได้ตัวละประมาณสองหมื่นบาท เท่ากับซื้อทองได้สองบาท (พ.ศ. 2549)

(5) ชีควายเป็นปุ๋ยชีวภาพอย่างดี ควายหนึ่งตัวถ่ายขี้ได้ราว 4-5 ตันต่อปี เวลาควายเล็มหญ้ากินฟางในนาก็ถ่ายขี้ไปด้วย เท่ากับควายเป็นรถกระจายปุ๋ยในนา เท่ากับเป็นระบบหมุนเวียนธาตุอาหารและความอุดมสมบูรณ์ให้แก่เรา (ที่ดิน)

(6) ผู้หญิง คนแก่ และเด็กได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยครอบครัวด้วยการดูแลเลี้ยงควาย คนแก่ได้ออกกำลังกายและได้มีกำลังใจอยู่เฝ้าบ้านดูแลควาย ทั้งทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ตนมีส่วนช่วยเหลือครอบครัว

(7) ควายเป็นเพื่อนของเด็ก และของคนในบ้าน ควายแต่ละตัวจึงมีชื่อเหมือนคน โดยเฉพาะชื่อดาราที่ชาวบ้านมักนิยมนำมาใช้เป็นชื่อควาย (ขอบคุณที่ควายทำงานให้และขอโทษที่คนล่วงเกินหรือตีควาย) มีการประกวดควายงาม แข่งควาย ชนควาย ควายอยู่ในนิยายและเพลงลูกทุ่ง

ดังที่กล่าวมาพอสังเขปแล้วนี้ก็จะเห็นได้ว่าคนไทยเลี้ยงควายไถนา (ค.ควาย ไถนา ในภาษาไทย) มาตั้งแต่โบราณกาลก็เพราะควายเป็นองค์ประกอบในระบบไร่นาไทยที่เสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ให้แก่ครอบครัวชาวนาเป็นอย่างดี

แต่การเลี้ยงควายก็มีความเสี่ยงเหมือนกัน โดยเฉพาะเรื่องโจรขโมยควาย กับเรื่องโรคควาย จึงเห็นได้ว่าตามหมู่บ้านชนบทนั้น ชาวบ้านสร้างบ้านสองชั้น ชั้นล่าง (ใต้ถุน) ให้ควายอยู่ ชั้นบนเป็นที่อยู่ของครอบครัวเจ้าของควายเป็นการป้องกันโจรลักควาย

5) ปุ๋ย การทำนาแบบดั้งเดิมของชาวนาไทย อาศัยปุ๋ยชีวภาพ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เป็นต้น ก่อนไถตะ (ไถครั้งแรก) ก็เอาขี้ควายไปเรียงกองในนา แล้วไถกลบขี้ควาย ชาวนาทุกคนเลี้ยงควาย จึงมีขี้ควายใส่นาจานทุก ๆ บ้าน ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่เคยมีควายปลักมากเป็นอันดับสองในเอเชียรองจากประเทศจีนเท่านั้น คือ มีควายปลักถึง 6.5 ล้านตัว เมื่อราวยี่สิบปีมาแล้ว การทำนาในประเทศไทยจึงมีความยั่งยืน คือ มีผลผลิตคงที่ไม่ตกต่ำ และสามารถส่งออกไปเลี้ยงโลก ทั้ง ๆ ที่การทำนาเป็นการปลูกพืชชนิดเดียวอยู่ซ้ำ ๆ ในพื้นที่เดิม ทั้งนี้เป็นเพราะมีการผสมผสาน (Integration) กับการเลี้ยงวัวควาย ปศุสัตว์อื่น ๆ การทำนาของชาวไทยจึงมิใช่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวแท้ แต่เป็นระบบเกษตรแบบผสมผสาน (Integrated farming system) อันเป็นการเกษตรทฤษฎีใหม่แบบหนึ่ง ซึ่งต่อมาเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)

การใช้ปุ๋ยเคมีของชาวนาแม้ว่าจะได้ผลผลิตข้าวสูงแต่เกิดความเสี่ยง (ลดภูมิคุ้มกัน) หลายอย่าง ยกตัวอย่างเช่น ทำให้ต้องเสียเงินซื้อปุ๋ย ชาวนาขาดความรู้เรื่องดินและปุ๋ย

จึงทำให้การใช้ปุ๋ยขาดประสิทธิภาพ (ต้นข้าวใช้ปุ๋ยเพียง 1 ใน 4 ของปุ๋ยที่ใส่ให้ เป็นต้น) ต้องนำเข้าปุ๋ยหรือวัตถุดิบทำปุ๋ย ทำให้เกิดมลพิษในดินและน้ำ ทำให้สิ่งมีชีวิตในดินตาย ดินที่เคยให้อาหารแก่พืชไม่สามารถสร้างอาหารพืช เพราะสารเคมี “ฆ่าดิน” ดินที่เคยมีชีวิตกลายเป็นดินตาย เหลือเป็นเพียงที่ยึดรากพืชและทางผ่านของปุ๋ยเคมี ชาวนาจึงต้องตกเป็นทาสของสารเคมีที่ต้องขายควาย (แปลงทรัพย์สิน) เพื่อเอาเงินไปซื้อปุ๋ยเคมี การใช้ปุ๋ยเคมีจึงเพิ่มความเสี่ยงแก่ชาวนา แต่ในทางตรงข้าม การใช้ปุ๋ยชีวภาพอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้น ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้ชาวนาและสร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบไร่นาไทย เพราะไม่ทำลายดิน น้ำ ลม และทรัพย์สินของชาวนามาเป็นเวลาหลายร้อยปีหรือเป็นพันปี จนกระทั่งนักวิชาการสมัยใหม่ที่มีความรู้แต่เรื่องเทคโนโลยี แต่ขาด “ความรอบรู้ที่เหมาะสม” แนะนำให้ชาวบ้านใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีซึ่งนำเข้ามายาขายโดยบริษัทการค้าต่างประเทศมุ่งแต่การเพิ่มผลผลิตเพียงอย่างเดียว มิได้คำนึงอย่างชาญฉลาดและรอบคอบถึงผลเสียต่าง ๆ ที่ตามมาภายหลัง อันทำให้เกิดผลกระทบหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะทำให้ชาวบ้านและเกษตรกรในเขตน้ำฝนต้องสูญเสียภูมิคุ้มกันและความยั่งยืนของครอบครัวและระบบเกษตร ต้องขายควายขายที่นา เพื่อใช้หนี้ในที่สุด ลูกหลานต้องกลายเป็นกรรมกรไปหางานทำในเมือง ทำให้สถาบันครอบครัวชนบทอันมีสายใยทางสังคม-วัฒนธรรมที่เหนียวแน่นมั่นคง เป็นสังคมเอื้ออารมีน้ำใจต้องแยกสลายกลายเป็นทาสสังคมแห่งวัตถุนิยมที่แก่งแย่งกันแสวงหาวัตถุเพื่อบริโภค ยึดเงินเป็นเป้าหมายแห่งชีวิต ผู้คนขาดความเมตตาอารี ไม่มีน้ำใจ ไร้มารยาท เห็นแก่ตัว และเต็มไปด้วยความโลภ สังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมวิบัติ ด้วยเหตุที่การพัฒนาการเกษตรมิได้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การใช้เทคนิคแห่งการปฏิวัติเขียว (Green revolution) โดยขาดความรอบรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับคนไทยในชนบทและระบบเกษตรอันยั่งยืน จึงเป็นการทำลายภูมิคุ้มกันของชาวนาไทย การใช้เทคนิคนำเข้าจากต่างชาติจึงต้องมีการวิเคราะห์โดยรอบคอบ ปุ๋ยก็เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งในบรรดาองค์ประกอบของการปฏิวัติเขียวที่จะต้องทบทวนกันใหม่หากเราจะนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างจริงจัง

6) โรค แมลงและศัตรูพืช และสัตว์ เป็นปัจจัยความเสี่ยงของการเกษตรการใช้ยาเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ยาปราบวัชพืช ฯลฯ ในช่วงเวลาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าได้เพิ่มความเสี่ยงให้แก่ชาวนาทั้งทางเศรษฐกิจ สุขภาวะ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก การทำนาแบบดั้งเดิมนั้นชาวนาสร้างภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วยการเลือกพันธุ์ข้าวที่มีความต้านทานโรคและแมลง แม้ว่าผลผลิตจะไม่สูงมาก แต่การที่ชาวนาปลูกข้าวหลาย ๆ พันธุ์ เพราะต่างพันธุ์ต่างก็มีข้อดีหรือคุณลักษณะต่าง ๆ กัน อันเป็นเทคนิคการจัดการเพื่อลดความเสี่ยงหรือเพิ่มภูมิคุ้มกันนั่นเอง เพราะผลผลิตข้าวหมายถึงความอยู่รอดของชีวิตและครอบครัวของชาวนาเอง ภูมิปัญญาของชาวนาในการป้องกันศัตรูพืชนั้นมีมากมาย รวมทั้งการใช้หุ่นไล่กา ในการไล่นกไล่กา (ส่วนมากเป็นนก) ไม่ให้ลงกินข้าวเมื่อถึงคราวที่ข้าวในนามีรวงเหลืองอร่ามใกล้ถึงระยะข้าวสุกพร้อมต่อการเก็บเกี่ยว

ดังกล่าวแล้วว่า ระบบเกษตรของชาวนาเป็นระบบเกษตรผสมผสาน ไม่ใช่ระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยวแบบตะวันตก ผู้ที่ได้พิจารณาศึกษาระบบเกษตรแบบชาวบ้านโดยรอบคอบจะพบว่า ชาวนาแต่ละครัวเรือนนอกจากทำนาแล้วยังผสมผสานด้วยการปลูกพืชอื่น ๆ และเลี้ยงสัตว์เป็นองค์ประกอบเสริมและสนับสนุนกันและกัน เทคนิคการดูแลสุขภาพสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด

ไก่ จึงเกี่ยวข้องกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชาวนาเช่นเดียวกัน เพราะสัตว์เลี้ยงก็คือเงินออมสินของชาวบ้าน คือ

(1) วัวควาย เป็นเงินฝากระยะยาว จะใช้เมื่อน้ำท่วม ฝนแล้ง ลูกชายบวช ลูกแต่งงาน เป็นต้น

(2) หมู เป็นเงินออมสินรายเดือน 6 เดือน ไว้เป็นค่าเล่าเรียน เครื่องแต่งตัว ฯลฯ เวลาโรงเรียนเปิดเทอม

(3) เป็ดไก่ เป็นเงินออมกระแสรายวัน สมาชิกในครอบครัวปวดหัวตัวร้อน ก็ขายไก่ซื้อยา เจ้านาย (ข้าราชการ) มาตรวจงานก็ได้แกงไก่เลี้ยงนาย เวลาทำบุญก็ใช้ไก่ทำอาหาร

พืชบางชนิดใช้ป้องกันและรักษาโรคสัตว์ได้ โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านปลูกไว้รอบ ๆ บ้านและในสวน เป็ดไก่ช่วยลดแมลงศัตรูพืช และวัชพืชได้ นี่คือหลักการจัดการศัตรูพืชและสัตว์แบบผสมผสานอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านตั้งแต่ดั้งเดิม

7) เกษตรกร คนไทยในชนบทที่มีอาชีพทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เลื่อมใสและใกล้ชิดกับศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธสอนให้คนรู้จักพอ ไม่โลภ ไม่คดโกง ฯลฯ สอนให้คนมีความขยันหมั่นเพียร มีความเมตตากรุณา มีความประหยัด รู้จักพอใจในสิ่งที่พึงมีพึงได้ (สันโดษ) มีความกตัญญูรู้คุณต่อสรรพสิ่ง แม้แต่ดิน น้ำ ลม ไฟ พืช สัตว์ ต้นไม้ ฯลฯ คำสอนต่าง ๆ เหล่านี้มีคล้ายคลึงกันในทุก ๆ ศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นธรรมเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นวิถีชีวิตวิถีคิด ตลอดจนความเชื่อและค่านิยมของคนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่คนและสังคม สังคมที่เป็นวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมมักย่ำแย่ให้คนหลงติดกับการบริโภคมมากขึ้น ๆ เพื่อพ่อค้าจะได้ขายของมาก ๆ รัฐก็จะได้อำนาจความสำเร็จด้วยการแสดงด้วยจิตพิที่เป็นตัวเลขที่เพิ่มขึ้น ระบบวัตถุนิยมที่คนในสังคมยังมีฐานะไม่ดี หากสังคมสอนคนให้หลงวัตถุคนก็จะแสวงหาเงินด้วยวิธีการผิด ๆ ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม ผิดด้วยการทำลายป่า ผิดด้วยการทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ปัจจัยเกี่ยวกับความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของชาวนารายย่อยเขตน้ำฝนสามารถสรุปได้ดัง ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัจจัยเกี่ยวกับความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของชาวนารายย่อยเขตน้ำฝน

ความเสี่ยง	ภูมิคุ้มกัน
เกษตรกรรายย่อย อาชีพการทำน่าน้ำฝน	
1. ที่นา – ที่ดิน	ความเป็นเจ้าของ ความอุดมสมบูรณ์ การเลี้ยงสัตว์ในนา ต้นไม้ในนา
2. เมล็ดพันธุ์ข้าว	คัดเลือกพันธุ์ที่ดีไว้ใช้เอง การปรับปรุงพันธุ์ของรัฐ ความต้านทานโรค/แมลง
3. น้ำ (ฝน)	คันนา บ่อน้ำ ข้วไร ข้วขึ้นน้ำ (ข้วฟางลอย)
4. การไถนา	ควาย รถไถ แรงงาน ธนาคารโคกระบือ

5. ปุย	ปุยคอก ปุยหมัก ปุยเคมี ปุยชีวภาพ
6. โรคแมลงและ
ศัตรูพืช	น้ำหมักชีวภาพ สารเคมี พันธุ์ต้านทาน เทคนิคการเพาะปลูก (ปลูกข้าว
หลายสายพันธุ์ ปลูกพืชสมรม ปลูกพืชหมุนเวียน)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ความเสี่ยง	ภูมิคุ้มกัน
7. เกษตรกร	วิถีชีวิตพอเพียง ความไม่โลภ ความไม่เห็นแก่ตัว ความขยันหมั่นเพียร ประหยัด มีวินัย ใฝ่รู้ ชูคุณธรรม
ระบบการผลิต	
1. นโยบายรัฐ	การประกันราคา การส่งเสริมปัจจัยการผลิต การวิจัยและพัฒนา การพัฒนาชนบท ความสุขมวลรวมประชาชาติ การจำแนกเขตการผลิต (โซนนิ่ง) สนับสนุนการปลูกข้าวอินทรีย์
2. ปัจจัยสังคมและ เศรษฐกิจ	ความมั่นคงปลอดภัย ปัจจัยพื้นฐานของชีวิต เงินลงทุน/กองทุน การศึกษา ข้อมูลข่าวสาร สังคมอบอุ่น (การลงแขก ลูกหลานสืบทอด สหกรณ์/ รวมกลุ่ม) การประกันสังคม สุขศาลา ฯลฯ เครือข่ายชุมชน การสร้าง ชุมชนเข้มแข็ง
3. วัฒนธรรมประเพณี	พิธีแรกนาขวัญ แม้โพสพ การทำขวัญข้าว ทำขวัญควาย การละเล่นชนบท พื้นบ้าน การลงแขก ไก่อ้น – วัชชน วัลลาน
4. ระบบผสมผสาน	เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรแบบดั้งเดิม เกษตรสมรม วนเกษตร ฯลฯ
ผลผลิต	
1. เก็บไว้บริโภค	ยุ่งข้าว ธนาคารข้าว การแลกเปลี่ยน
2. การใช้ผลพลอยได้	ฟางข้าว รำ ปลายข้าว เลี้ยงไก่เลี้ยงหมู เป็ดไล่ทุ่ง วัว ควาย
3. มูลสัตว์	ปุยคอก ปุยหมัก
4. ขายข้าว	รวมกลุ่ม สหกรณ์ แปรรูป

ที่มา : จรรย์ จันทลักษณ์, 2549

เกษตรกรในชนบทมีภูมิคุ้มกันจากความนับถือคนดีในชุมชน นับถือ
ประเพณีวัฒนธรรมที่สอนให้คนเป็นคนดี ใจบุญสุนทาน ไม่โลภ อ่อนน้อม ถ่อมตน เคารพนับถือ
บรรพบุรุษ นับถือป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ ทำให้เกิดภูมิคุ้มกันอันเกิดจากการนับถือศาสนา
อย่างเคร่งครัด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นับว่าเป็นพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ เป็นหลักเศรษฐกิจที่
สอนให้คนเป็นคนขยันขันแข็ง แต่รู้จักพอ เมื่อคนไม่โลภก็จะไม่ทำลาย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ยึดคนเป็นหลัก สอนคนให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ไม่ได้ยึดเงิน (จิติพิ) เป็นหลัก ชาวบ้านในชนบท
ดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นคนมีความสุข นิยมเรื่องคุณค่าและคุณความดีมากกว่าเรื่องเงิน คนมีเงินแต่เป็น
คนไม่ดีชาวบ้านก็จะไม่นับถือ คนสมัยก่อนจึงเคารพเศรษฐกิจหรือเอ้าแก่

สังคมไทยทุกวันนี้ นับถือวัตถุมากขึ้น โศกวิบัติกรรมไ้ระบาดเข้าไปในชนบท ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อชีวิตชาวบ้าน ชาวบ้านมีภูมิคุ้มกันลดลง เกิดโรคตกเขี้ยว (ขายสินค้าทั้ง ๆ ที่ยังไม่สุก) ทั้งข้าวและคน มีหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องขายควาย ขายนาวา ขายลูกสาว ฯลฯ สังคมไทยมาถึงทางแพร่งที่จะต้องเลือกเดิน ผู้นำสังคมและรัฐบาลจะต้องเลือกทางเดินว่าจะนำคนส่วนมาก (คนชนบทและชาวนาเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ) เดินไปในทางที่มั่นคงและมีความสุขพอเพียง ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือว่าจะลากคนเหล่านั้นไปเป็นทาสของระบบวัตถุนิยมโดยสมบูรณ์

2.3.4 วิธีลดต้นทุนการปลูกข้าว

พิชญา อารยานุรักษ์ และคณะ (2551) ได้กล่าวถึงการลดต้นทุนการปลูกข้าวของชาวนาว่า ด้วยสภาพการผลิตข้าวในปัจจุบัน ชาวนาต้องประสบกับภาวะต้นทุนการผลิตสูง โดยเฉพาะราคาปุ๋ย น้ำมันเชื้อเพลิง สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม การเกิดภัยธรรมชาติที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น ดังนั้น การลดต้นทุนการผลิตข้าว เป็นวิธีเดียวที่เกษตรกรสามารถควบคุมได้ โดยต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด จากการพึ่งพาปัจจัยภายนอกเป็นการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการผลิตข้าวที่เหมาะสมเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่ดีกว่า ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1) เปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรม

จากแนวคิดการทำนาแบบแข่งขันให้ได้ผลผลิตสูงโดยใช้ปัจจัยการผลิตสูง เปลี่ยนเป็นการทำนาแบบพึ่งพาตนเองอย่างฉลาดรอบรู้ และใช้ปัจจัยที่มีอยู่อย่างเหมาะสม (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แนวคิดการผลิตข้าวแบบดั้งเดิมและแบบใหม่

แนวคิดและการผลิตแบบดั้งเดิม อยากได้ผลผลิตสูง	แนวคิดและการผลิตแบบใหม่ อยากได้ผลผลิตสูง
ต้องหว่านเมล็ดพันธุ์มาก ๆ	ต้องหว่านเมล็ดพันธุ์แค่พอเหมาะ
ต้องใช้ปุ๋ยมาก ๆ	ต้องใช้ปุ๋ยแค่พอสมควร
ต้องใช้สารเคมีมาก ๆ	ต้องใช้สารเคมีเมื่อจำเป็น และต้องบำรุงดิน ไม่เผาตอซัง

ที่มา : พิชญา อารยานุรักษ์ และคณะ ,2551

2) เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตข้าว

การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตข้าวนั้นเป็นการลดต้นทุนการผลิตข้าว ที่เกษตรกรสามารถควบคุมได้ โดยปรับเปลี่ยนแนวคิด จากกระบวนการผลิตตามความเคยชินหรือตามผู้อื่น เป็นระบบใหม่ (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตข้าว

ประเด็น	เดิม	ใหม่
เมล็ดพันธุ์	- ทัวไป / เชื้อตามคำโฆษณาว่าดี	- ใช้พันธุ์ดีจากศูนย์ข้าวชุมชน หรือศูนย์เมล็ดพันธุ์พืช
อัตราการใช้เมล็ดปรับปรุงบำรุงดิน	- 30 - 40 กก./ไร่ หวานข้าวแน่น - เผาตอซัง	- 20 - 25 กก./ไร่ หวานข้าวบาง - ไม่เผาตอซัง - ปลูกพืชหมุนเวียน หรือใช้ปุ๋ยพืชสดบ้าง
การใช้สารเคมี	- ใช้ตามความเคยชิน หรือตามระยะการเติบโตของต้นข้าว ประมาณ 8 - 10 ครั้ง/ฤดู	- สำรวจแปลงนา - ใช้น้ำหมักสมุนไพรในการป้องกันโรคและศัตรูข้าว - ใช้สารเคมีเมื่อมีการระบาดเท่านั้น
การใช้ปุ๋ย	- ใช้เกินความจำเป็น 50-75 กก./ไร่ - เกษตรกรชอบให้ใบเขียว - ใส่ผิดสูตร ผิดเวลา ผิดอัตรา	- ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน ถูกสูตร ถูกเวลา ถูกอัตรา ถูกวิธี - ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีอย่างเหมาะสม

ที่มา : พิชญา อารยานุรักษ์ และคณะ, 2551

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาจิตวิทยาทั่วไป (2548) ได้ให้ความหมายของทัศนคติ (Attitudes) ไว้ว่า เป็นความคิดเห็นที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

2.4.1 องค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติ

ทัศนคติจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1) องค์ประกอบทางด้านความเข้าใจ (Cognitive Component)

เป็นส่วนที่แสดงถึงความรู้ (Knowledge) การรับรู้ (Perception) และความเชื่อ (Beliefs) ที่บุคคลมีต่อความคิดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนของความเข้าใจเป็นส่วนประกอบแรก ซึ่งก็คือความรู้และการรับรู้ ที่ได้รับจากประสบการณ์โดยตรงต่อทัศนคติและข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหลายแหล่งข้อมูล ความรู้และผลกระทบท่อการรับรู้นี้จะกำหนดความเชื่อถือ ซึ่งหมายถึงสภาพด้านจิตใจที่สะท้อนความรู้เฉพาะอย่างของบุคคลและมีการประเมินเกี่ยวกับความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component)

เป็นส่วนที่สะท้อนถึงอารมณ์ (Emotion) หรือความรู้สึก (Feeling) ของบุคคลที่มีต่อความคิดหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสภาพอารมณ์จะสามารถเพิ่มประสบการณ์ด้านบวก

(Positive) หรือ ด้านลบ (Negative) ซึ่งประสบการณ์จะมีผลกระทบต่อด้านจิตใจ วิธีปฏิบัติที่ใช้วัด การประเมินผลอาศัยเกณฑ์การให้คะแนนความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ ดีหรือไม่ดี เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior Component)

เป็นส่วนที่สะท้อนถึงความน่าจะเป็นหรือแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม การปฏิบัติ หรือปฏิกริยาของบุคคล ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งต่อทัศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่ง

2.4.2 ประเภทของทัศนคติ

โดยทัศนคติของบุคคลสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ทัศนคติเชิงบวกหรือทัศนคติที่ดี เป็นทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก ถึงความรู้สึก อารมณ์จากสภาพจิตใจ โต้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงาน องค์กร สถานบัน การดำเนินงานขององค์กรและอื่น ๆ

2) ทัศนคติเชิงลบหรือทัศนคติที่ไม่ดี คือ ทัศนคติที่สร้างความรู้สึกเป็นไป ในการเสื่อมเสียไม่ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลง ระแวง สงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเรื่องราว หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงาน องค์กร สถานบันการดำเนินงานขององค์กรและอื่นๆ

3) ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหา หนึ่งหรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถานบัน องค์กรและอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง

2.4.3 ความเชื่อและค่านิยมมีส่วนในการสร้างทัศนคติของคน

การศึกษาทัศนคติ (Attitude) ของคนเกี่ยวข้องกับการศึกษา เรื่องความเชื่อและ ค่านิยมของแต่ละคน ความเชื่อ (Belief) หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นจริงและเป็นจริงตามบุคคล ยอมรับเพราะเคยได้รับประสบการณ์อย่างนั้น ค่านิยม (Values) หมายถึง การเห็นคุณค่าในสิ่งต่างๆของแต่ละคนว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าแก่การดำเนินชีวิต เช่น ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ดังนั้น บุคคลจะกำหนดคุณค่าโดยยึดถือหลักเกณฑ์ แนวความคิด และการกระทำที่บุคคลเหล่านั้นเห็นว่า มีคุณค่าควรแก่การกระทำ เช่น บุคคลเห็นคุณค่าของการทำงานหนัก การทำงานเป็นสิ่งมีคุณค่าเพราะ ทำให้ได้รับค่าตอบแทน ได้รับการยอมรับและได้รับสถานภาพที่ดีขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่าง ทัศนคติ คุณค่า และความเชื่อ เป็นพฤติกรรมที่ยอมรับในสถานที่ทำงานว่ามีความสำคัญต่อพฤติกรรม การทำงานของคน ในบางครั้งในการตัดสินใจของผู้บริหารก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ดีเป็นไปในเชิงลบ ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในองค์กร ที่เป็นเช่นนี้เพราะบุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ในเรื่อง ทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม ที่ได้รับมาจากประสบการณ์และในอดีตที่ผ่านมานั่นเอง

ทัศนคติจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะอาจมีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากทัศนคติจะมีผลต่อการตัดสินใจในการกระทำหรือแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ซึ่งทัศนคติ ที่ดีก็จะชักนำให้แสดงออกในทางที่ดี ทัศนคติที่ไม่ดีก็จะชักนำให้แสดงออกในทางที่ไม่ดี

2.5 โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้

2.5.1 หลักการและเหตุผล

รัฐบาลมีนโยบายพักชำระหนี้ครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยที่มีหนี้ต่ำกว่า 500,000 บาท อย่างน้อย 3 ปี พร้อมทั้งมีแนวคิดให้มีการฟื้นฟูอาชีพและปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และขยายโอกาสในการประกอบอาชีพ รวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้มีรายได้ที่มั่นคงและสามารถชำระหนี้คืนให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้ในระยะเวลาที่กำหนดไว้

ธนาคารฯ ได้มีการดำเนินการช่วยเหลือเกษตรกรในโครงการพักชำระหนี้ครัวเรือนของเกษตรกรรายย่อยและผู้มีรายได้น้อย เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายดังกล่าว ทาง ธ.ก.ส. จึงมีแนวทางในการให้เกษตรกรในโครงการมีทัศนคติที่ดีในการดำรงชีวิต มุ่งองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมตามภูมิสังคม มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีเงินเหลือออมสำหรับการสร้างฐานะที่มั่นคง อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน จึงได้มีโครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตพร้อมกับการพัฒนาความรู้ในการประกอบอาชีพ ให้มีความเข้มแข็งและมีรายได้มั่นคงภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการประชุมและมีความเห็นร่วมกันในการสร้างความร่วมมือทางวิชาการ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และฝ่ายกิจการสาขาภาคใต้ตอนล่างของ ธ.ก.ส. จึงได้จัดให้มีการอบรมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการที่มีอยู่ในคณะทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรในพื้นที่ต่าง ๆ มาเป็นทรัพยากรสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนและเสริมสร้างความสำเร็จของโครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการต่อไป

2.5.2 วัตถุประสงค์

โครงการอบรมเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีคิด สร้างภูมิคุ้มกันของเกษตรกรในโครงการให้เกิดการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกัน และหาแนวทางในการเชื่อมโยงเครือข่าย ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนสามารถจัดการภาระหนี้สินค้างชำระได้
- 2) เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะในการประกอบอาชีพให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตได้อย่างเหมาะสม
- 3) เพื่อหนุนเสริมกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง

2.5.3 เป้าหมาย

ผู้เข้ารับการฝึกอบรม คือ ลูกค้า ธ.ก.ส. หรือสมาชิกครัวเรือนลูกค้า ธ.ก.ส. ในพื้นที่จังหวัดสงขลาและสตูล ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของฝ่ายกิจการสาขาภาคใต้ตอนล่าง จำนวน 1,450 คน (ภาควิชาพัฒนาการเกษตร, 2555)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 ลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคม

ผู้วิจัยได้มีการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ตามลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสามารถแยกออกเป็นปัจจัยต่างๆ ทั้งหมด 8 ปัจจัย ได้แก่

1) ปัจจัยด้านเพศ

จากการศึกษาของทงงค์ศักดิ์ วันชัย และกุหรั่ง สุปินราช (2552) ที่ทำการศึกษาดำเนินชีวิตของเกษตรกรตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ตำบลเกาะจันทร์ อำเภอกะฉัง จังหวัดชลบุรี พบว่า เกษตรกรที่มีเพศแตกต่างกัน มีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจรัส สุรพิมาน (2553) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยด้านเพศ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่ฝาก อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านเพศ ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และจักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าปัจจัยด้านเพศ ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

2) ปัจจัยด้านอายุ

จากการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่ฝาก อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยด้านอายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าปัจจัยด้านอายุ ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

3) ปัจจัยด้านระดับการศึกษา

จากการศึกษาของทงงค์ศักดิ์ วันชัย และกุหรั่ง สุปินราช (2552) ที่ทำการศึกษา การดำเนินชีวิตของเกษตรกรตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ตำบล

เกาะจันทร์ อำเภอกะฉัง จังหวัดชลบุรี พบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษามีผลต่อการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจรรณันต์ (2551) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่ฝาก อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และสอดคล้องกับการศึกษาของจรัล สุรพิมาน (2553) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่นเดียวกับจักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

4) ปัจจัยด้านรายได้

จากการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจรรณันต์ (2551) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่ฝาก อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านรายได้ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจรัล สุรพิมาน (2553) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอมะออน จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าปัจจัยด้านรายได้ในภาคการเกษตร มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการศึกษาของ นันทินิตย์ ม่านตา (2555) ที่ทำการศึกษารื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรตำบลริมสีม่วง อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่ารายได้เฉลี่ยในการทำการเกษตรมีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน และพบว่ารายได้ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

5) ปัจจัยด้านจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

จากการศึกษาของ นันทินิตย์ ม่านตา (2555) ที่ทำการศึกษารื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกรตำบลริมสีม่วง อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

6) ปัจจัยด้านกิจกรรมทางการเกษตร

จากการศึกษาของจักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่ทำการศึกษารื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่า ลักษณะการทำการเกษตรของเกษตรกร, จำนวนชนิดสัตว์เลี้ยงมีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

7) ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่ทำการศึกษารื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

8) ปัจจัยด้านการรับข้อมูลข่าวสาร

จากการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่ฝาก อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรทั้งหมด รับทราบแนวปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจากสื่อโทรทัศน์ สอดคล้องกับการศึกษาของนครศรีรังควัต และพงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2554) ที่ทำการศึกษารื่อง กระบวนการสื่อสารกับการยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรมีการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนมากที่สุด (โทรทัศน์) รองลงมาคือสื่อแบบกลุ่ม (การประชุม) และสื่อรายบุคคล (การเยี่ยมเยียนบ้าน) ตามลำดับ โดยสื่อบุคคลนั้น เกษตรกรมีการรับสารจากผู้นำชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง นักวิชาการ/เจ้าหน้าที่และพ่อค้า ตามลำดับ

จากการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่ทำการศึกษารื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอมะเอน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จำนวนแหล่งความรู้เรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรได้รับมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอธิบายได้ว่า เกษตรกรที่รับความรู้เรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งความรู้หลายแหล่ง จะมีค่าคะแนนการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่าเกษตรกรที่ได้รับความรู้จากแหล่งความรู้จำนวนน้อยแหล่งกว่า ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่ทำการศึกษารื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าจำนวนชนิดของสื่อที่เกษตรกรได้รับ ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

และจากการศึกษาของรัตนา เนตรแจ่มศรี (2550) ที่ทำการศึกษารื่อง การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ อำเภอบางแก้ว จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประสิทธิภาพการเข้าร่วมฝึกอบรมในกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.6.2 ทิศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่ทำการศึกษารื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าความเชื่อมั่นต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

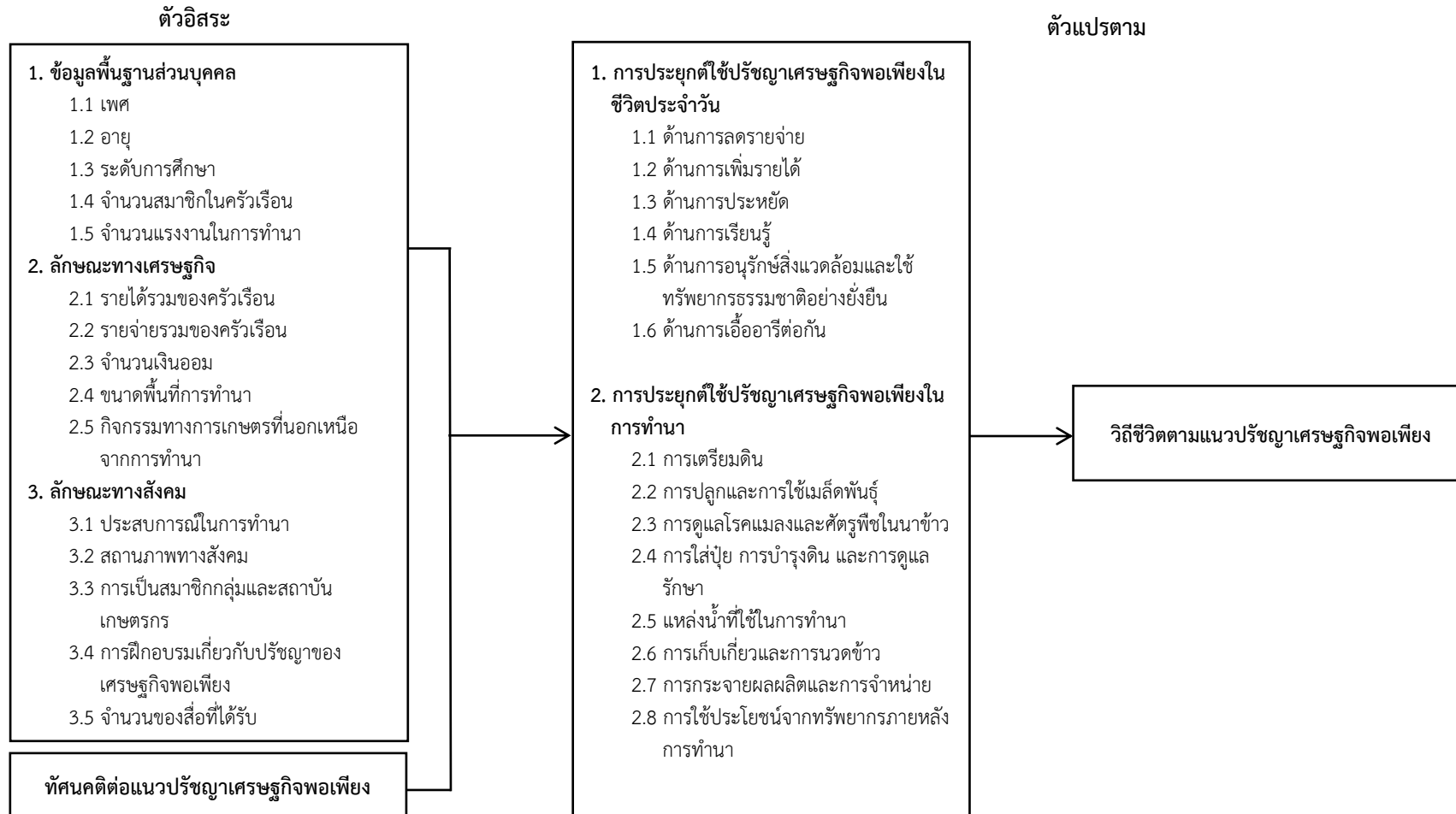
2.6.3 การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาของ ศิริเพ็ญ พวงสายใจและคณะ (2554) ที่ทำการศึกษากการประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่าง ๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับปานกลาง โดยการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงจนจารุอนันต์ (2551) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรมีการจัดการที่ดินในการทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 99.3 มีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 98.0 และมีการผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือนถ้าเหลือจึงจำหน่าย ร้อยละ 54.2 ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาของจรัส สุรพิมาน (2553) ที่ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าเกษตรกรร้อยละ 68.6 มีทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ เกษตรกรร้อยละ 80.2 มีวัตถุประสงค์ในการทำการเกษตรเพื่อการบริโภคเหลือแล้วจึงจำหน่าย

นอกจากนี้ชุมพลภัทร์ คงจนจารุอนันต์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. และพบว่าเกษตรกรมีการทำบัญชีครัวเรือนร้อยละ 93.8 ซึ่งมีจำนวนมากว่าการศึกษาของจรัส สุรพิมาน (2553) เรื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่รายงานผลการศึกษาว่า มีการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรเพียงร้อยละ 76.7

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงหลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยต่าง ๆ ทั้งที่มีผล/มีความสัมพันธ์ และไม่มีผล/ไม่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

2.7 กรอบแนวคิดงานวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีกระบวนการในดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา จำนวน 5 สาขา ได้แก่ สาขาระโนด, สาขาสิงหนคร, สาขาคูหา และสาขาควนเนียง ที่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก และเข้าร่วมโครงการอบรมฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ รุ่นที่ 1 ในวันที่ 14, 15, 16 และ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2555 ณ คณะทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 400 คน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา, 2555) โดยแยกตามสาขาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา แยกตามสาขาของ ธ.ก.ส.

ลำดับ	ชื่อสาขา	จำนวนชาวนา (คน)
1	ระโนด	100
2	สิงหนคร	100
3	คูหา	70
4	ควนเนียง	30
	รวม	400

ที่มา : โครงการอบรมฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ รุ่นที่ 1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา, 2555

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้ตารางของ ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ (2547) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

(Multi-stage random sampling) และเทียบหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จะได้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 160 คน

จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้สูตรแบบคิดคำนวณขนาดตัวอย่างที่เหมาะสม (Proportional allocation) เพื่อหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากแต่ละสาขา โดยมีสูตรการคิดคำนวณ ดังนี้

$$n_i = \frac{n \times N_i}{N}$$

เมื่อ	n_i	แทนขนาดตัวอย่างกลุ่มที่ i
	n	แทนขนาดตัวอย่างทั้งหมด
	N_i	แทนจำนวนประชากรกลุ่มที่ i
	N	แทนจำนวนประชากรทั้งหมด

ผลจากการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม ปรากฏดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในจังหวัดสงขลา แยกตามสาขาของ ธ.ก.ส.

ลำดับ	ชื่อสาขา	จำนวนชาวนา (คน)	จำนวนชาวนากลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	ระโนด	100	40
2	สทิงพระ	100	40
3	สิงหนคร	100	40
4	คูหา	70	28
5	ควนเนียง	30	12
	รวม	400	160

3.2 การจัดระดับของข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการจัดระดับของทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา ดังนี้

3.2.1 การวัดระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ใช้คำถามที่แสดงถึงระดับความเห็นด้วยหรือความชอบ (Scale question) ซึ่งเป็น การวัดความคิดหรือความชอบ (กัลยา วานิชย์บัญชา และฐิตา วานิชย์บัญชา, 2557) ในแบบ สัมภาษณ์เพื่อการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 10 ข้อ และกำหนดค่าคะแนน ไว้ดังนี้

ไม่เห็นด้วย	เท่ากับ	0 คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	เท่ากับ	1 คะแนน
เห็นด้วยน้อย	เท่ากับ	2 คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	เท่ากับ	3 คะแนน
เห็นด้วยมาก	เท่ากับ	4 คะแนน
เห็นด้วยมากที่สุด	เท่ากับ	5 คะแนน

การแปลผล ใช้เกณฑ์คะแนนเพื่อหาระดับทัศนคติที่มีต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา โดยการจัดกลุ่มช่วงคะแนนจากสูตรอันตรภาคชั้น (สายชล สินสมบูรณ์ทอง, 2555) ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น (Class Interval)} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

เมื่อแทนค่าแล้ว จะได้ผลลัพธ์ ดังนี้

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{5 - 0}{6} = 0.83$$

ซึ่งสามารถแบ่งระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

คะแนน 0.00 – 0.83	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
คะแนน 0.84 – 1.67	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด
คะแนน 1.68 – 2.50	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
คะแนน 2.51 – 3.33	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
คะแนน 3.34 – 4.17	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
คะแนน 4.18 – 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด

3.2.2 การวัดระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร เป็นคำถามปลายปิด ในแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 21 ข้อ และกำหนดค่าคะแนน ไว้ดังนี้

ปฏิบัติประจำ	เท่ากับ	2 คะแนน
ปฏิบัติบ้างบางครั้ง	เท่ากับ	1 คะแนน
ไม่เคยปฏิบัติ	เท่ากับ	0 คะแนน

สำหรับการแปลผล ใช้เกณฑ์คะแนนเพื่อหาระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา โดยการจัดกลุ่มช่วงคะแนนจากสูตรอันตรภาคชั้น (สายชล สินสมบูรณ์ทอง, 2555) ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น (Class Interval)} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

เมื่อแทนค่าแล้ว จะได้ผลลัพธ์ ดังนี้

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{2-0}{3} = 0.67$$

และสามารถแบ่งระดับระดับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนาในจังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

คะแนน 0.00 – 0.67	หมายถึง	ไม่เคยปฏิบัติ
คะแนน 0.68 – 1.33	หมายถึง	ปฏิบัติบ้างบางครั้ง
คะแนน 1.34 – 2.00	หมายถึง	ปฏิบัติประจำ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด (Close – Ended Question) และปลายเปิด (Open – Ended Question) ซึ่งในการสร้างเครื่องมือวิจัย จะทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร รายได้รวมของครัวเรือน รายจ่ายรวมของครัวเรือน จำนวนเงินออม ขนาดพื้นที่ในการทำนา กิจกรรมทางการเกษตรที่นอกเหนือจากการทำนา ประสบการณ์ในการทำนา สถานภาพทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และประเภทของสื่อที่ได้รับเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 2 ทศนคติของเกษตรกรที่มีต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการลดรายจ่าย, ด้านการเพิ่มรายได้, ด้านการประหยัด, ด้านการเรียนรู้, ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และด้านการเอื้ออาทร โดยอ้างอิงจาก กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2557)

ตอนที่ 4 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 160 ราย ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเชิงปริมาณร้อยละ 70 และข้อมูลเชิงคุณภาพร้อยละ 30 เพื่อสอบถามข้อมูลและวัดลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 11 มกราคม – 15 กุมภาพันธ์ 2558

3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

รวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากหนังสือ งานวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความวิจัย วารสาร สิ่งตีพิมพ์ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ค้นคว้าผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ศูนย์ราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.5 การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทดสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

3.5.1 การตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา

ได้มีการตรวจสอบข้อคำถาม เพื่อให้มีครอบคลุมครบถ้วนตามทฤษฎีหรือแนวคิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะกรรมการที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

3.5.2. การวัดความเที่ยงตรง (Validity)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้มีการวัดความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เพื่อหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือเนื้อหา (IOC : Index of item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน (ภาคผนวก ข) ในการตรวจสอบโดยมีเกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถาม ดังนี้

- ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจ ว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์
- ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจ ว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์
- ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจ ว่าข้อคำถามไม่สามารถวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

จากนั้น นำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum_{i=1}^N R_i}{N}$$

เมื่อ R_i แทน ผลรวมของคะแนนของผู้เชี่ยวชาญคนที่ i

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์การตัดสินว่า ข้อคำถามใดมีความเที่ยงตรงสูงใช้ได้

ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 – 1.00 มีความเที่ยงตรงสูง

ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ต้องปรับปรุง (สุรพงษ์

คงสัจย์ และธีรชาติ ธรรมวงค์, 2551)

3.5.3 การวัดค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

การวิจัยครั้งนี้ ได้มีการหาความคงที่ของแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้การทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ซึ่งผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 20 คน แล้วนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach (บุญธรรม กิจปรีดา บริสุทธิ์, 2553) ดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ α แทน สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

k แทน จำนวนข้อคำถาม

S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อคำถาม

S_t^2 แทน ความแปรปรวนรวมของคะแนนรวมแต่ละผู้ตอบ

เกณฑ์การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นนั้น Garrett (1961) อ้างโดย เกียรติสุตา ศรีสุข (2552) เสนอว่า

ถ้ามีค่าตั้งแต่ 0.00 – 0.20 แสดงว่ามีความเชื่อมั่นต่ำมาก

ถ้ามีค่าตั้งแต่ 0.21 – 0.41 แสดงว่ามีค่าความเชื่อมั่นต่ำ

ถ้ามีค่าตั้งแต่ 0.41 – 0.70 แสดงว่ามีค่าความเชื่อมั่นปานกลาง

ถ้ามีค่าตั้งแต่ 0.71 – 1.00 แสดงว่ามีค่าความเชื่อมั่นสูง

จากการทดสอบเครื่องมือของการวิจัย สามารถแยกการหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ได้เป็น 2 ตอน คือ 1) ทศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.735 แปลผลได้ว่ามีค่าความเชื่อมั่นสูง และ 2) การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับเท่ากับ 0.812 แปลผลได้ว่ามีค่าความเชื่อมั่นสูง และเมื่อหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ พบว่ามีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.822 ซึ่งถือว่ามีค่าความเชื่อมั่นสูงเช่นเดียวกัน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์ โดยสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

3.6.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ผลอธิบายลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่ออธิบายลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม ระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

3.6.2 สถิติเชิงอ้างอิง (Inferential Statistics)

ใช้เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ทำการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล จำนวน 5 ตัวแปร, ลักษณะทางเศรษฐกิจ จำนวน 5 ตัวแปร, ลักษณะทางสังคม จำนวน 5 ตัวแปร และทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 ตัวแปร กับตัวแปรตาม 3 กลุ่ม ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา และการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต

$$\begin{aligned}
 Y &= a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 + \dots + b_{16}x_{16} \\
 Y_1 &= \text{การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน} \\
 Y_2 &= \text{การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา} \\
 Y_3 &= \text{การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต} \\
 a &= \text{ค่าคงที่} \\
 b_{1...16} &= \text{ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม} \\
 &\quad \text{เมื่อควบคุมค่าของตัวแปรอิสระอื่นที่มีอยู่ในสมการได้คงที่แล้ว}
 \end{aligned}$$

X_1	=	เพศ
X_2	=	อายุ
X_3	=	ระดับการศึกษา
X_4	=	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
X_5	=	จำนวนแรงงานในการทำนา
X_6	=	รายได้รวมของครัวเรือน
X_7	=	รายจ่ายรวมของครัวเรือน
X_8	=	จำนวนเงินออม
X_9	=	ขนาดพื้นที่ในการทำนา
X_{10}	=	กิจกรรมทางการเกษตรที่นอกเหนือจากการทำนา
X_{11}	=	ประสบการณ์ในการทำนา
X_{12}	=	สถานภาพทางสังคม
X_{13}	=	การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร
X_{14}	=	การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
X_{15}	=	จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร
X_{16}	=	ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์วัดระดับสหสัมพันธ์ (Pearson Product Moment Correlation) ซึ่งบุปผา อนันต์สุชาติกุล (2549) ได้กำหนดการแบ่งเกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์ เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระด้วยกันเอง (Multicollinearity) ดังนี้

ค่าของ R_{xy}	หมายถึง
+ 0.70 ขึ้นไป	ความสัมพันธ์ในทางบวกและสูงมาก
+ 0.50 ถึง 0.69	ความสัมพันธ์ในทางบวกและมากพอสมควร
+ 0.30 ถึง 0.49	ความสัมพันธ์ในทางบวกและปานกลาง
+ 0.10 ถึง 0.29	ความสัมพันธ์ในทางบวกและต่ำ
0.00	ไม่มีความสัมพันธ์
- 0.01 ถึง 0.09	ความสัมพันธ์ในทางลบและแทบไม่มีความสัมพันธ์กันเลย
- 0.10 ถึง 0.29	ความสัมพันธ์ในทางลบและต่ำ
- 0.30 ถึง 0.49	ความสัมพันธ์ในทางลบและปานกลาง
- 0.50 ถึง 0.69	ความสัมพันธ์ในทางลบและมากพอสมควร
- 0.70 ขึ้นไป	ความสัมพันธ์ในทางลบและสูงมาก

โดยความสัมพันธ์ในทางลบ (-) แสดงว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม

บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคม

4.1.1 เพศ ระดับการศึกษา และอายุ

การวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 160 คน ซึ่งเป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.88 เพศชายร้อยละ 33.12 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 55.62 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 20.62 มีอายุเฉลี่ย 54.75 ปี โดยจะมีช่วงอายุ 45 -54 ปี และ 35 – 44 ปี เป็นจำนวนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 28.12 และร้อยละ 26.25 ตามลำดับ (ตารางที่ 6) เมื่อพิจารณาผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีอายุมาก โดยผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 45 -74 ปี มีจำนวนถึงร้อยละ 69.99 และส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 78.25 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบุตรหลานของเกษตรกรหรือกลุ่มเยาวชนไม่มีความสนใจที่จะประกอบอาชีพทำนา สืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2549) ที่ได้ทำการศึกษาถึงทัศนคติของชาวนาต่ออาชีพทำนาว่า เด็กรุ่นใหม่ที่ไม่รับการศึกษาจะไม่นิยมสืบทอดการทำนา

ตารางที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

			n = 160
	ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ			
	หญิง	107	66.88
	ชาย	53	33.12
ระดับการศึกษา			
	ไม่ได้ศึกษา	2	1.25
	ประถมศึกษาปีที่ 4	89	55.62
	ประถมศึกษาปีที่ 6	33	20.62
	มัธยมศึกษาปีที่ 3	10	6.25
	มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.	14	8.75
	ปวส. หรือ อนุปริญญา	6	3.75
	ปริญญาตรี	5	3.12
	ปริญญาโท	1	0.62

ตารางที่ 6 (ต่อ)

n = 160		
ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)		
25 – 34	7	4.38
35 – 44	31	19.38
45 – 54	45	28.12
55 – 64	42	26.25
65 – 74	25	15.62
75 – 84	10	6.25
อายุเฉลี่ย	54.75 ปี	
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	12.20 ปี	
อายุมากที่สุด	84 ปี	
อายุน้อยที่สุด	27 ปี	

4.1.2 สมาชิกในครัวเรือน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ครัวเรือนเกือบครึ่งหนึ่ง มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 3 - 4 คน (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 สมาชิกในครัวเรือน

n = 160		
สมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด		
1-2 คน	30	18.75
3-4 คน	69	43.12
5-6 คน	49	30.62
7 คนขึ้นไป	12	7.50
สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย	4 คน	
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	1.60 คน	
สมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด	9 คน	
สมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด	1 คน	

ตารางที่ 7 (ต่อ)

n = 160		
สมาชิกในครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกในครัวเรือนเพศหญิง		
ไม่มีสมาชิกเพศหญิงในครัวเรือน	1	0.62
1 – 2 คน	109	68.13
3 – 4 คน	48	30.00
5 คนขึ้นไป	2	1.24
สมาชิกในครัวเรือนเพศหญิงเฉลี่ย		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	2 คน	
สมาชิกในครัวเรือนเพศหญิงมากที่สุด	1.04 คน	
สมาชิกในครัวเรือนเพศหญิงน้อยที่สุด	7 คน	
	1 คน	
สมาชิกในครัวเรือนเพศชาย		
ไม่มีสมาชิกเพศชายในครัวเรือน	6	3.75
1 – 2 คน	110	68.74
3 – 4 คน	41	25.63
5 คน	3	1.88
สมาชิกในครัวเรือนเพศชายเฉลี่ย		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	2 คน	
สมาชิกในครัวเรือนเพศชายมากที่สุด	1.06 คน	
สมาชิกในครัวเรือนเพศชายน้อยที่สุด	5 คน	
	1 คน	

4.1.3 แรงงานในการทำนา

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีแรงงานในการทำนา ประมาณ 1 - 2 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ทั้งที่เป็นเพศหญิงและเพศชาย อย่างละเท่า ๆ กัน และส่วนใหญ่ไม่ใช่แรงงานจ้างในการทำนา คิดเป็นร้อยละ 79.38 (ตารางที่ 8) ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรได้มีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อยู่ในระดับของความพอดี โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้แรงงานในครัวเรือนสำหรับการทำนา ตรงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 8 แรงงานในการทำนา

n = 160		
แรงงานในการทำนา	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแรงงานทั้งหมด (นับรวมผู้ตอบด้วย)		
1 – 2 คน	104	65.00
3 – 4 คน	41	25.62
5 – 6 คน	12	7.52
7 – 8 คน	3	1.25
แรงงานในครัวเรือนทั้งหมด		
ไม่มีแรงงานในครัวเรือน	6	3.75
1 คน	31	19.38
2 คน	91	56.88
3 คนขึ้นไป	32	20.00
แรงงานในครัวเรือนเพศหญิง		
ไม่มีแรงงานในครัวเรือนที่เป็นเพศหญิง	19	11.88
1 คน	125	78.12
2 คน	9	5.62
3 คนขึ้นไป	7	4.38
แรงงานในครัวเรือนเพศชาย		
ไม่มีแรงงานในครัวเรือนที่เป็นเพศชาย	22	13.75
1 คน	106	66.25
2 คน	27	16.88
3 คนขึ้นไป	5	3.13
แรงงานจ้าง		
ไม่มีแรงงานจ้าง	127	79.38
1 คน	15	9.38
2 คน	8	5.00
3 คนขึ้นไป	9	6.25

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

4.2.1 รายได้รวมของครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ย 17,381.78 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร โดยมีรายได้จากการทำนาเฉลี่ย 6,536.00 บาทต่อเดือน รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 5,832.08 บาทต่อเดือน และเป็นรายได้จากภาคการเกษตรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การทำนา เฉลี่ย 5,335.93 บาทต่อเดือน (ตารางที่ 9)

จากข้อมูลของการวิจัยพบว่า เหตุผลที่เกษตรกรไม่มีรายได้จากการทำนาเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายได้ของครัวเรือนมาจากการทำนาเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 94.83 โดยมีรายได้จากการทำนาเฉลี่ย 6,536.00 บาทต่อเดือน แม้ว่าเกษตรกรจะทำนาเพื่อนำผลผลิตมาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักก็ตาม แต่เกษตรกรจะนำผลผลิตที่เหลือจากส่วนที่ใช้บริโภคไปจำหน่าย ทำให้มีรายได้เกิดขึ้น นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีการทำการเกษตรอื่น ๆ ร่วมกับการทำนาด้วย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้จากภาคการเกษตรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การทำนา เฉลี่ย 5,335.93 บาทต่อเดือน นอกจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรบางส่วนยังมีแหล่งรายได้จากนอกภาคการเกษตรเป็นแหล่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นด้วย คิดเป็นร้อยละ 52.25 โดยครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 5,832.08 บาทต่อเดือน ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีรายได้จากนอกภาคการเกษตรนั้น เนื่องจากเกษตรกรประกอบอาชีพทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว

ตารางที่ 9 รายได้รวมของครัวเรือน

	จำนวน	ร้อยละ
n = 160		
รายได้รวมของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
รายได้โดยประมาณจากการทำนา (บาทต่อเดือน)		
ไม่มีรายได้จากการทำนา	9	5.62
น้อยกว่า 3,000	67	41.88
3,001 – 6,000	38	23.75
6,001 – 9,000	16	10.00
9,001 – 12,000	5	3.12
12,001 – 15,000	8	3.12
15,001 – 18,000	3	5.00
18,001 – 21,000	6	3.75
21,001 บาทขึ้นไป	8	5.00
รายได้โดยประมาณจากการทำนาเฉลี่ย	6,536.00 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากการทำนต่ำสุด	500.00 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากการทำนสูงสุด	100,000 บาทต่อเดือน	

ตารางที่ 9 (ต่อ)

		n = 160	
รายได้รวมของครัวเรือน		จำนวน	ร้อยละ
รายได้โดยประมาณจากภาคการเกษตรอื่น ๆ (บาทต่อเดือน)			
ไม่มีรายได้จากภาคการเกษตรอื่น ๆ		70	43.75
น้อยกว่า 3,000		27	16.88
3,001 – 6,000		21	13.12
6,001 – 9,000		13	8.12
9,001 – 12,000		11	6.88
12,001 – 15,000		2	1.25
15,001 – 18,000		1	0.62
18,001 – 21,000		6	3.75
21,001 บาทขึ้นไป		9	5.62
รายได้โดยประมาณจากภาคการเกษตรอื่น ๆ เฉลี่ย		5,335.93 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากภาคการเกษตรอื่น ๆ ต่ำสุด		300.00 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากภาคการเกษตรอื่น ๆ สูงสุด		50,000.00 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากนอกภาคการเกษตร (บาทต่อเดือน)			
ไม่มีรายได้จากนอกภาคการเกษตร		70	43.75
น้อยกว่า 3,000		23	14.38
3,001 – 6,000		22	13.75
6,001 – 9,000		16	10.00
9,001 – 12,000		11	6.88
12,001 – 15,000		2	1.25
15,001 – 18,000		2	1.25
18,001 – 21,000		5	3.12
21,001 บาทขึ้นไป		9	5.62
รายได้โดยประมาณจากนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย		5,832.08 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากนอกภาคการเกษตรต่ำสุด		300.00 บาทต่อเดือน	
รายได้โดยประมาณจากนอกภาคการเกษตรสูงสุด		90,000.00 บาทต่อเดือน	
รายได้รวม (บาทต่อเดือน)			
น้อยกว่า 5,000		28	17.50
5,001 – 10,000		33	20.62
10,001 – 15,000		40	25.00
15,001 – 20,000		19	11.88
20,001 – 25,000		13	8.12
25,001 – 30,000		4	2.50

ตารางที่ 9 (ต่อ)

n = 160		
รายได้รวมของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
30,001 – 35,000	5	3.12
35,001 – 40,000	2	1.25
40,001 – 45,000	4	2.50
45,001 บาทขึ้นไป	12	7.50
รายได้รวมเฉลี่ย	17,381.78 บาทต่อเดือน	
รายได้รวมต่ำสุด	580.00 บาทต่อเดือน	
รายได้รวมสูงสุด	110,000.00 บาทต่อเดือน	

4.2.2 รายจ่ายรวมของครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรมีรายจ่ายรวมเฉลี่ย 13,752.28 บาทต่อเดือน โดยส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายนอกภาคการเกษตร 8,099.79 บาทต่อเดือน และรายจ่ายในภาคเกษตร 5,263.94 บาทต่อเดือน ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

จากข้อมูลของการวิจัยพบว่า รายจ่ายนอกภาคการเกษตรส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายทางสังคม ได้แก่ ค่าทำบุญงานบวช งานแต่งงาน และงานศพ เนื่องจากคนในชุมชนมีความสนิทสนมและรู้จักกันเป็นอย่างดี เมื่อมีกิจกรรมใดของคนในชุมชนเกิดขึ้น จึงเป็นสิ่งที่เกษตรกรต้องเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแสดงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อต่อกัน ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จึงเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรจะลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงได้ เนื่องจากมีผลผลิตข้าวที่ผลิตเองไว้สำหรับรับประทาน และมีการปลูกพืชผักสวนและเลี้ยงสัตว์ในบริเวณบ้านเพื่อเป็นอาหาร ส่วนรายจ่ายในภาคเกษตรของเกษตรกรจะเป็นรายจ่ายเกี่ยวกับค่าจ้างแรงงาน ค่าจ้างเครื่องจักรกล และปุ๋ยในการผลิต

ตารางที่ 10 รายจ่ายของครัวเรือน

n = 160		
รายจ่ายของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายในภาคการเกษตร (บาทต่อเดือน)		
ไม่มีรายจ่ายในภาคการเกษตร	2	1.25
น้อยกว่า 3,000	88	55.5
3,001 – 6,000	31	19.38
6,001 – 9,000	11	6.88
9,001 – 12,000	12	7.50
12,001 – 15,000	6	3.45
15,001 – 18,000	5	3.12
18,001 – 21,000	2	1.25
21,001 บาทขึ้นไป	3	1.88

ตารางที่ 10 (ต่อ)

n = 160		
รายการของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายในภาคการเกษตรเฉลี่ย	5,263.94 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายในภาคการเกษตรต่ำสุด	200.00 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายในภาคการเกษตรสูงสุด	83,000.00 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายนอกภาคการเกษตร (บาทต่อเดือน)		
ไม่มีรายจ่ายในภาคการเกษตร	6	3.75
น้อยกว่า 3,000	27	16.88
3,001 – 6,000	60	37.50
6,001 – 9,000	26	16.25
9,001 – 12,000	15	9.38
12,001 – 15,000	14	8.75
15,001 – 18,000	2	1.25
18,001 – 21,000	6	3.75
21,001 บาทขึ้นไป	4	2.50
รายจ่ายนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย	8,099.79 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายนอกภาคการเกษตรต่ำสุด	250.00 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายนอกภาคการเกษตรสูงสุด	130,000.00 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายรวม (บาทต่อเดือน)		
น้อยกว่า 5,000	23	14.38
5,001 – 10,000	59	36.88
10,001 – 15,000	35	21.88
15,001 – 20,000	17	10.62
20,001 – 25,000	11	6.88
25,001 – 30,000	5	3.12
30,001 – 35,000	3	1.88
35,001 – 40,000	3	1.88
40,001 – 45,000	1	0.62
45,001 บาทขึ้นไป	3	1.88
รายจ่ายรวมเฉลี่ย	13,752.28 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายรวมต่ำสุด	1750.00 บาทต่อเดือน	
รายจ่ายรวมสูงสุด	133,400.00 บาทต่อเดือน	

4.2.3 การออมเงินของเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีเงินออมของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 69.38 จำนวนเงินออมของเกษตรกรเฉลี่ย 51,937.19 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่มีเงินอมน้อยกว่า 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.87 เกษตรกรที่เหลือร้อยละ 30.62 ไม่มีเงินออม เนื่องจากมีรายได้เท่ากับรายจ่าย (ตารางที่ 11)

จากข้อมูลของการวิจัยของผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบันเกษตรกรต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ต้นทุนในการผลิตและปัจจัยการผลิตมีราคาสูง ปริมาณผลผลิตตกต่ำ และราคาผลผลิตตกต่ำ ตลอดจนการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้เกษตรกรไม่มีเงินเหลือสำหรับการเก็บออม

ตารางที่ 11 การออมเงินของเกษตรกร

	จำนวน	ร้อยละ
n = 160		
การออมเงินของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ภาวะการมีเงินออม		
มีเงินออม	111	69.38
น้อยกว่า 20,000 บาท	51	31.87
20,001 – 40,000 บาท	24	15.00
40,001 – 60,000 บาท	14	8.75
60,001 – 80,000 บาท	0	0.00
80,001 – 100,000 บาท	7	4.38
100,001 บาทขึ้นไป	15	9.38
เงินออมเฉลี่ย	51,937.19 บาทต่อครัวเรือน	
เงินอมน้อยที่สุด	350.00 บาทต่อครัวเรือน	
เงินออมสูงสุด	1,500,000.00 บาทต่อครัวเรือน	
ไม่มีเงินออม	49	30.62
มีรายได้เท่ากับรายจ่าย	39	24.37
มีหนี้สิน	4	2.50
จ่ายค่าเล่าเรียนบุตร	3	1.88
เป็นเงินทุนสำหรับหมุนเวียน	3	1.88

4.2.4 ขนาดพื้นที่ในการทำนาและค่าเช่าพื้นที่ของเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรมีพื้นที่ทำนาทั้งหมดเฉลี่ย 17.29 ไร่ต่อครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกรที่มีพื้นที่ในการทำนา ต่ำกว่า 10 ไร่ มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.12 ส่วนครัวเรือนที่มีพื้นที่ทำนามากกว่า 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.12 ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 77.49 เกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่ทำนาซึ่งเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 22.50 ทำให้เกษตรกรเหล่านั้นมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการเช่าพื้นที่นา ทำให้มีต้นทุน

ในการทำนาเพิ่มขึ้นด้วย โดยเกษตรกรต้องจ่ายค่าเช่าพื้นที่นาเฉลี่ย 313.88 บาทต่อไร่ต่อปี (ตารางที่ 12)

ซึ่งอัตราค่าเช่าพื้นที่นาขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ความสนิทสนมของเจ้าของที่นา กับผู้เช่าที่นา และจำนวนครั้งของการทำนาในพื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่ที่สามารถทำนาได้หลายครั้ง จะมีอัตราค่าเช่าสูงกว่าพื้นที่ที่ทำนาได้จำนวนน้อยครั้งกว่า เช่น อัตราค่าเช่าพื้นที่ทำนาในเขตอำเภอ ระโนด อำเภอสทิงพระ จะมีอัตราค่าเช่าพื้นที่นาสูงกว่าอำเภออื่น ๆ เนื่องจากสามารถทำนาได้ 2 ครั้งต่อปี เพราะมีแหล่งน้ำและระบบชลประทาน ในขณะที่เขตอำเภอสิงหนคร อำเภอคูหา และอำเภอควนเนียง สามารถทำนาได้เพียง 1 ครั้งต่อปี เพราะอาศัยเพียงน้ำฝนในการทำนา จึงทำให้ มีอัตราค่าเช่าพื้นที่นาถูกกว่า

ตารางที่ 12 ขนาดพื้นที่ในการทำนาและค่าเช่าพื้นที่นาของเกษตรกร

n = 160		
ขนาดพื้นที่ในการทำนาและค่าเช่าพื้นที่นาของเกษตรกร*	จำนวน	ร้อยละ
ขนาดพื้นที่ทำนาของเกษตรกรทั้งหมด (ต่อครัวเรือน)		
ต่ำกว่า 10 ไร่	77	48.12
11 – 20 ไร่	42	26.25
21 – 30 ไร่	17	10.62
31 – 40 ไร่	10	6.25
41 – 50 ไร่	9	5.62
51 ไร่ขึ้นไป	5	3.12
พื้นที่ทำนาของเกษตรกรทั้งหมดเฉลี่ย	17.29 ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่ทำนาของเกษตรกรทั้งหมดต่ำสุด	1.50 ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่ทำนาของเกษตรกรทั้งหมดสูงสุด	90.00 ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่เช่า (ต่อครัวเรือน)		
ไม่มีการเช่าพื้นที่สำหรับการทำนา	83	51.88
น้อยกว่า 10 ไร่	35	21.88
11 – 20 ไร่	25	15.62
21 – 30 ไร่	8	5.00
31 – 40 ไร่	5	3.12
41 – 50 ไร่	1	0.62
51 ไร่ขึ้นไป	3	1.88
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่เช่าเฉลี่ย	7.68 ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่เช่าต่ำสุด	3.00 ไร่ต่อครัวเรือน	
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่เช่าสูงสุด	70.00 ไร่ต่อครัวเรือน	

ตารางที่ 12 (ต่อ)

n = 160		
ขนาดพื้นที่ในการทำนาและค่าเช่าพื้นที่นาของเกษตรกร*	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของญาติ / พี่น้อง / เพื่อน (ต่อครัวเรือน)		
ไม่มีพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของญาติ / พี่น้อง / เพื่อน	124	77.50
น้อยกว่า 10 ไร่	27	16.88
11 – 20 ไร่	6	3.75
21 ไร่ ขึ้นไป	3	1.88
พื้นที่ ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของญาติ / พี่น้อง / เพื่อนเฉลี่ย	1.941	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของญาติ / พี่น้อง / เพื่อนต่ำสุด	2.00	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของญาติ / พี่น้อง / เพื่อนสูงสุด	45.00	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่รับจ้างจากผู้อื่น (ต่อครัวเรือน)		
ไม่มีพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่รับจ้าง	150	93.75
น้อยกว่า 10 ไร่	9	5.62
11 – 20 ไร่	1	0.62
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่รับจ้างเฉลี่ย	0.27	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่รับจ้างต่ำสุด	1.00	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่รับจ้างสูงสุด	12.00	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเอง		
ไม่มีพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเอง	36	22.50
น้อยกว่า 10 ไร่	91	56.88
11 – 20 ไร่	25	15.62
21 – 30 ไร่	5	3.12
31 – 40 ไร่	2	1.25
41 – 50 ไร่	1	0.62
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเองเฉลี่ย	7.60	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเองต่ำสุด	1.00	ไร่ต่อครัวเรือน
พื้นที่ทำนาของเกษตรกร ที่เป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเองสูงสุด	50.00	ไร่ต่อครัวเรือน
ค่าเช่าพื้นที่ในการทำนา (ต่อไร่ต่อปี)		
100 – 300 บาท	19	11.88
301 – 500 บาท	22	13.75
501 – 700 บาท	1	0.62
701 – 900 บาท	2	1.25
901 -1,100 บาท	21	13.12
1,101 บาทขึ้นไป	7	4.38

ตารางที่ 12 (ต่อ)

n = 160		
ขนาดพื้นที่ในการทำนาและค่าเช่าพื้นที่นาของเกษตรกร*	จำนวน	ร้อยละ
ค่าเช่าพื้นที่ในการทำนาเฉลี่ย	313.88 บาทต่อไร่ต่อปี	
ค่าเช่าพื้นที่ในการทำนาค่ำสุด	100 บาทต่อไร่ต่อปี	
ค่าเช่าพื้นที่ในการทำนาสูงสุด	2,000 บาทต่อไร่ต่อปี	

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.2.5 กิจกรรมทางการเกษตร ที่นอกเหนือจากการทำนา

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการทำนา ได้แก่ ปศุสัตว์ ร้อยละ 44.38 สัตว์ที่เลี้ยง คือ วัว ไก่ สุกร เป็ดและแพะ ทำไร้อยู่ 28.12 พืชที่ปลูก คือ ยางพารา ปาล์มน้ำมันและอ้อย ทำสวนผลไม้และปลูกพืชผัก ร้อยละ 15.62 พืชที่ปลูก คือ ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง พริก สวนผลไม้ผสมผสาน และมะนาว เกษตรกรยังมีการทำประมงพื้นบ้านและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวนเท่ากับผู้ที่ทำสวนผลไม้และปลูกพืชผัก คือ ร้อยละ 15.62 (ตารางที่ 13)

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ ยกเว้นสุกรที่มีการเลี้ยงในโรงเรือนเปิด ซึ่งการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ยกเว้น วัว ที่เลี้ยงเพื่อการจำหน่าย สำหรับทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงจากเดิมซึ่งเป็นการทำนาในระยะเวลายาวนาน เนื่องจากเกษตรกรต้องพบปัญหาต่าง ๆ ในการทำนา เช่น ผลผลิตราคาตกต่ำ ฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล แมลงศัตรูและโรคระบาด ทำให้เกษตรกรตัดสินใจปรับเปลี่ยนกิจกรรมจากการทำนามาเป็นสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน ซึ่งการทำกิจกรรมทางการเกษตรที่เป็นการเลี้ยงสัตว์ การทำสวนประมงพื้นบ้านและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเมื่อผลผลิตเหลือจึงจำหน่าย ซึ่งเป็นการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรตรงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอประมาณ และด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2551)

ตารางที่ 13 กิจกรรมทางการเกษตรที่นอกเหนือจากการทำนา

n = 160		
กิจกรรมทางการเกษตร*	จำนวน	ร้อยละ
ปศุสัตว์	71	44.38
วัว	44	27.50
ไก่	17	10.62
สุกร	5	3.12
เป็ด	3	1.88
แพะ	2	1.25

ตารางที่ 13 (ต่อ)

n = 160		
กิจกรรมทางการเกษตร*	จำนวน	ร้อยละ
ทำไร่	45	28.12
ยางพารา	32	20.00
ปาล์มน้ำมัน	12	7.50
อ้อย	1	0.62
ทำสวน	25	15.62
คะน้า/กวาดั่ง	14	8.75
พริก	5	3.12
สวนผลไม้ผสมผสาน	5	3.12
มะนาว	1	0.62
ประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	25	15.62
ประมงพื้นบ้าน (อวน, แห, เบ็ดราว)	19	11.88
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ปลานิล, ปลาทับทิม, ปลาดุก)	6	3.75
อื่น ๆ	12	7.50
ตาลโตเนด และการแปรรูปผลผลิตตาลโตเนด	11	6.88
หญ้าเลี้ยงสัตว์	1	0.62

* หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.3 ลักษณะทางสังคม

4.3.1 ประสบการณ์ในการทำนา

เกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 34.19 ปี เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในการทำนามากกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.75 ส่วนผู้ที่มีประสบการณ์ทำนาน้อยกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.25 (ตารางที่ 14)

จากการวิจัยของผู้วิจัยพบว่า ประสบการณ์ในการทำนาของเกษตรกรแต่ละราย จะเริ่มการทำงานเมื่อจบการศึกษา เนื่องจากครอบครัวขาดแรงงานในการทำนาจึงต้องช่วยเป็นแรงงานในการประกอบอาชีพของครอบครัว

ตารางที่ 14 ประสิทธิภาพในการทำงาน

n = 160		
ประสิทธิภาพในการทำงานของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ประสิทธิภาพในการทำงาน		
น้อยกว่า 10 ปี	21	13.12
11 – 20 ปี	30	18.75
21 – 30 ปี	23	14.38
31 – 40 ปี	31	19.38
41 – 50 ปี	30	18.75
51 – 60 ปี	19	11.88
61 ปี ขึ้นไป	6	3.75
ประสิทธิภาพในการทำงานเฉลี่ย	34.19 ปี	
ประสิทธิภาพในการทำงานต่ำสุด	2 ปี	
ประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด	70 ปี	

4.3.2 สถานภาพทางสังคม การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีสถานภาพทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 84.38 ส่วนเกษตรกรที่มีสถานภาพทางสังคมโดยเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ มีร้อยละ 11.88 และผู้ที่มีสถานภาพเป็นผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. มีเพียงร้อยละ 3.75 เท่านั้น ซึ่งเมื่อศึกษาถึงการเข้าร่วมกลุ่ม พบว่าเกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ร้อยละ 73.12 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการเงิน ทั้งออมเงินและกู้เงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน ร้อยละ 41.25 กลุ่มสัจจะวันละบาท และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน/กองทุนเงินล้าน ร้อยละ 26.88 และ 19.38 ตามลำดับ แต่เกษตรกรเข้าร่วมกลุ่มที่และสถาบันเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรน้อยมาก เนื่องจากกลุ่มและสถาบันเกษตรกรเป็นกลุ่มๆ ที่เกษตรกรในแต่ละชุมชนจัดตั้งรวมตัวเพื่อก่อตั้งขึ้นมาเองภายในชุมชนนั้น ๆ สำหรับเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มหรือสถาบันเกษตรกรนั้น เหตุผลที่สำคัญคือ กลุ่มที่มีการจัดตั้งขึ้น ไม่ตรงตามความต้องการหรือความสนใจของเกษตรกร (ตารางที่ 15)

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า กลุ่มทางการเกษตรหลายกลุ่มเป็นกลุ่มขนาดเล็กที่เกษตรกรร่วมกันจัดตั้งขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อร่วมกันผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้คุณภาพสำหรับการจำหน่ายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง กลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อหาข้อกำหนดและวิธีการในการจัดการทรัพยากรน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชน กลุ่มโรงสีชุมชน เกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรในชุมชนร่วมกันระดมเงินทุนซื้อเครื่องสีข้าวขาวและเครื่องสีข้าวกลึงมาใช้สำหรับเกษตรกรในชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มจะทำให้เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการสีข้าวต่อกระสอบต่ำกว่าโรงสีทั่วไป สำหรับกลุ่มผู้ปลูกผัก เป็นการรวมกลุ่มเพื่อจัดสรรการปลูกผักให้มีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของตลาด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชผักสวนครัวและผักพื้นบ้าน การรวมกลุ่มและสถาบันทางการเกษตรของเกษตรกรนั้น ช่วยสร้างความเข้มแข็ง

ในชุมชน และเป็นการสร้างเครือข่ายเกษตรกร ซึ่งตรงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ตารางที่ 15 สถานภาพทางสังคม การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร

n = 160		
สถานภาพทางสังคม การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพทางสังคม		
ไม่มีสถานภาพทางสังคม	135	84.38
ผู้นำกลุ่ม เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ	19	11.88
ผู้นำองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น กำนัน	6	3.75
ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.		
การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร		
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร	43	26.88
เป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร*	117	73.12
กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน	66	41.25
กลุ่มสัจจะวันละบาท	43	26.88
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน/กองทุนเงินล้าน	31	19.38
กลุ่มสหกรณ์หมู่บ้าน	8	5.00
กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน	3	1.88
กลุ่มสตรีชุมชน	3	1.88
กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)	3	1.88
กลุ่มชวานาปุ่ยอินทรีย์	2	1.25
กลุ่มสหกรณ์การเกษตรสงขลา	2	1.25
กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว	2	1.25
กลุ่มอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน (อกม.)	1	0.62
กลุ่มหมอดิน	1	0.62
กลุ่มผู้ใช้น้ำ	1	0.62
กลุ่มโรงสีชุมชน	1	0.62
กลุ่มผู้ปลูกผัก	1	0.62

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.3.3 การรับรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร โดยการอบรมและการรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ พบว่า ในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2557) เกษตรกรราวครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง ไม่ได้รับการเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คิดเป็นร้อยละ 51.25 เพราะไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจัดการฝึกอบรม

เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับการเข้าฝึกอบรม ร้อยละ 48.75 ของการได้รับการฝึกอบรมของเกษตรกรคือ 1 ครั้งต่อปี โดยเกษตรกรที่ได้รับการเข้าฝึกอบรมมากที่สุด 14 ครั้งต่อปี

ส่วนการรับรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อต่าง ๆ นั้น พบว่า เกษตรกรรับรู้ผ่านสื่อเฉลี่ย 2 ชนิดต่อเดือน โดยเกษตรกรที่มีการรับรู้จากจำนวนสื่อมากที่สุดคือ 7 ชนิด แต่ในขณะเดียวกันเกษตรกรจำนวนหนึ่งไม่มีการรับรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อใด ๆ เลย (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 การรับรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

	จำนวน	ร้อยละ
n = 160		
การรับรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน	ร้อยละ
การเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะเวลา		
1 ปีที่ผ่านมา		
ไม่ได้รับ	82	51.25
ได้รับ	78	48.75
1 – 3 ครั้ง	58	36.25
4 – 6 ครั้ง	14	8.75
7 – 9 ครั้ง	2	1.25
10 ครั้งขึ้นไป	4	2.50
การเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย	1.45 ครั้งต่อปี	
การเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่ำสุด	1 ครั้งต่อปี	
การเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสูงสุด	14 ครั้งต่อปี	
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อเดือน)		
ไม่เคยรับสื่อ	22	13.75
1 ชนิด	47	29.38
2 ชนิด	45	28.12
3 ชนิด	19	11.88
4 ชนิด	15	9.38
5 ชนิด	4	2.50
6 ชนิด	4	2.50
7 ชนิด	4	2.50
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย	2.04 ชนิดต่อเดือน	
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่ำสุด	1 ชนิดต่อเดือน	
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสูงสุด	7 ชนิดต่อเดือน	

4.3.4 สื่อที่ได้รับเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อที่ไม่หลากหลาย จากตารางจะเห็นว่า เกษตรกรได้รับข้อมูลผ่านสื่อมวลชนมากที่สุด ซึ่งสื่อมวลชนที่มีบทบาทมากที่สุดคือโทรทัศน์ จัดเป็นสื่อที่มีความสำคัญที่เกษตรกรได้รับข้อมูลมากที่สุดเฉลี่ย 5.61 ครั้งต่อเดือน ส่วนสื่อประเภทอื่น ๆ เกษตรกรจะได้รับข่าวสารน้อยมากเมื่อเทียบกับโทรทัศน์ เนื่องจากสื่อประเภทอื่น ๆ มีความน่าสนใจน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับโทรทัศน์และสื่อประเภทอื่น ๆ นั้น เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ยาก (ตารางที่ 17)

ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ จักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่รับทราบเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์ มากที่สุด

ตารางที่ 17 สื่อที่ได้รับเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

	n = 160	
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (ครั้งต่อเดือน)*	ค่าเฉลี่ย	S.D.
โทรทัศน์	5.61	6.94
ผู้นำชุมชน	0.81	1.88
อินเทอร์เน็ต	0.62	2.93
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	0.55	1.51
วิทยุ	0.52	2.32
หนังสือพิมพ์	0.48	1.97
ญาติ/เพื่อนบ้าน	0.44	1.30
วารสาร/นิตยสาร	0.31	1.70
แผ่นพับ	0.18	0.67

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.4 ทักษะคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรมีระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ย 3.59 เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่เห็นด้วยมากที่สุด คือ เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้มีอาหารไว้รับประทานได้ตลอดปี (ค่าเฉลี่ย 4.24) และมีทัศนคติระดับปานกลาง ในด้านเศรษฐกิจพอเพียงทำให้มีเงินเหลือเก็บเพิ่มขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.24) ช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ของเกษตรกรที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมในปัจจุบัน (ค่าเฉลี่ย 2.95) และทำให้สามารถชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้อย่างสบายใจ (ค่าเฉลี่ย) (ตารางที่ 18)

จะสังเกตเห็นได้ว่า เกษตรกรจะมีทัศนคติน้อยในประเด็นที่เกี่ยวกับการเงิน เกษตรกรมีความเห็นว่าการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คือการใช้ชีวิตแบบพอประมาณ พอมีพอกิน ซึ่งทำให้มีรายได้น้อยซึ่งพอดีกับรายจ่าย จึงไม่สามารถมีเงินเหลือพอสำหรับการเก็บออมและชำระหนี้ได้

ตารางที่ 18 ทักษะคิดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

n = 160

ทักษะคิดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับทัศนคติ						ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.
	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย มาก	เห็นด้วย ปานกลาง	เห็นด้วย น้อย	เห็นด้วย น้อยที่สุด	ไม่เห็น ด้วย		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
1. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีอาหารไว้รับประทาน ได้ตลอดปี	78 (48.75)	52 (32.50)	23 (14.38)	5 (3.12)	2 (1.25)	0 (0.00)	4.24 (เห็นด้วยมากที่สุด)	0.90
2. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความเป็นอยู่แบบ พอมีพอกิน	52 (32.50)	70 (43.75)	35 (21.88)	3 (1.88)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.07 (เห็นด้วยมาก)	0.79
3. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ได้รับความรู้และนำความรู้มา ประกอบอาชีพ และใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น	51 (31.88)	56 (35.00)	40 (25.00)	6 (3.75)	5 (3.12)	2 (1.25)	3.85 (เห็นด้วยมาก)	1.09
4. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านสามารถทำกิจกรรม ร่วมกันภายในครอบครัวได้มากขึ้น	44 (27.50)	62 (38.75)	32 (20.00)	14 (8.75)	8 (5.00)	0 (0.00)	3.75 (เห็นด้วยมาก)	1.11
5. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความสุขในชีวิตมาก ขึ้น	65 (40.62)	43 (26.88)	19 (11.88)	13 (8.12)	12 (7.50)	8 (5.00)	3.70 (เห็นด้วยมาก)	1.50
6. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดการปลูกฝังในการการ อยู่ร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน	49 (30.62)	49 (30.62)	37 (23.12)	18 (11.25)	3 (1.88)	4 (2.50)	3.69 (เห็นด้วยมาก)	1.21
7. เศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้ชุมชนของท่านมีความ เข้มแข็ง	40 (25.00)	57 (35.62)	27 (16.88)	15 (9.38)	17 (10.62)	4 (2.50)	3.48 (เห็นด้วยมาก)	1.37

ตารางที่ 18 (ต่อ)

n = 160

ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับทัศนคติ						ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.
	เห็นด้วย มากที่สุด	เห็นด้วย มาก	เห็นด้วย ปานกลาง	เห็นด้วย น้อย	เห็นด้วย น้อยที่สุด	ไม่เห็น ด้วย		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
8. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้มีเงินเหลือเก็บเพิ่มขึ้น	37 (23.12)	46 (28.75)	24 (15.00)	28 (17.50)	21 (13.12)	4 (2.50)	3.24 (เห็นด้วยปานกลาง)	1.45
9. เศรษฐกิจพอเพียงสามารถช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมในปัจจุบัน	25 (15.62)	40 (25.00)	33 (20.62)	34 (21.25)	20 (12.50)	8 (5.00)	2.95 (เห็นด้วยปานกลาง)	1.13
10. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านสามารถชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้อย่างสบายใจ	29 (18.12)	47 (29.38)	19 (11.88)	27 (16.88)	20 (12.50)	18 (11.25)	2.90 (เห็นด้วยปานกลาง)	1.65
รวม							3.59 (เห็นด้วยมาก)	0.69

หมายเหตุ	คะแนน 0.00 – 0.83	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
	คะแนน 0.84 – 1.67	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด
	คะแนน 1.68 – 2.50	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
	คะแนน 2.51 – 3.33	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
	คะแนน 3.34 – 4.17	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
	คะแนน 4.18 – 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด

4.5 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา

จากการวิจัยประเด็นของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ทั้ง 6 ด้านคือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการเอื้ออารีต่อกัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการประหยัด มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.53) โดยมีการปฏิบัติเป็นประจำ เกษตรกรจะมีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล และพิจารณาก่อนการจ่ายเงินทุกครั้ง นอกจากนี้ คริวเรือนของเกษตรกรยังมีการออมเงินไว้กับสถาบันการเงินด้วย เช่น ธนาคาร กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ในด้านอื่น ๆ จะมีการนำไปปฏิบัติเป็นบางครั้ง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของการนำไปใช้อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน การปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรมีการปฏิบัติเป็นประจำในเรื่องอื่น ๆ คือ การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง ส่วนใหญ่เป็นพืชผักสวนครัวที่ปลูกได้ง่าย และง่ายต่อการดูแลรักษา เช่น พริก ตะไคร้ มะกรูด มะนาว ขมิ้น ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง เป็นต้น และเกษตรกรจะมีการซ่อมแซมสิ่งของที่มีอยู่เมื่อเกิดความเสียหาย สอดคล้องกับหลักการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2551) ในประเด็นของการลดรายจ่าย โดยการปลูกพืชที่ใช้ประจำในครัวเรือน เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ชะพลู หอม ผักชี ชะอม ตำลึง ผักหวาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยนี้พบว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรไม่มีการปฏิบัติเลย คือ การทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนและบัญชีรายรับ - รายจ่ายทางการเกษตร (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.58) ซึ่งมีเกษตรกรที่ทำบัญชีครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 41.26 โดยมีเพียงส่วนน้อยที่ทำบัญชีครัวเรือนเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 16.88 ส่วนผู้ที่ปฏิบัติเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 24.38 ขณะที่เกษตรกรซึ่งไม่เคยทำบัญชีครัวเรือนเลยมีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 58.75 โดยให้เหตุผลว่า การทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายมีความยุ่งยาก มีรายละเอียดมาก บางวันเกษตรกรลืมทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เมื่อจะกลับมาทำอีกครั้งก็ไม่สามารถจำรายละเอียดได้ นอกจากนี้เมื่อมีการทำบัญชีแล้วจะเห็นว่ารายจ่ายที่มากกว่ารายรับ ซึ่งทำให้หมดกำลังใจที่จะทำบัญชีต่อไป ซึ่งมีความขัดแย้งกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่ศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยพบว่า เกษตรกรมีการทำบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 93.80 และการศึกษาของจรัส สุรพิมาน (2553) เรื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่รายงานผลการศึกษาว่า มีการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรเพียงร้อยละ 76.70

สำหรับประเด็นที่มีการปฏิบัติเป็นบางครั้ง คือ สมาชิกในครัวเรือนปลอดอบายมุข ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี (ค่าเฉลี่ย 0.78) และมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และยืดอายุการเก็บรักษา (ค่าเฉลี่ย 0.82) เนื่องจากเกษตรกรจะไม่มีแปรรูปผลผลิตข้าวเป็นผลิตภัณฑ์อื่น เพราะต้องการเก็บไว้เพื่อบริโภคเป็นอาหารหลัก แต่ผลผลิตทางการเกษตรที่มีการแปรรูปได้แก่ ผลผลิตที่ได้จากการทำประมงที่เกษตรกรทำเป็นกิจกรรมเสริม ส่วนมากจะเป็นปลาที่จับได้จากทะเลสาบสงขลาและลำคลอง

ในพื้นที่ ผลิตภัณฑ์ที่เกษตรกรได้จากการแปรรูป คือ ปลาแดดเดียว ปลาร้า แกงไตปลา เป็นต้น จุดประสงค์หลักของการแปรรูปคือ เพื่อยืดอายุการเก็บรักษาสำหรับการบริโภคในครัวเรือน แต่หากมีปริมาณมากเกินไปกว่าความต้องการบริโภคก็จะแบ่งจำหน่ายบ้าง (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา

n = 160

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	ระดับการปฏิบัติ			ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.
	ประจำ จำนวน (ร้อยละ)	บางครั้ง จำนวน (ร้อยละ)	ไม่เคย จำนวน (ร้อยละ)		
1. ด้านการลดรายจ่าย					
1.1 ใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง	124 (77.50)	28 (17.50)	8 (5.00)	1.72 (ประจำ)	0.55
1.2 สมาชิกในครัวเรือนปลอดอบายมุข ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	26 (16.25)	72 (45.00)	62 (38.75)	0.78 (บางครั้ง)	0.71
1.3 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยซ่อมแซมเมื่อเกิดความเสียหาย	117 (73.12)	33 (20.63)	10 (6.25)	1.67 (ประจำ)	0.59
1.4 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยปรับปรุงหรือดัดแปลงเพื่อให้สามารถใช้งานได้ต่อไป	97 (60.63)	41 (25.62)	22 (13.75)	1.47 (ประจำ)	0.73
1.5 มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน และการเกษตร	27 (16.88)	39 (24.37)	94 (58.75)	0.58 (ไม่เคย)	0.77
ระดับการปฏิบัติเฉลี่ยด้านการลดรายจ่าย				1.24 (บางครั้ง)	0.35
2. ด้านการเพิ่มรายได้					
2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม หรืออาชีพอื่น ที่ไม่ใช้การรับจ้าง นอกเหนือจากการทำอาชีพหลัก	82 (51.25)	35 (21.88)	43 (26.87)	1.24 (บางครั้ง)	0.85

ตารางที่ 19 (ต่อ)

n = 160

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	ระดับการปฏิบัติ			ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.
	ประจำ จำนวน (ร้อยละ)	บางครั้ง จำนวน (ร้อยละ)	ไม่เคย จำนวน (ร้อยละ)		
2.2 คริวเรือที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบอาชีพหรือ สิ่งอำนวยความสะดวกในคริวเรือที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น	77 (48.12)	38 (23.75)	45 (28.13)	1.20 (บางครั้ง)	0.85
2.3 มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และยืดอายุการเก็บรักษา	53 (33.13)	25 (15.62)	82 (51.25)	0.82 (บางครั้ง)	0.90
2.4 มีการผลิตแบบเกษตรผสมผสาน และมีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า	69 (43.12)	43 (26.88)	48 (30.00)	1.13 (บางครั้ง)	0.85
ระดับการปฏิบัติเฉลี่ยด้านการเพิ่มรายจ่าย				1.10 (บางครั้ง)	0.54
3. ด้านการประหยัด					
3.1 คริวเรือมีการออม สมาชิกในคริวเรือมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบัน การเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ฯ/หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก	119 (74.38)	22 (13.75)	19 (11.87)	1.62 (ประจำ)	0.69
3.2 คริวเรือมีการเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่ม อาชีพต่าง ๆ	89 (55.62)	11 (6.88)	60 (37.50)	1.18 (บางครั้ง)	0.95
3.3 มีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล และพิจารณาก่อนการจ่ายเงินทุกครั้ง	128 (80.00)	29 (18.12)	3 (1.88)	1.78 (ประจำ)	0.46

ตารางที่ 19 (ต่อ)

n = 160

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	ระดับการปฏิบัติ			ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.
	ประจำ จำนวน (ร้อยละ)	บางครั้ง จำนวน (ร้อยละ)	ไม่เคย จำนวน (ร้อยละ)		
ระดับการปฏิบัติเฉลี่ยด้านการประหยัด				1.53 (ประจำ)	0.50
4. ด้านการเรียนรู้	88	36	36	1.32	0.82
4.1 คราวเรือนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์	(55.00)	(22.50)	(22.50)	(บางครั้ง)	
4.2 ภายในครัวเรือนมีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน	62 (38.75)	71 (44.38)	27 (16.87)	1.22 (บางครั้ง)	0.72
4.3 คราวเรือนมีการศึกษาและค้นคว้าความรู้ใหม่ ๆ ในด้านการเกษตรและอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	62 (38.75)	56 (35.00)	42 (26.25)	1.12 (บางครั้ง)	0.80
4.4 มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนเกษตรกร องค์กรหรือหน่วยงาน	57 (35.62)	80 (50.00)	23 (14.38)	1.21 (บางครั้ง)	0.68
ระดับการปฏิบัติเฉลี่ยด้านการเรียนรู้				1.22 (บางครั้ง)	0.53
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน					
5.1 คราวเรือนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพโดยมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทนการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้	58 (36.25)	45 (28.13)	57 (35.62)	1.01 (บางครั้ง)	0.85

ตารางที่ 19 (ต่อ)

n = 160

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	ระดับการปฏิบัติ			ค่าเฉลี่ย (แปลผล)	S.D.
	ประจำ จำนวน (ร้อยละ)	บางครั้ง จำนวน (ร้อยละ)	ไม่เคย จำนวน (ร้อยละ)		
5.2 ครว้รเื้อนม่ม่การใ้บรรรจู้กัณฑ์จากธรรมชาติหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ใ้บตอง ถูงกระตาดช ถูงฝ้่า เป็นต้้น	55 (34.38)	61 (38.12)	44 (27.50)	1.07 (บางครั้ง)	0.79
5.3 มม่การใ้สาดรธรรมชาตี เช่น ปู่ยอินทรีย์ สาดรสกัดชิวภาพ สมุนไพรร ฯลฯ เพื่อดูแล รักษาพืชและสัตว์ เอื้อเพื้อและเกื้อกุกกับสิ่งแวดล้อม	83 (51.88)	46 (28.75)	31 (19.37)	1.32 (บางครั้ง)	0.78
ระดับการปฏิบัติเฉลี่ยด้้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใ้ช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน				1.13 (บางครั้ง)	0.58
6. ด้้นการเอื้ออารีต่อกัน	84	66	10	1.46	0.61
6.1 ครว้รเื้อนม่ม่การดูแลช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา	(52.50)	(41.25)	(6.25)	(ประจำ)	
6.2 มม่การถ้่ายทอตความรู้ด้้นการเกษตรรวมถึงด้้นต่าง ๆ ใ้ให้เกษตรกรรายอื่น	57 (35.62)	67 (41.88)	36 (22.50)	1.13 (บางครั้ง)	0.75
ระดับการปฏิบัติเฉลี่ยด้้นการเอื้ออารีต่อกัน				1.30 (บางครั้ง)	0.54
รวม				1.24 (บางครั้ง)	0.35

หมายเหตุ	คะแนน 0.00 – 0.67	หมายถึง	ไม่เคยปฏิบัติ
	คะแนน 0.68 – 1.33	หมายถึง	ปฏิบัติบ้างบางครั้ง
	คะแนน 1.34 – 2.00	หมายถึง	ปฏิบัติประจำ

4.6 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา

4.6.1 การเตรียมดิน

จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาไม่มีเครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรกล รถไถเดินตาม หรือรถแทรกเตอร์เป็นของตนเอง ร้อยละ 78.75 จึงจำเป็นต้องจ้างเครื่องทุ่นแรง ในการเตรียมดิน โดยมีค่าจ้างเฉลี่ย 448.75 บาทต่อไร่ (ตารางที่ 20) สำหรับค่าจ้างในการเตรียมดิน จะขึ้นอยู่กับสภาพของดินในพื้นที่นา หากดินแห้ง แข็ง ค่าจ้างในการไถ (เตรียมดิน) ต่อไร่ ก็จะสูง และในบางพื้นที่ต้องมีการไถเพื่อเตรียมดิน 2 รอบ จึงทำให้ค่าใช้จ่ายในการเตรียมดินมากกว่าพื้นที่ที่ต้องไถเพียงครั้งเดียว

สำหรับการบำรุงดินก่อนการทำนา พบว่า เกษตรกรมีการบำรุงดินก่อนการทำนา ร้อยละ 50.62 วิธีการที่เกษตรกรใช้ในการบำรุงดินก่อนการทำนา ได้แก่ ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก บำรุงดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเผาตอซัง และใช้การไถกลบ ร้อยละ 80.00 (ตารางที่ 20) โดยให้เหตุผลว่า ค่าถึงความปลอดภัยในแปลงนาของเกษตรกรรายอื่น ๆ ที่อยู่ ในพื้นที่ใกล้เคียงที่อาจจะโดนไฟลาม และการไม่เผาตอซังนั้นสามารถใช้พื้นที่นาในการปล่อยวัว และใช้ซังข้าวเป็นอาหารสัตว์ รวมถึงการไถกลบและใช้ตอซังเป็นปุ๋ยในนาข้าว สำหรับเกษตรกร ที่ทำนาแค่เพียง 1 ฤดูกาลผลิตต่อปี ซึ่งเป็นการลดรายจ่ายให้เกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง

ตารางที่ 20 การเตรียมดิน

	จำนวน	ร้อยละ
n = 160		
การเตรียมดิน	จำนวน	ร้อยละ
การใช้เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรกล รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์		
มีเป็นของตนเอง	34	21.25
ไม่มีเป็นของตนเอง	126	78.75
จ้าง โดยมีค่าจ้างน้อยกว่า 300 บาท/ไร่	23	14.38
จ้าง โดยมีค่าจ้าง 301 – 450 บาท/ไร่	13	8.12
จ้าง โดยมีค่าจ้าง 451 – 600 บาท/ไร่	25	15.62
จ้าง โดยมีค่าจ้าง 601 บาท/ไร่ ขึ้นไป	65	40.62
ค่าจ้างเครื่องจักรกลเฉลี่ย	448.75 บาท/ไร่	
ค่าจ้างเครื่องจักรกลต่ำสุด	150 บาท/ไร่	
ค่าจ้างเครื่องจักรกลสูงสุด	900 บาท/ไร่	

ตารางที่ 20 (ต่อ)

n = 160		
การเตรียมดิน	จำนวน	ร้อยละ
การบำรุงดินก่อนทำนา		
ไม่มีการบำรุงดินก่อนทำนา	79	49.38
มีการบำรุงดินก่อนทำนา*	81	50.62
ใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อบำรุงก่อนการทำนา	58	36.25
ใช้การปลูกพืชหมุนเวียนก่อนการทำนา	12	7.50
ใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ก่อน การทำนา	41	25.62
การจัดการตอซัง		
เผาตอซัง	32	20.00
ไม่เผาตอซัง และใช้การไถกลบ	128	80.00

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.2 การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองซึ่งทำการคัดเลือกเก็บไว้ คิดเป็นร้อยละ 48.75 เกษตรกรใช้พันธุ์ข้าวทั้งที่เป็นข้าวไม่ไวต่อช่วงแสง ได้แก่ ข้าวพันธุ์ กข 47 พันธุ์พิษณุโลก พันธุ์ กข 41 และพันธุ์ข้าวไวต่อช่วงแสงที่เกษตรกร นิยมใช้ คือ ข้าวพันธุ์เฉียงพัทลุง ข้าวพันธุ์สังข์หยดพัทลุง และข้าวพันธุ์เล็บนกปัตตานี เหตุผลที่เกษตรกรนิยมใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว ที่คัดเลือกเก็บไว้เอง เนื่องจากสามารถเก็บไว้ใช้ได้ระยะยาว โอกาสกลายพันธุ์น้อย เกษตรกรที่มีการซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า/บริษัททางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 45.62 พันธุ์ข้าวที่ซื้อมักจะเป็น พันธุ์ข้าวที่มีการปรับปรุงพันธุ์ไว้เฉพาะสำหรับการปลูกได้ในเพียงฤดูกาลผลิตเดียว เมื่อหากเกษตรกร คัดเลือกเมล็ดพันธุ์เก็บไว้เองแล้วนำมาปลูก จะมีอัตราการงอกของเมล็ดพันธุ์ต่ำ และส่วนผู้ที่ใช้เมล็ด พันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าว คิดเป็นร้อยละ 38.75 เกษตรกรใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 23.12 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเป็นไปตามหลักการลดต้นทุนในการทำนาของพิชญา อารยานุรักษ์ และคณะ (2551) ที่เสนอว่า การปลูกข้าวในปัจจุบันควรลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว และใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเพียง 20 -25 กิโลกรัม ต่อไร่เท่านั้น (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์

n = 160		
การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์*		
ซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า/บริษัททางการเกษตร	73	45.62
ร้อยละ 1 -50	24	15.00
ร้อยละ 51 -99	4	2.50
ร้อยละ 100	45	28.12
ใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าว	62	38.75
ร้อยละ 1 -50	22	13.75
ร้อยละ 51 -99	6	3.75
ร้อยละ 100	34	21.25
ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองที่คัดเลือกเก็บไว้	78	48.75
ร้อยละ 1 -50	32	20.00
ร้อยละ 51 -99	16	10.00
ร้อยละ 100	30	18.75
พันธุ์ข้าวที่ใช้*		
พันธุ์ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสง		
กข 47	53	33.12
พิษณุโลก	26	16.25
กข 41	24	15.00
กข 31 (ปทุมธานี 80)	17	10.63
กข 49	16	10.00
ขาวมาเล	11	6.88
ชัยนาท 1	10	6.25
ปทุมธานี 1	9	5.62
พิษณุโลก 2	4	2.50
สุพรรณบุรี 1	3	1.88
กข 21	2	1.25
กข 39	2	1.25
กข 29 (ชัยนาท 80)	1	0.62
กข 37	1	0.62
กข 55	1	0.62
พัทลุง	1	0.62
ไรซ์เบอร์รี่	1	0.62

ตารางที่ 21 (ต่อ)

	n = 160	
การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์	จำนวน	ร้อยละ
พันธุ์ข้าวไวต่อช่วงแสง		
เฉื่อยพัทลุง	34	21.25
สังข์หยดพัทลุง	23	14.38
เล็บนกปัตตานี	9	5.62
ยาไทร	3	1.88
เล็บมือนาง 111	2	1.25
เข็มทองพัทลุง	1	0.62
อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ (ต่อไร่)		
5 – 10 กิโลกรัม	4	2.50
11 – 15 กิโลกรัม	22	13.75
16 – 20 กิโลกรัม	32	20.00
21 – 25 กิโลกรัม	83	51.88
26 – 30 กิโลกรัม	12	7.50
31 กิโลกรัมขึ้นไป	7	4.38
อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย	23.12 กิโลกรัมต่อไร่	
อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ ต่ำสุด	7.00 กิโลกรัมต่อไร่	
อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ สูงสุด	60.00 กิโลกรัมต่อไร่	

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.3 การดูแลโรค แมลง และศัตรูพืชในนาข้าว

เกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่มีการใช้ชีวิตวิถีในการควบคุมศัตรูพืชในนาข้าว คิดเป็นร้อยละ 96.88 เนื่องจากไม่มีความรู้เรื่องการใช้ชีวิตวิถี ในการควบคุมศัตรูพืชในนาข้าว แต่เกษตรกรบางส่วนมีการใช้น้ำหมักสมุนไพรในการควบคุมศัตรูพืช คิดเป็นร้อยละ 14.38 สำหรับเกษตรกรบางส่วนที่ใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืช จะใช้เมื่อมีการระบาด คิดเป็นร้อยละ 33.75 แต่มีเกษตรกรส่วนน้อยที่มีการสำรวจแปลงนาก่อนการใช้สารเคมี คิดเป็นร้อยละ 10.00 (ตารางที่ 22)

จากการสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่าเหตุผลที่เกษตรกรไม่ใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืช เนื่องจาก การทำนาในพื้นที่ติดกันและระยะเวลาในการปลูกพร้อมกันนั้น เมื่อมีแมลงศัตรูพืชระบาด แมลงศัตรูพืชจะเฉลี่ยระบาดในแต่ละแปลงนา ทำให้มีการระบาดในแต่ละแปลงนาในปริมาณน้อย ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อแปลงนา จึงไม่จำเป็นในการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช เพราะสุดท้ายแล้ว ผลผลิตที่ได้นั้นเกษตรกรได้แบ่งไว้สำหรับการบริโภคในครัวเรือนด้วย จึงตระหนักถึงเรื่องการตกค้างของสารเคมี

ตารางที่ 22 การดูแลโรค แมลง และศัตรูพืชในนาข้าว

n = 160		
การดูแลโรค แมลง และศัตรูพืชในนาข้าว	จำนวน	ร้อยละ
การใช้ชีววิธีในการควบคุมศัตรูพืชในนาข้าว		
ไม่ใช้ชีววิธี	155	96.88
ใช้ชีววิธี*	5	3.12
ไตรโคเดอร์มา	4	2.50
ตัวห้ำ ตัวเบียน	1	0.62
นกปากห่าง	1	0.62
การใช้สารเคมีและน้ำหมักสมุนไพรในการควบคุมศัตรูพืช*		
ไม่ใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืช	58	36.25
ใช้สารเคมีเมื่อมีการระบาดเท่านั้น	54	33.75
ใช้น้ำหมักสมุนไพรในการควบคุมศัตรูพืช	23	14.38
มีการสำรวจแปลงนาก่อนการใช้สารเคมี	16	10.00
ใช้สารเคมีตามความเคยชิน หรือตามระยะเวลา เจริญเติบโตของต้นข้าว		
1 ครั้ง ต่อฤดูกาลผลิต	8	5.00
2 ครั้ง ต่อฤดูกาลผลิต	6	3.75
3 ครั้ง ต่อฤดูกาลผลิต	1	0.62

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.4 การใส่ปุ๋ย และการดูแลรักษา

เกษตรกรเกือบทั้งหมดใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลักในการทำนา คิดเป็นร้อยละ 94.38 โดยจะไม่ใช้ร่วมกับปุ๋ยประเภทอื่น ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ หรือปุ๋ยอินทรีย์ก็ตาม (ตารางที่ 23) ปริมาณปุ๋ยเคมีที่เกษตรกรใช้ในการทำนา 1 ฤดูกาลผลิต เฉลี่ย 29.58 กิโลกรัมต่อไร่ (ตารางที่ 24) ซึ่งตรงตามหลักวิธีลดต้นทุนการปลูกข้าวของพิชฎา อารยานุรักษ์ และคณะ (2551) ที่ว่า การปลูกข้าวที่ดีและลดต้นทุนนั้น ไม่ควรใช้ปุ๋ยเคมีเกินความจำเป็น คือ ไม่ควรใส่ปุ๋ยเคมีเกิน 40 กิโลกรัมต่อไร่ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ควรให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยของเกษตรกร คือ เกษตรกรไม่ได้มีการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน เพียงแต่ใช้ตามความเคยชินที่ผ่าน ๆ มาเท่านั้น และยังมีเกษตรกรจำนวนน้อย ที่ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์อย่างเหมาะสมเพื่อเป็นการลดต้นทุน และรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 23 การใส่ปุ๋ย และการดูแลรักษา

n = 160		
การใส่ปุ๋ย และการดูแลรักษา	จำนวน	ร้อยละ
ปุ๋ยที่ใช้ระหว่างกิจกรรมการผลิต		
ไม่ใช้ปุ๋ยระหว่างกิจกรรมการผลิต	3	1.88
1 ชนิด	111	69.38
2 ชนิด	39	24.38
3 ชนิด	7	4.38
ประเภทของปุ๋ยที่ใช้*		
ปุ๋ยเคมี	151	94.38
ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	13	8.12
ปุ๋ยชีวภาพ	25	15.62
ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด)	13	8.12
อัตราการใส่ปุ๋ย		
ปุ๋ยเคมี		
ไม่มีการใส่ปุ๋ยเคมี	9	5.62
ร้อยละ 1 – 25	6	3.75
ร้อยละ 26 – 50	33	50.62
ร้อยละ 51 – 75	6	3.75
ร้อยละ 76 ขึ้นไป	106	66.25
ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ		
ไม่มีการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	147	91.88
ร้อยละ 1 – 25	4	2.50
ร้อยละ 26 – 50	6	3.75
ร้อยละ 51 – 75	2	1.25
ร้อยละ 76 ขึ้นไป	1	0.62
ปุ๋ยชีวภาพ		
ไม่มีการใส่ปุ๋ยชีวภาพ	135	84.38
ร้อยละ 1 – 25	3	1.88
ร้อยละ 26 – 50	11	6.88
ร้อยละ 51 – 75	7	4.38
ร้อยละ 76 ขึ้นไป	4	2.50

ตารางที่ 23 (ต่อ)

n = 160		
การใส่ปุ๋ย และการดูแลรักษา	จำนวน	ร้อยละ
ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด)		
ไม่มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์	137	85.62
ร้อยละ 1 – 25	4	2.50
ร้อยละ 26 – 50	7	4.38
ร้อยละ 51 – 75	8	5.00
ร้อยละ 76 ขึ้นไป	4	2.50
ปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี		
ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี	9	5.62
1 – 20 กิโลกรัม/ไร่	44	27.50
21 – 40 กิโลกรัม/ไร่	61	38.12
41 กิโลกรัม/ไร่ ขึ้นไป	46	28.75

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 24 ปริมาณการใช้ปุ๋ยระหว่างกิจกรรมการผลิต

n = 160		
ปริมาณการใช้ปุ๋ยระหว่างกิจกรรมการผลิต (กก./ไร่)	เฉลี่ย	SD
ปุ๋ยเคมี	29.58	17.67
ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ	2.91	17.14
ปุ๋ยชีวภาพ	4.36	12.03
ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด)	4.91	21.88

4.6.5 แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนเป็นหลักในการทำนา คิดเป็นร้อยละ 83.75 ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งน้ำสำคัญ แต่เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งมีระบบชลประทานไหลผ่านในพื้นที่ทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 51.88 ในขณะที่บางส่วนมีลำคลองเป็นแหล่งน้ำเพิ่มเติมสำหรับทำการเกษตรนอกจากน้ำฝน คิดเป็นร้อยละ 14.38 มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีการขุดบ่อน้ำหรือสระน้ำในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 4.38 เท่านั้น (ตารางที่ 25) เหตุผลที่เกษตรกรอื่น ๆ ระบุว่าไม่สามารถขุดบ่อน้ำ สระน้ำได้ เพราะมีที่ดินในการทำเกษตรน้อย ไม่เพียงพอสำหรับการขุดบ่อน้ำ สระน้ำ ประกอบกับพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาเช่า จึงไม่สามารถขุดบ่อน้ำ สระน้ำ ในพื้นที่ได้ ซึ่งการใช้แหล่งน้ำเพียงแหล่งเดียวนั้น ทำให้เกษตรกรขาดภูมิคุ้มกันในการทำนา เนื่องจากแหล่งน้ำถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด (ธันวา จิตต์สงวน, 2554)

ตารางที่ 25 แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา

n = 160		
แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา		
1 แหล่ง	86	53.75
2 แหล่ง	61	38.12
3 แหล่ง	13	8.12
แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา*		
ใช้น้ำฝนในการเกษตร	134	83.75
มีระบบน้ำชลประทาน ไหลผ่านพื้นที่การเกษตร	83	51.88
ใช้น้ำคลองในการทำการเกษตร	23	14.38
มีการขุดบ่อน้ำ สระน้ำในพื้นที่การเกษตร	7	4.38

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.6 การเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว

เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เครื่องจักรกลในการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว คิดเป็นร้อยละ 90.00 โดยมีค่าจ้างเครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยวเฉลี่ย 493.12 บาทต่อไร่ และส่วนใหญ่จะนวดข้าวโดยการจ้างรวมกับการเก็บเกี่ยว คิดเป็นร้อยละ 98.12 เกษตรกรที่ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวจะมีเพียงร้อยละ 1.25 เท่านั้น เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มนี้จะมีพื้นที่นาในปริมาณน้อย และเป็นแปลงย่อย ๆ ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีความสูงของลำต้นข้าวมาก ไม่สามารถเก็บเกี่ยวด้วยรถเกี่ยวข้าวได้ จึงจำเป็นต้องเก็บเกี่ยวด้วยตนเอง (ตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 การเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว

n = 160		
การเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว	จำนวน	ร้อยละ
การเก็บเกี่ยว		
ใช้เครื่องจักรกลในการเก็บเกี่ยว	144	90.00
ใช้ทั้งแรงงานคน และเครื่องจักรกลในการเก็บเกี่ยว	14	8.75
ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว	2	1.25
ค่าจ้างเครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยว		
ต่ำกว่า 350 บาท/ไร่	4	2.50
351 – 450 บาท/ไร่	3	1.88
451 – 550 บาท/ไร่	148	92.50
551 บาท/ไร่ ขึ้นไป	3	1.88

ตารางที่ 26 (ต่อ)

n = 160		
การเก็บเกี่ยวและการนวดข้าว	จำนวน	ร้อยละ
ค่าจ้างเครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยวเฉลี่ย	493.12 บาท/ไร่	
ค่าจ้างเครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยวต่ำสุด	250 บาท/ไร่	
ค่าจ้างเครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยวสูงสุด	800 บาท/ไร่	
การนวดข้าว		
ใช้การจ้างรวมกับการเก็บเกี่ยว	157	98.12
ใช้การจ้างรวมกับการเก็บเกี่ยวร่วมกับแรงงานคนในการ		
นวดข้าว	2	1.25
ใช้แรงงานคนในการนวดข้าว	1	0.62

4.6.7 การกระจายผลผลิตและรูปแบบการจำหน่าย

เกษตรกรส่วนใหญ่เมื่อได้รับผลผลิตข้าวแล้ว จะเก็บผลผลิตไว้บางส่วนสำหรับบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือจึงจำหน่าย คิดเป็นร้อยละ 71.88 ขณะที่เกษตรกรบางส่วนจะจำหน่ายผลผลิตของตนเองทั้งหมด คิดเป็น ร้อยละ 20.62 และมีเกษตรกรเพียงส่วนน้อยที่เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 7.50 (ตารางที่ 27)

การเก็บผลผลิตบางส่วนไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือจึงจำหน่ายนั้นเป็นการทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก จะจำหน่ายผลผลิตก็ต่อเมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วเพื่อนำรายได้มาจุนเจือค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและเป็นเงินทุนสำหรับการทำนาครั้งต่อไป การทำนาในลักษณะนี้จะทำให้มีข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปี ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ คือการปลูกข้าวในฤดูฝนเพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายและสามารถพึ่งตนเองได้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2558) แต่เกษตรกรที่เก็บผลผลิตทั้งหมดไว้บริโภค เนื่องจากเกษตรกรทำนาในขนาดพื้นที่น้อย จึงเก็บไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนทั้งหมด ทั้งหมด สำหรับเกษตรกรที่จำหน่ายผลผลิตของตนเองทั้งหมด โดยไม่เก็บไว้บริโภคในครัวเรือน มีเหตุผลในการปฏิบัติว่าข้าวที่ปลูกเอง เมื่อหุงเป็นข้าวสวยจะแข็ง บริโภคไม่อร่อย จึงขายผลผลิตเพื่อซื้อข้าวที่มีจำหน่ายในท้องตลาดมาบริโภค และบางรายยังมีข้าวที่เก็บไว้บริโภคในครัวเรือนเหลือจากฤดูกาลผลิตที่ผ่านมาเพียงพอต่อการบริโภคในฤดูกาลนี้ ทำให้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บผลผลิตเพิ่มอีก จึงขายผลผลิตทั้งหมด

ในการจำหน่ายผลผลิตข้าวของเกษตรกร จะจำหน่ายให้โรงสีข้าว ร้อยละ 53.12 จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 33.75 และจำหน่ายให้ผู้ที่รถเกี่ยวข้าวมารับจ้างเก็บเกี่ยว ร้อยละ 8.76 อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีการจำหน่ายผลผลิตข้าวด้วยตนเองโดยไม่ผ่านคนกลาง คิดเป็นร้อยละ 6.25 ส่วนผู้ที่จำหน่ายผลผลิตในลักษณะของการรวมกลุ่มมีจำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.88 เท่านั้น (ตารางที่ 27)

เหตุผลที่เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตให้โรงสีข้าว นั้น เนื่องจากสามารถเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในยามที่มีปัญหาฉุกเฉินในด้านการเงินได้ ถือเป็นทางเลือกที่ดีในลักษณะหนึ่ง แต่เกษตรกรจะต้องหาหนทางพาหนะในการขนส่งผลผลิตไปยังโรงสีและเดินทางไปด้วยตนเอง เกษตรกรบางรายอาจจะไม่สะดวกที่จะจำหน่ายด้วยวิธีนี้ จึงทำให้เลือกจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีข้อดีในด้านของความสะดวก เนื่องจากพ่อค้าคนกลางมารับซื้อข้าวเปลือกถึงบริเวณแปลงนา ซึ่งมาพร้อมกับรถเก็บเกี่ยวข้าวที่เกษตรกรจ้างมา แต่มีข้อเสียคือเกษตรกรจะถูกกดราคาผลผลิตจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งหากเกษตรกรนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายแก่โรงสีข้าวจะได้ราคาข้าวมากกว่ารูปแบบการกระจายผลผลิตในลักษณะที่ตรงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การจำหน่ายผลผลิตเองที่ครัวเรือน ซึ่งเกษตรกรไม่ต้องขายผลผลิตให้กับคนกลาง ทำให้ได้รับผลตอบแทนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และการจำหน่ายผลผลิตในรูปแบบการรวมกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยภายนอก และมีอำนาจต่อรองราคาได้

ตารางที่ 27 การกระจายผลผลิตและรูปแบบการจำหน่าย

n = 160		
การกระจายผลผลิตและรูปแบบการจำหน่าย	จำนวน	ร้อยละ
รูปแบบของการกระจายผลผลิต		
นำผลผลิตที่ได้ทั้งหมดไปจำหน่าย	34	20.62
เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนทั้งหมด	12	7.50
เก็บผลผลิตไว้บางส่วนสำหรับบริโภคในครัวเรือน		
เมื่อเหลือจึงจำหน่าย	115	71.88
บริโภคในครัวเรือน		
น้อยกว่า ร้อยละ 20	38	23.75
ร้อยละ 21 – 40	32	20.00
ร้อยละ 41 – 60	25	15.62
ร้อยละ 61 – 80	19	11.88
ร้อยละ 81 ขึ้นไป	1	0.62
เมื่อเหลือจึงจำหน่าย		
น้อยกว่า ร้อยละ 20	8	5.00
ร้อยละ 21 – 40	14	8.75
ร้อยละ 41 – 60	26	16.25
ร้อยละ 61 – 80	43	26.88
ร้อยละ 81 ขึ้นไป	24	15.00

ตารางที่ 27 (ต่อ)

n = 160		
การกระจายผลผลิตและรูปแบบการจำหน่าย	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการกระจายผลผลิต*		
จำหน่ายให้โรงสีข้าว	85	53.12
จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง	54	33.75
จำหน่ายให้รถเกี่ยวข้าว	14	8.75
จำหน่ายผลผลิตเองที่ครัวเรือน	10	6.25
จำหน่ายในรูปแบบของการรวมกลุ่ม	3	1.88

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.8 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา

เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนาที่หลากหลาย เช่น ฟางข้าว นำมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ เป็นอาหารโคพื้นบ้าน คลุมหน้าดิน/ใส่โคนต้นไม้ และทำปุ๋ยหมัก คิดเป็นร้อยละ 58.75 เกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์จากแกลบ โดยนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในการเผาถ่าน เป็นส่วนผสมในการทำปุ๋ยหมัก ใส่โคนต้นไม้และเป็นวัสดุสำหรับรองเล้าเลี้ยงเป็ด คิดเป็นร้อยละ 23.12 ส่วนเกษตรกรที่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่นา ได้แก่ ปลูกพืชตระกูลถั่ว ปลูกพืชผักสวนครัว ใช้สำหรับการเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 6.25 และเกษตรกรที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้แก่ การทำประมงพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ 3.12 (ตารางที่ 28) จะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีการลดความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันของตนเองในการทำนา ตามการศึกษาของจรัญ จันทลักษณ์ (2549) ที่ระบุไว้ว่า เกษตรกรสามารถลดความเสี่ยงและสร้างภูมิคุ้มกันในการทำนา โดยการใช้พื้นที่ในการทำนาไม่ให้สูญเปล่า ซึ่งทำให้เกษตรกรมีระบบการผลิตที่ยั่งยืนและสามารถพึ่งพาตนเองได้

ตารางที่ 28 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา

n = 160		
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา	52	32.50
มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา*	108	67.50
ฟางข้าว	94	58.75
แกลบ	37	23.12
พื้นที่นา	10	6.25
แหล่งน้ำ	5	3.12

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.6.9 การประกอบอาชีพทำนาในอนาคต

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีความตั้งใจว่าจะประกอบอาชีพทำนาเหมือนเดิมในอนาคต คิดเป็นร้อยละ 91.88 เหตุผลสำคัญที่เกษตรกรยังคงคิดประกอบอาชีพทำนาต่อไป คือ การทำนาเป็นอาชีพที่สืบทอดกันมา หากไม่ทำนาก็ไม่รู้ว่าประกอบอาชีพอะไร นอกจากนี้การทำนายังทำให้มีข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี โดยไม่ต้องซื้อข้าวจากที่อื่นมาบริโภค ซึ่งช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือนลงได้ ถึงแม้ว่าจะมีรายได้จากการทำนาเท่ากับรายจ่ายในการทำนาก็ตาม และมีเกษตรกรที่คิดว่าจะไม่ประกอบอาชีพทำนาในอนาคตต่อไป เพียงร้อยละ 8.12 ซึ่งให้เหตุผลว่า ต้นทุนในการทำนาสูงแต่ขายผลผลิตข้าวได้ราคาต่ำ รวมทั้งเกษตรกรมีอายุมากจึงไม่สามารถทำนาต่อไปได้ (ตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 การประกอบอาชีพทำนาในอนาคต

n = 160		
การประกอบอาชีพทำนาในอนาคต	จำนวน	ร้อยละ
ยังคงทำเหมือนเดิม	147	91.88
ไม่ทำ	13	8.12
ต้นทุนสูงและได้ราคาข้าวต่ำ	9	5.63
อายุมาก ทำต่อไม่ไหว	4	2.50

4.7 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.7.1 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พอเพียง

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาที่กลายเป็นอุปสรรคสำคัญของเกษตรกรส่วนใหญ่ คือน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาเนื่องจากเกษตรกรอาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลัก หลายชุมชนไม่มีแหล่งน้ำชลประทาน นอกจากนี้เกษตรกรยังไม่มีกักเก็บน้ำหรือสระน้ำในพื้นที่ทำนาของตนเอง เนื่องจากพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า จึงไม่สามารถขุดบ่อน้ำหรือสระน้ำได้ ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถทำนาได้เพียง 1 ฤดูกาลผลิตต่อปี เท่านั้น และยังไม่สามารถปลูกพืชเสริมอื่นหลังการทำนาได้ เพราะไม่มีน้ำเพียงพอต่อความต้องการในการทำกิจกรรมทางการเกษตร

ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง และปัจจัยการผลิตมีราคาสูง เป็นปัญหาอีกประเด็นหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อการทำการเกษตรของเกษตรกรเป็นอย่างมาก ปัญหาดังกล่าวมาจากสาเหตุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุมาก และไม่แข็งแรงงานในครัวเรือนที่จะใช้ในการทำนา ทำให้เกษตรกรต้องจ้างแรงงานในหลายขั้นตอน เช่น การเตรียมดิน การเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวและนวดข้าว 2) ในการทำนาเกษตรกรส่วนใหญ่ยังใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาสูงมาใช้ในการผลิต 3) ค่าเช่าพื้นที่นามีราคาสูงขึ้น แต่ปริมาณผลผลิตข้าวที่เกษตรกรได้รับลดลงจากเดิม ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบจากภัยธรรมชาติ

เช่น น้ำท่วม ฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล และแมลงศัตรูพืชระบาด รวมถึงปัญหาาราคาข้าวตกต่ำ เนื่องจากมีผลผลิตข้าวในท้องตลาดมากเกินไปจนความต้องการของผู้บริโภค และถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีรายได้ลดลงจนแทบจะไม่มีเงินออมที่ได้รับจากการทำนา เมื่อหักกับต้นทุนที่จ่ายไป จากปัจจัยดังกล่าวมาเหล่านี้เหล่านี้ ทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับภาวะต้นทุนในการผลิตสูง แต่รายได้จากการขายผลผลิตต่ำ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรบางส่วนคิดจะเลิกการทำนาในอนาคต

นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีความรู้เกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงน้อย ทำให้ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่

4.7.2 ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรให้ดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการให้มีการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกษตรกรมีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้น ดังนี้

1. ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนหรือให้การช่วยเหลือด้านระบบน้ำชลประทานมากขึ้นอย่างทั่วถึง หรือมีการจัดสร้างแหล่งน้ำในชุมชน เช่น สระน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

2. ต้องการความรู้โดยการจัดอบรมในหัวข้อต่าง ๆ คือ

1) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้

2) อาชีพเสริมอื่น ๆ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

3) การแนะนำพันธุ์ข้าวและวิธีการผลิตที่เหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพ

ของชุมชนและให้ผลผลิตสูง

4) วิธีการลดต้นทุนในการทำนา รวมถึงการทำนาแบบครบวงจร และ

5) ด้านการตลาดและธุรกิจการเกษตร

ซึ่งเกษตรกรคิดว่า การจัดอบรมในหัวข้อต่าง ๆ ข้างต้นจะช่วยให้เกษตรกรสามารถลดจ่าย และเพิ่มรายได้สำหรับครัวเรือนได้ต่อไปในอนาคต

3. ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทในการเพิ่มราคาผลผลิตให้สูงขึ้น เช่น การกำหนดราคา หรือการประกันราคาผลผลิต เนื่องจากปัจจุบันผลผลิตของเกษตรกรมีราคาตกต่ำ ทั้งจากการที่มีปริมาณผลผลิตออกมามากเกินไปจนความต้องการ หรือการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้มีรายได้ไม่คุ้มกับต้นทุนที่ใช้ในการผลิต เกษตรกรจึงไม่มีเงินเหลือสำหรับเป็นเงินออมได้

4.8 การทดสอบสมมติฐาน

4.8.1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันและการทำงาน ของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน, จำนวนแรงงานในการทำงาน, รายได้รวมของครัวเรือน, รายจ่ายรวมของครัวเรือน, จำนวนเงินออม, ขนาดพื้นที่ในการทำงาน, กิจกรรมทางการเกษตรที่นอกเหนือจากการทำงาน, ประสบการณ์ในการทำงาน, สถานภาพทางสังคม, การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร, การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันและในการทำงาน ของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ แสดงในตารางที่ 30 และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ ข้างต้นในตารางที่ 31 ส่วนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร สามารถแสดงผลได้ในตารางที่ 32 และการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงานของเกษตรกรแสดงผลในตารางที่ 33

ตารางที่ 30 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ
ขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	SD
X ₁ เพศ	1.33	0.47
X ₂ อายุ	54.75	12.20
X ₃ ระดับการศึกษา	2.92	1.42
X ₄ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	4.07	1.60
X ₅ จำนวนแรงงานในการทำนา	2.49	1.32
X ₆ รายได้รวมของครัวเรือน	17,381.78	17,540.47
X ₇ รายจ่ายรวมของครัวเรือน	13,752.28	15,284.45
X ₈ จำนวนเงินออม	51,937.19	154,105.09
X ₉ ขนาดพื้นที่ในการทำนา	17.29	14.94
X ₁₀ กิจกรรมทางการเกษตรที่นอกเหนือจากการทำนา	1.26	0.91
X ₁₁ ประสบการณ์ในการทำนา	34.19	17.38
X ₁₂ สถานภาพทางสังคม	1.28	0.66
X ₁₃ การเป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร	1.73	0.44
X ₁₄ การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1.45	2.35
X ₁₅ จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร	2.04	1.61
X ₁₆ ทิศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3.59	0.69
Y ₁ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน ชีวิตประจำวัน	1.24	0.35
Y ₂ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา	10.57	2.35
Y ₃ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต (Y ₁ +Y ₂)	11.81	2.50

ตารางที่ 31 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนเมื่อตัวแปรตาม คือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน (Y_1) ,การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา (Y_2) และการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต (Y_3) ของเกษตรกร ในจังหวัดสงขลา

	Y_1	Y_2	Y_3	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}	X_{13}	X_{14}	X_{15}	X_{16}	
Y_1	1																			
Y_2	.372**	1																		
Y_3	.488**	.922**	1																	
X_1	-.117	.134*	.110	1																
X_2	-.189**	-.107	-.127	-.010	1															
X_3	.412**	.354**	.390**	.197**	-.633**	1														
X_4	.169*	.183**	.196*	.036	-.187**	.168*	1													
X_5	.129	.153*	.161*	.029	.090	-.037	.136*	1												
X_6	.295**	.191**	.221**	.039	-.313**	.200**	.198**	.145*	1											
X_7	.190**	.041	.065	-.129	-.162*	.073	.064	.033	.224**	1										
X_8	.168*	.077	.096	.135	.053	.204**	.049	-.081	.189**	.011	1									
X_9	-.007	.068	.063	.089	-.180*	.061	.096	.133	.268**	.146*	-.007	1								
X_{10}	.255**	.219*	.241**	.148*	-.151*	.225**	.278**	.085	.116	-.036	.108	.012	1							
X_{11}	-.154*	-.125	-.139	-.070	.859**	-.609**	-.089	.037	-.294**	-.091	.124	-.232**	-.123	1						
X_{12}	.212**	.179*	.198*	.129	-.047	.269**	.053	-.020	.102	.021	.123	.052	.005	-.085	1					
X_{13}	.158*	.015	.036	-.083	.146*	-.022	.088	-.008	-.016	.035	-.008	-.194**	.036	.202**	.167*	1				
X_{14}	.317**	.375**	.397**	-.044	.080	.070	.085	.203**	.017	.013	.104	.003	.124	.044	.118	.176*	1			
X_{15}	.498**	.360**	.408**	-.025	-.337	.415**	.119	.027	.298**	.172*	.040	.021	.281**	-.342**	.196**	-.038	.103	1		
X_{16}	.365**	.109	.153	-.004	-.186	.283**	.021	.004	.027	.054	.077	.083	.184**	-.179*	.150*	.060	.088	.246*	1	

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

* มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรอิสระด้วยกัน โดยใช้ค่าสถิติสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation ; r) พบว่า ตัวแปรอิสระส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระดับต่ำ ตามเกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระส่วนใหญ่ไม่มีค่าใกล้เคียงกับ 0.70 – 1.00 แต่จะมีตัวแปรเพียงสองตัวเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระดับสูง คือ อายุ (X_2) และประสบการณ์ในการทำงาน (X_{11}) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์เท่ากับ 0.859 (มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01) ดังตารางที่ 31 ซึ่งอธิบายได้ว่า เกษตรกรที่มีอายุมากจะมีประสบการณ์ในการทำงานมากด้วย เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มทำงานตั้งแต่อายุประมาณ 10 - 15 ปี ซึ่งเป็นการช่วยครอบครัวในการประกอบอาชีพ และยังคงทำงานตลอดมาจนปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกตัวแปร อายุ (X_2) เพื่อเข้าสมการการวิเคราะห์ถดถอยพหุ และตัดตัวแปรประสบการณ์ในการทำงาน (X_{11}) ออก ด้วยเหตุผลว่า ตัวแปรประสบการณ์ในการทำงาน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวแปรอายุ เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่จะเริ่มมีการทำงานหลังจากสำเร็จการศึกษาโดยทันที ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเริ่มการทำงานตอนอายุประมาณ 10 - 15 ปี ทำให้อายุและประสบการณ์ในการทำงานมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก

ผลของการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ด้านการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในชีวิตประจำวันของเกษตรกร โดยนำตัวแปรอิสระทั้ง 15 ตัวแปรเข้าไปในสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธี Stepwise ปรากฏว่า ได้ค่า $F = 19.309$; Sig. of $F = 0.000$ หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์และทำนายตัวแปรตามในรูปเชิงเส้น เมื่อพิจารณา ค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเชิงพหุแบบขั้นตอน (Multiple Coefficient of Determination, R^2) ปรากฏว่า R^2 มีค่าเท่ากับ 0.471 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปร (การเปลี่ยนแปลง) ของตัวแปรตาม (การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร) ได้ร้อยละ 47.10 โดยในกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร พบว่ามีตัวแปรจำนวน 7 ตัวแปร ที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เพศ (X_1) อายุ (X_2) ระดับการศึกษา (X_3) รายได้รวมของครัวเรือน (X_6) การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_{14}) จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร (X_{15}) และทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_{16}) โดยมีเพียงตัวแปรเดียวที่มีผลในเชิงลบคือ เพศ (X_1) (ตารางที่ 32)

ซึ่งตัวแปรทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์สามารถเขียนเป็นสมการถดถอยพหุ ได้ดังนี้

$$Y_1 = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_6x_6 + b_{14}x_{14} + b_{15}x_{15} + b_{16}x_{16}$$

$$Y_1 = 0.220 + (-0.127) (X_1) + 0.006 (X_2) + 0.084 (X_3) + 4.041E-6 (X_6) + 0.032 (X_{14}) + 0.061 (X_{15}) + 0.105 (X_{16})$$

$$Y_1 = 0.220 + (-0.127) (\text{เพศ}) + 0.006 (\text{อายุ}) + 0.084 (\text{ระดับการศึกษา}) + 4.041\text{E-}6 (\text{รายได้รวมของครัวเรือน}) + 0.032 (\text{การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง}) + 0.061 (\text{จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร}) + 0.105 (\text{ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง})$$

ตารางที่ 32 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร

ตัวแปร	ค่า		
	สัมประสิทธิ์	t	Sig
	ถดถอย (b)		
(Constant)	0.220	1.110	0.273
เพศ (X ₁)	- 0.127	- 2.812	0.006
อายุ (X ₂)	0.006	2.583	0.011
ระดับการศึกษา (X ₃)	0.084	4.075	0.000
รายได้รวมของครัวเรือน (X ₆)	4.041E-6	3.188	0.001
การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(X ₁₄)	0.032	3.589	0.000
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร (X ₁₅)	0.061	4.179	0.000
ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X ₁₆)	0.105	3.361	0.001
F = 19.309, Sig. of F = 0.000, SE _{est} = 0.258, R = 0.686, R ² = 0.471			

ผลของการวิเคราะห์ถดถอยพหุ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนาของเกษตรกร โดยนำตัวแปรอิสระทั้ง 15 ตัวแปร เข้าไปในสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธี Stepwise ปรากฏว่าได้ค่า F = 21.374 ; Sig. of F = 0.000 หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และทำนายตัวแปรตามในรูปเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเชิงพหุแบบขั้นตอน (Multiple Coefficient of Determination, R²) ปรากฏว่า R² มีค่าเท่ากับ 0.291 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปร (การเปลี่ยนแปลง) ของตัวแปรตาม (การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนาของเกษตรกร) ได้ร้อยละ 29.10 โดยในกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร พบว่ามีตัวแปรจำนวน 3 ตัวแปร ที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ระดับการศึกษา (X₃) การฝึกอบรมเกี่ยวกับ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_{14}) และจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร (X_{15}) โดยตัวแปรทั้งหมด มีผลในเชิงบวก (ตารางที่ 33)

ซึ่งตัวแปรทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์สามารถเขียนเป็นสมการถดถอยพหุ ได้ดังนี้

$$Y_2 = a + b_3X_3 + b_{14}X_{14} + b_{15}X_{15}$$

$$Y_2 = 8.272 + 0.389 (X_3) + 0.335 (X_{14}) + 0.332 (X_{15})$$

$$Y_2 = 8.272 + 0.389 (\text{ระดับการศึกษา}) + 0.335 (\text{การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง}) + 0.332 (\text{จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร})$$

ตารางที่ 33 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนาของเกษตรกร

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b)	t	Sig
(Constant)	8.272	22.011	0.000
ระดับการศึกษา (X_3)	0.389	3.175	0.002
การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_{14})	0.335	4.946	0.000
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร (X_{15})	0.332	3.068	0.003

F = 21.374, Sig. of F = 0.000, SE_{est} = 1.998,
R = 0.540, R² = 0.291

ผลของการวิเคราะห์ถดถอยพหุ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในวิถีชีวิตของเกษตรกร โดยนำตัวแปรอิสระทั้ง 15 ตัวแปร เข้าไปในสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธี Stepwise ปรากฏว่าได้ค่า F = 22.104 ; Sig. of F = 0.000 หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และทำนายตัวแปรตามในรูปเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเชิงพหุแบบขั้นตอน (Multiple Coefficient of Determination, R²) ปรากฏว่า R² มีค่าเท่ากับ 0.363 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปร (การเปลี่ยนแปลง) ของตัวแปรตาม (การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตของเกษตรกร) ได้ร้อยละ 36.30 โดยในกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร พบว่ามีตัวแปรจำนวน 4 ตัวแปร ที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ อายุ (X_2) ระดับการศึกษา (X_3) การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X_{14}) และจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร (X_{15}) โดยตัวแปรทั้งหมดมีผลในเชิงบวก (ตารางที่ 34)

ซึ่งตัวแปรทั้งหมดที่นำมาวิเคราะห์สามารถเขียนเป็นสมการถดถอยพหุ ได้ดังนี้

$$Y_3 = a + b_2X_2 + b_3X_3 + b_{14}X_{14} + b_{15}X_{15}$$

$$Y_3 = 6.713 + 0.034 (X_2) + 0.624 (X_3) + 0.350 (X_{14}) + 0.438 (X_{15})$$

$$Y_3 = 6.713 + 0.034 (\text{อายุ}) + 0.624 (\text{ระดับการศึกษา}) + 0.350 (\text{การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง}) + 0.438 (\text{จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร})$$

ตารางที่ 34 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตของเกษตรกร

ตัวแปร	ค่า		
	สัมประสิทธิ์ถดถอย (b)	t	Sig
(Constant)	6.713	5.254	0.000
อายุ (X ₂)	0.034	0.017	0.050
ระดับการศึกษา (X ₃)	0.624	0.153	0.000
การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (X ₁₄)	0.350	0.070	0.000
จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร (X ₁₅)	0.438	0.110	0.000

F = 22.104, Sig. of F = 0.000, SE_{est} = 2.021,
R = 0.603, R² = 0.363

4.8.2 ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา” พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร

(1) เพศของเกษตรกรมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน โดยพบว่า เกษตรกรที่เป็นเพศหญิงมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเพศหญิงเป็นเพศที่ละเอียดอ่อน และส่วนใหญ่จะเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลรายจ่ายในครัวเรือน การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภค จะทำให้สามารถช่วยลดค่าใช้จ่าย

ในครัวเรือนลงได้ จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เพศหญิงมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของทงศ์ศักดิ์ วันชัย และกุหรั่ง สุปินราช (2552) ที่พบว่า เกษตรกรที่มีเพศแตกต่างกัน มีการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่แตกต่างกัน และการศึกษาของจรัส สุรพิมาน (2553) ที่พบว่าปัจจัยด้านเพศ มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีนัยสำคัญทางสถิติ

(2) อายุของเกษตรกรมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน จากการวิจัยพบว่าอายุของเกษตรกร มีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน หมายความว่า เกษตรกรที่มีอายุมากจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีอายุมากจะมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิต และรู้ถึงแนวทางต่าง ๆ ในการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครัวเรือนในหลายช่องทาง ซึ่งผลการวิจัยนี้จะขัดแย้งกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่พบว่าปัจจัยด้านอายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร เช่นเดียวกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่พบว่าปัจจัยด้านอายุ ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

(3) ระดับการศึกษาของเกษตรกรมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน โดยพบว่า ระดับการศึกษามีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน แสดงว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันที่มากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฐิติมา ปาลกะเชนทร์ (2556) ที่พบว่า ระดับศึกษาที่มากกว่าทำให้สามารถเข้าใจในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้น และการศึกษาทำให้เกิดการพัฒนาสติปัญญาซึ่งมีผลต่อการรับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ เกษตรกรที่มีระดับการศึกษามากกว่าจึงรับรู้ เรียนรู้ ได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ มากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อย แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ เหมือนกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

(4) รายได้รวมของครัวเรือนมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน จากการวิจัยพบว่ารายได้รวมของครัวเรือน มีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เกษตรกรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนแตกต่างกันจะมีการนำการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกัน โดยเกษตรกรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนมากกว่าจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันมากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนมากจะมีกิจกรรมการเพิ่มรายได้ - ลดรายจ่ายมากขึ้น เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นรายได้เสริม การทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น ทั้งยังเป็นการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า เช่นเดียวกับกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่พบว่าปัจจัยด้านรายได้ครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และการศึกษาของจรัส สุรพิมาน (2553) ที่พบว่าปัจจัยด้านรายได้ในภาคการเกษตร มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(5) การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน แสดงว่าเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันมากกว่าเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมน้อยกว่า เนื่องจากเกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมมากจะมีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มากกว่าเกษตรกรสามารถซักถามปัญหาข้อสงสัยได้หรือหาคำตอบในสิ่งที่เป็นคำถามได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรัตนา เนตรแจ่มศรี (2550) พบว่า การเข้าร่วมฝึกอบรมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติของประชาชนชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ กานดา เต๊ะชั้นหมาก (2552) พบว่า การเข้ารับการฝึกอบรม/การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(6) จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาพบว่า จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารมีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เกษตรกรที่มีการรับข่าวสารจากสื่อที่มีความหลากหลายมากจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันมากกว่าเกษตรกรที่มีการรับข่าวสารจากสื่อที่มีความหลากหลายน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบัวทอง แก้วหล้า และวรทัศน์ อินทร์คัมพร (2556) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งมีผลต่อการยอมรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหากเกษตรกรเกิดการยอมรับในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้วก็สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

(7) ทศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน โดยมีผลในเชิงบวก แสดงว่าเกษตรกรที่มีระดับ

ทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเกษตรกรที่มีระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงน้อย เพราะเกษตรกรที่มีระดับทัศนคติที่ดีย่อมมีการยอมรับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้านของชีวิตประจำวัน ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่ทำการศึกษารื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน พบว่าความเชื่อมั่นต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนาของเกษตรกร

(1) ระดับการศึกษาของเกษตรกรมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา โดยพบว่าระดับการศึกษามีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา แสดงว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีการยอมรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเกษตรกรที่มีการศึกษาน้อย ตลอดจนการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ก็จะมากกว่าด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฐิติมา ปาลคะเซนทร์ (2556) ที่พบว่า ระดับศึกษาที่มากกว่าทำให้สามารถเข้าใจในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้น และการศึกษาทำให้เกิดการพัฒนาสติปัญญาซึ่งมีผลต่อการรับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ เกษตรกรที่มีระดับการศึกษามากกว่าจึงรับรู้ เรียนรู้ ได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ มากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อย แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่พบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

(2) การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา โดยพบว่าการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา แสดงว่าเกษตรกรที่มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า จะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเกษตรกรที่มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านรูปแบบการฝึกอบรม จะทำให้เกษตรกรมีการซักถามปัญหาข้อสงสัยได้เป็นอย่างดี อันก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรัตนา เนตรแจ่มศรี (2550) พบว่าการเข้าร่วมฝึกอบรมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติของประชาชนชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ กานดา เต๊ะชั้นหมาก

(2552) พบว่า การเข้ารับการศึกษา/การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(3) จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารมีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา จากการวิจัยพบว่า จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารมีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา กล่าวคือ เกษตรกรที่มีการรับข่าวสารจากสื่อที่มีความหลากหลายมากจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนามากกว่าเกษตรกรที่มีการรับข่าวสารจากสื่อที่มีความหลากหลายน้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ บัวทอง แก้วหล้า และวรทัศน์ อินทร์คัมพร (2556) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งมีผลต่อการยอมรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหากเกษตรกรเกิดการยอมรับในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการทำนา เพื่อเป็นการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

3) ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

(1) อายุของเกษตรกรมีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการศึกษาพบว่าอายุของเกษตรกร มีผลในเชิงบวกต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายความว่า เกษตรกรที่มีอายุมากกว่าจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตมากกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อย เนื่องจากเกษตรกรที่มีอายุมากจะมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและการทำนามากกว่าเกษตรกรที่มีอายุน้อย และรู้ถึงแนวทางต่าง ๆ ในการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ของครัวเรือนในหลายช่องทาง ทั้งในด้านชีวิตประจำวันและการอาชีพ ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ที่พบว่าปัจจัยด้านอายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร และการศึกษาของจักรพันธ์ อินสอย (2554) ที่พบว่าปัจจัยด้านอายุ ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

(2) ระดับการศึกษาของเกษตรกรมีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพบว่าระดับการศึกษามีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต แสดงว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีการยอมรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ มากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฐิติมา ปาลกะเซนทร์ (2556) ที่พบว่า ระดับการศึกษาที่มากกว่าทำให้สามารถเข้าใจในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงได้มากขึ้น และการศึกษาทำให้เกิดการพัฒนาสติปัญญาซึ่งมีผลต่อการรับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ เกษตรกรที่มีระดับการศึกษามากกว่าจึงรับรู้ เรียนรู้ ได้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ มากกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อย

แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของจักรพันธ์ อินไสย (2554) ที่พบว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ และการศึกษาของชุมพลภัทร์ คงจนจารุอนันต์ (2551) ที่พบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

(3) การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพบว่าการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต แสดงว่าเกษตรกรที่มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตที่มากกว่าเกษตรกรที่ผ่านการอบรมน้อยกว่า เนื่องจากเกษตรกรที่มีการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านรูปแบบการฝึกอบรม จะทำให้เกษตรกรมีการซักถามปัญหาข้อสงสัยได้เป็นอย่างดี อันก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรัตนา เนตรแจ่มศรี (2550) พบว่า การเข้าร่วมฝึกอบรมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติของประชาชนชุมชนเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ กานดา เตชะชั้นหมาก (2552) พบว่า การเข้ารับการฝึกอบรม/การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(4) จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารมีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิจัยพบว่าจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสารมีผลในเชิงบวกต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิต กล่าวคือเกษตรกรที่มีการรับข่าวสารจากสื่อที่มีความหลากหลายมากจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตมากกว่าเกษตรกรที่มีการรับข่าวสารจากสื่อที่มีความหลากหลายน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของบัวทอง แก้วหล้า และวรทัศน์ อินทร์คัมพร (2556) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งมีผลต่อการยอมรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหากเกษตรกรเกิดการยอมรับในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต เพื่อเป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรที่มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และสังคม ระดับทัศนคติของเกษตรกร ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันและกระบวนการทำนาของเกษตรกร ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะของเกษตรกร ต่อการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา ที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก และเข้าร่วมโครงการอบรมฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้ รุ่นที่ 1 ณ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 160 ราย จากพื้นที่สาขาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา จำนวน 5 สาขา ได้แก่ สาขาระโนด, สาขาสิงหนคร, สาขาคูหา และสาขาควนเนียง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด และปลายเปิด ที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และสังคม ใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ชั้นปีที่ 4 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน แรงงานในครัวเรือนเป็นแรงงานหลักในภาคการเกษตร เฉลี่ย 2 คนต่อครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ยเดือนละ 17,381.00 บาท เป็นรายได้จากการทำนาเฉลี่ยเดือนละ 6,536.00 บาท รายได้จากภาคการเกษตรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การทำนาเฉลี่ยเดือนละ 5,335.93 บาท ได้ที่มาจากกิจกรรมนอกภาคเกษตรเฉลี่ยเดือนละ 5,335.93 บาท และรายจ่ายรวมของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละ 13,752.28 บาท แบ่งเป็นรายจ่ายนอกภาคเกษตรเฉลี่ยเดือนละ 8,099.79 บาท รายจ่ายในภาคเกษตรเฉลี่ยเดือนละ 5,263.94 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่มีเงินออม เฉลี่ย 52,261.64 บาทต่อครัวเรือน มีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 17.29 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า ค่าเช่าเฉลี่ย 313.88 บาทต่อไร่ต่อปี กิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการทำนา ได้แก่ การทำประมงพื้นบ้าน เลี้ยงสัตว์ เช่น โคพื้นบ้าน ไก่พื้นเมืองและเป็ด

ปลูกพืช เช่น ยางพาราและปาล์มน้ำมัน เกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำนาเฉลี่ย 34.19 ปี ส่วนใหญ่เข้าร่วมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร กลุ่มที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากที่สุดคือ กลุ่มด้านการเงิน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน กลุ่มสัจจะวันละบาท ส่วนกลุ่มอาชีพด้านการเกษตรที่เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิก เช่น กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน กลุ่มอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน (อกม.) กลุ่มหมอดิน กลุ่มชาวนาปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน และกลุ่มผู้ปลูกผัก ในปี พ.ศ. 2557 เกษตรกรร้อยละ 48.75 ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย 1.45 ครั้งต่อปี โดยส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมจาก กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตามลำดับ

เกษตรกรมีการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากสื่อ 2 ชนิดต่อเดือน โดยมีจำนวนครั้งเฉลี่ยของการได้รับสื่อ 10 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรรับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์มากที่สุด ประมาณ 6 ครั้งต่อเดือน ขณะที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วารสาร นิตยสาร และแผ่นพับ น้อยที่สุด

5.1.2 ทักษะติดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

เกษตรกรมีระดับทักษะติดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับเห็นด้วยมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.59) ประเด็นที่เกษตรกรเห็นด้วยมากที่สุด คือ เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้มีอาหารไว้รับประทานได้ตลอดปี (คะแนนเฉลี่ย 4.24) ส่วนประเด็นที่เกษตรกรมีระดับทัศนคติน้อยที่สุดคือ เศรษฐกิจพอเพียงทำให้สามารถชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้อย่างสบายใจ อยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.90) เนื่องจากเกษตรกรมีความเห็นว่าการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คือการใช้ชีวิตแบบพอประมาณ พอมี พอกิน ซึ่งทำให้มีรายได้เท่ากับรายจ่าย จึงไม่สามารถมีเงินเหลือพอสำหรับการเก็บออมและชำระหนี้ได้

5.1.3 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ด้านการประหยัดมากที่สุด โดยมีการปฏิบัติเป็นประจำ (คะแนนเฉลี่ย 1.53) สิ่งที่เกษตรกรปฏิบัติ คือ มีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล และพิจารณาก่อนการจ่ายเงินทุกครั้ง (คะแนนเฉลี่ย 1.78) นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีความพยายามในการลดรายจ่ายของครัวเรือนโดย ใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง (คะแนนเฉลี่ย 1.72) ส่วนใหญ่เป็นพืชผักสวนครัวที่ปลูกได้ง่าย และง่ายต่อการดูแลรักษา

ประเด็นที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน และการเกษตร (คะแนนเฉลี่ย 0.58) ซึ่งเกษตรกรรู้สึกว่าการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมีความยุ่งยาก มีรายละเอียดมาก บางครั้งลืมทำบัญชีเมื่อจะกลับมาบันทึกก็จำไม่ได้ และการทำบัญชียังแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีรายจ่ายที่มากกว่ารายรับ จึงหมดกำลังใจในการทำบัญชีต่อไป

5.1.4 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงาน

เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องทุ่นแรงหรือเครื่องจักรกลทางการเกษตร เช่น รถไถเดินตาม หรือรถแทรกเตอร์ เป็นของตัวเอง ร้อยละ 78.75 ทำให้ต้องมีการจ้างเครื่องทุ่นแรงในการทำงาน ตั้งแต่การเตรียมดิน โดยมีค่าจ้างต่อไร่เฉลี่ย 448.75 บาท ในการบำรุงดินก่อนการทำงาน จะใช้ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก หรือการปลูกพืชหมุนเวียน เป็นกิจกรรมในการบำรุงดิน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่เผาตอซัง แต่จะไถกลบ คิดเป็นร้อยละร้อยละ 80.00

ในการปลูกข้าว เกษตรกรจะมีอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ เฉลี่ย 23.12 กิโลกรัมต่อไร่ โดยจะใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองที่คัดเลือกเก็บไว้ ร้อยละ 48.75 ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับการซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า/บริษัททางการเกษตร คือ คิดเป็นร้อยละ 45.62 และใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าว ร้อยละ 38.75 พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนิยมใช้จะเป็นพันธุ์ที่ไม่ไวต่อช่วงแสง เช่น พันธุ์ กข.47, พันธุ์พิษณุโลก และพันธุ์ กข. 41 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีความไวต่อช่วงแสงก็ยังเป็นพันธุ์ที่เกษตรกรปลูกด้วย เช่น พันธุ์เฉียงพัทลุง พันธุ์สังข์หยดพัทลุง และพันธุ์เล็บนกปัตตานี

ในการควบคุมศัตรูพืชในนาข้าว เกษตรกรเกือบทั้งหมดจะไม่มีการใช้ชีววิธี เนื่องจากไม่มีความรู้ในด้านชีววิธี คิดเป็นร้อยละ 96.88 ในขณะที่เดียวกันจะไม่ใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืชด้วย เกษตรกรให้เหตุผลว่าการทำงานจะทำในพื้นที่ติดกันและระยะเวลาในการปลูกพร้อมกันนั้น เมื่อมีแมลงศัตรูพืชระบาด ประกอบกับผลผลิตที่ได้ เกษตรกรใช้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรตระหนักถึงการมีสารเคมีตกค้างในผลผลิตที่ใช้บริโภค เกษตรกรจึงเลือกไม่ใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช

ในระหว่างการทำงาน เกษตรกรจะใส่ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก อัตราการใช้เฉลี่ย 29.58 กิโลกรัมต่อไร่ รองลงมาคือปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ โดยมีอัตราการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด) เฉลี่ย 4.91 กิโลกรัมต่อไร่, ปุ๋ยชีวภาพเฉลี่ย 4.36 กิโลกรัมต่อไร่ และปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเฉลี่ย 2.91 กิโลกรัมต่อไร่

แหล่งน้ำที่สำคัญในการทำงานของเกษตรกร คือ น้ำฝน รองลงมาคือ ระบบน้ำชลประทานที่ไหลผ่านพื้นที่การเกษตร และน้ำคลอง เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการขุดบ่อน้ำและสระน้ำในพื้นที่นาที่ตนเองทำอยู่ เนื่องจากพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า จึงไม่สามารถดำเนินการได้

การเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวของเกษตรกร ส่วนใหญ่จ้างเครื่องจักรกลในการเก็บเกี่ยว โดยมีค่าจ้างเฉลี่ย 493.12 บาทต่อไร่ โดยอัตราค่าจ้างนี้จะรวมการเก็บเกี่ยวและการนวดข้าวอยู่ด้วยกันแล้ว

ผลผลิตที่ได้จากการทำนา เกษตรกรส่วนใหญ่จะเก็บผลผลิตไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อมีผลผลิตเหลือจึงจำหน่าย โดยจะจำหน่ายให้โรงสีข้าวและพ่อค้าคนกลางเป็นส่วนใหญ่

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำงานที่หลากหลาย เกษตรกรมีวิธีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายขึ้นอยู่กับชนิดของทรัพยากรที่มี โดยฟางข้าว จะใช้เป็นอาหารโคพื้นบ้านคลุมหน้าดิน/ใส่โคนต้นไม้ และทำปุ๋ยหมัก หากเป็นแกลบ เกษตรกรจะใช้เป็นเชื้อเพลิงในการเผาถ่านเป็นส่วนผสมในการทำปุ๋ยหมัก ใส่โคนต้นไม้หรือเป็นวัสดุสำหรับรองเล้าเลี้ยงเป็ด สำหรับการ

ประโยชน์จากพื้นที่ เกษตรกรจะปลูกพืชตระกูลถั่ว ปลูกพืชผักสวนครัว หรือใช้พื้นที่สำหรับการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรบางส่วนจะมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ โดยการทำประมงพื้นบ้าน

5.1.5 ปัญหา อุปสรรค ความต้องการ เกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อุปสรรคสำคัญของเกษตรกรในพื้นที่วิจัย คือ มีน้ำไม่เพียงพอต่อการทำนา เนื่องจากเกษตรกรอาศัยน้ำฝนเป็นหลักและหลายชุมชนไม่มีแหล่งน้ำชลประทาน นอกจากนี้เกษตรกรยังไม่มี การขุดบ่อน้ำหรือสระน้ำเป็นของตนเอง เนื่องจากพื้นที่ทำนาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า ทำให้ไม่สามารถ ขุดบ่อน้ำหรือสระน้ำได้ ทำให้เกษตรกรทำนาได้เพียง 1 ฤดูกาลผลิตต่อปี และยังไม่สามารถปลูกพืช เสริมอื่น ๆ หลังการทำนาได้ เพราะทรัพยากรน้ำมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่ คือ ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งสืบเนื่องมาจากปัจจัย การผลิตมีราคาสูง เช่น ปุ๋ยเคมี การจ่ายค่าเช่าที่ดิน ค่าจ้างแรงงาน เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ มีอายุมาก ทำให้ต้องใช้แรงงานจ้างในหลายกิจกรรมการผลิต เช่น การเตรียมดิน การเก็บเกี่ยวผลผลิต ข้าวและนวดข้าว ราคาผลผลิตข้าวตกต่ำ เนื่องจากมีผลผลิตข้าวในท้องตลาดมากเกินความต้องการ ของผู้บริโภค และการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง จากปัญหาเหล่านี้ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ลดลง และแทบจะไม่มีเงินออมจากการทำนา นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีความรู้เกี่ยวกับแนวปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงน้อย ทำให้ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ได้อย่างเต็มที่

เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนระบบน้ำชลประทานให้มากขึ้นและครอบคลุมพื้นที่อย่างทั่วถึง หรือให้การสนับสนุน ในการจัดสร้างแหล่งน้ำชุมชน อ่างเก็บน้ำ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี และมีความต้องการอีกประการหนึ่งคือ ต้องการให้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา รวมทั้งการเข้ามามีบทบาทของภาครัฐและเอกชน ในการเพิ่มราคา ผลผลิตข้าวให้สูงขึ้น

5.1.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน ชีวิตประจำวัน

ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน ของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้รวมของครัวเรือน การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร และทัศนคติ ต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวแปรเกือบทุกตัวมีผลต่อการประยุกต์ใช้ในเชิงบวกทั้งสิ้น ยกเว้น ตัวแปร เพศ เพียงตัวแปรเดียวที่มีผลในเชิงลบ

5.1.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา

ปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนาของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ได้แก่ ระดับการศึกษา การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร โดยตัวแปรทั้งหมดมีผลในเชิงบวก

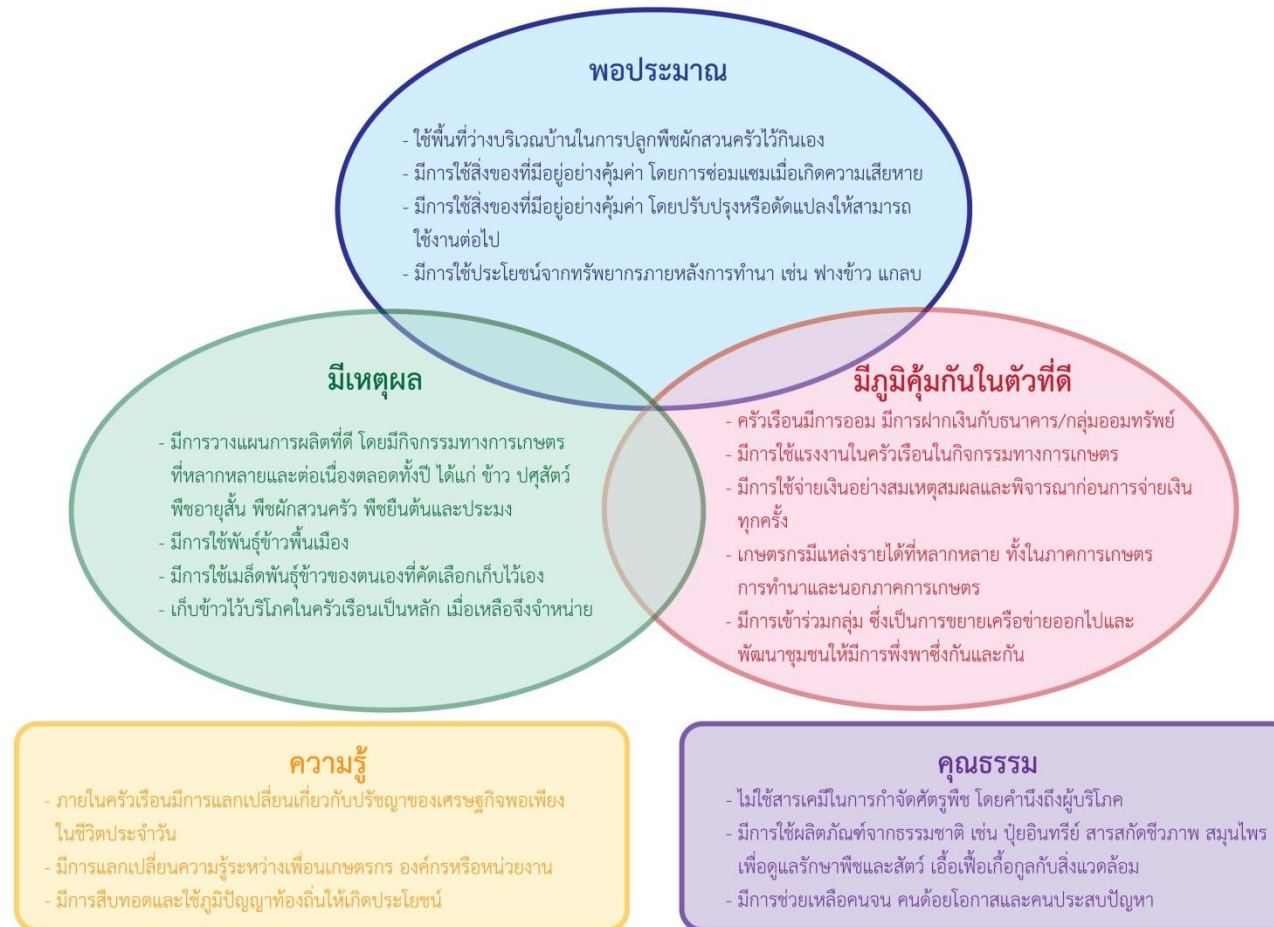
5.1.8 ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข่าวสาร โดยตัวแปรทั้งหมดมีผลในเชิงบวก

5.2 วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

ผลจากการวิจัย วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 2

วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

ภาพที่ 2 วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการอันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการพัฒนาการส่งเสริมวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย

1) ควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกรให้มากขึ้นและบ่อยครั้งขึ้น โดยใช้สื่อที่มีความหลากหลายในการส่งเสริม เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งจะทำให้มีการสร้างทัศนคติที่ดีแก่กลุ่มเป้าหมายทั้งตัวเกษตรกร สมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร และลูกหลานของเกษตรกร เป็นต้น

2) ควรกระตุ้นให้เกษตรกรมีการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการใช้สื่อหรือกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือ เช่น การจัดประกวด การทัศนศึกษา การเรียนรู้กับเกษตรกรในชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในด้านการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

3) พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำในชุมชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคลเหล่านี้สามารถถ่ายทอดการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตประจำวันให้กับคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

4) ควรให้การสนับสนุนแหล่งน้ำเพื่อการทำการเกษตร ทั้งเพื่อการทำนา และประกอบกิจกรรมอื่น ๆ และต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการน้ำอย่างเหมาะสมแก่เกษตรกรด้วย รวมถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดหาแหล่งกักเก็บน้ำไว้ในพื้นที่การเกษตรของตนเอง เพื่อให้มีน้ำไว้ใช้ในกิจกรรมการเกษตรตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เกษตรกรทุกราย

5) ควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ในด้านการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธี ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การทำแปลงสาธิตและการสาธิตผลของการจัดการศัตรูพืชโดยชีววิธีในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตรได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะลดการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตรได้

6) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนและการเกษตร เพราะจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกร ลดรายจ่ายในส่วนที่ไม่จำเป็นหรือหาวิธีการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนของตนเองได้ ในขณะเดียวกันควรมีการปรับปรุงรูปแบบของสมุดบัญชีรายรับ-รายจ่ายให้สามารถทำได้ง่าย สะดวก เหมาะสมแก่เกษตรกรทุกช่วงอายุ

7) การส่งเสริมให้เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนการใช้ปุ๋ยในกระบวนการผลิต เช่น ลดอัตราการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนาของเกษตรกร, การส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตและใช้ปุ๋ยทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในการทำนาเกษตร, การฝึกอบรมเกี่ยวกับการวิเคราะห์ค่าความอุดมสมบูรณ์ของดิน เพื่อให้เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน และการใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์อย่างเหมาะสมเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรและการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

1) ผู้เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องใช้วิธีการในการสร้างความเข้าใจให้เกษตรกรที่มีความแตกต่างกันสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้เหมือน ๆ กัน เพราะจากการวิเคราะห์ พบว่า ระดับการศึกษา มีผลต่อวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น จึงไม่ควรมองข้ามเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาน้อย แต่ควรเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ เช่น การเน้นย้ำอย่างบ่อยครั้ง การชี้ให้เห็นว่าจะมีประโยชน์ของการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) ควรจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้บ่อยขึ้น เพราะจากการวิเคราะห์ พบว่า การฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร นอกจากนี้ การจัดฝึกอบรมยังเป็นการส่งเสริมและปลูกฝังให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญและข้อดีของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

3) ควรให้ความสำคัญต่อสื่อประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อที่มีความหลากหลายให้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา ให้สามารถเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางในการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการถ่ายทอดเป็นสำคัญด้วย เพราะจากการวิเคราะห์ พบว่า จำนวนชนิดของสื่อที่เกษตรกรได้รับข่าวสารของแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะมีผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

1) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีน้ำไม่เพียงพอต่อการผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาเนื่องจากเกษตรกรอาศัยน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลัก ดังนั้นควรมีการศึกษาปัญหาและความต้องการการใช้น้ำเพื่อการผลิตทางการเกษตร

2) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีการใช้พันธุ์ข้าวปลูกที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดสงขลา ดังนั้นควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้พันธุ์ข้าวปลูกของเกษตรกร เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมแต่ละพื้นที่

3) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรบางส่วนมีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักและเมื่อเหลือจึงจำหน่าย ดังนั้นควรมีการศึกษาการปลูกพืชผักสวนครัวเป็นอาชีพเสริมของเกษตรกร เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร

4) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรไม่มีความรู้ในด้านควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี ดังนั้นควรมีการศึกษาความรู้และการนำการควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธีไปปฏิบัติของเกษตรกร เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการใช้ชีววิธีในการควบคุมศัตรูพืช

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. 2541. *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง : แนวความคิดและยุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2557. *กระบวนการในการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ*. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. <http://goo.gl/LYy6wX> (สืบค้นเมื่อ 31 มีนาคม 2559).
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2547. *เอกสารวิชาการ โครงการไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน เรื่องการจัดการฟาร์ม*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2551. *คู่มือประกอบการเรียนรู้ของเกษตรกรโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ปี 2551*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กัลยา วานิชย์บัญชา และ ฐิตา วานิชย์บัญชา. 2557. *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามลดา.
- กานดา เตชะชั้นหมาก. 2552. *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือน : ศึกษากรณีจังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เกียรติสุดา ศรีสุข. 2552. *ระเบียบวิธีวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ครองช่าง.
- คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาจิตวิทยาทั่วไป. 2548. *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2550. *ประมวลคำในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช 2493 - 2549 ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- โครงการพัฒนาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน. 2554. *โครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- จรัญ จันทลักษณ์. 2549. *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชน และการเกษตรยั่งยืน*. โครงการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้านการเกษตร เทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ศูนย์ประสานงานสารนิเทศ สาขาเกษตรศาสตร์ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. <http://ag-ebook.lib.ku.ac.th> (สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2557).

- จรัส สุรพิมาน. 2553. การดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่อ่อน จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จักรพันธ์ อินโสม. 2554. ปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน. การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุมพลภัทร์ คงจนจอรอนันต์. 2551. การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฐิติมา ปาลกะเชนทร์. 2556. ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการ Veridian E – Journal*. 6(1) : 661-680. <http://goo.gl/kxnhZf>.
- ทงศ์ศักดิ์ วันชัย และกุหรั่ง สุป็นราช. 2552. *ศึกษาการดำเนินชีวิตของเกษตรกรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จังหวัดสงขลา. 2555. *โครงการฝึกอบรม หลักสูตร การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า อ.ก.ส. พักชำระหนี้*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา : คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธันวา จิตต์สงวน. 2554. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร. ใน *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย*, ญัฐพงษ์ ทองภักดี, บรรณาธิการ. หน้า 229-248. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นคเรศ รังควัต และพงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์. 2554. กระบวนการสื่อสารกับการยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. 28 (3) : 47-58.
- นันทนิตย์ ม่านตา. 2555. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน ชีวิตประจำวันของเกษตรกรตำบลริมสีม่วง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บัวทอง แก้วหล้า และวรทัศน์ อินทร์คัมพร. 2556. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับ การส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร ในอำเภอนองแสด จังหวัดเชียงใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารเกษตร*. 29(3): 267-276
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2553. *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. นครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- บุพผา อนันต์สุชาติกุล. 2549. *การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การพัฒนากระบวนการคิด ชุมชน แห่งการเรียนรู้ รวมสาระทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : แสงศิลป์.

- ปก แก้วกาญจน์. 2538. *วัฒนธรรมการทำงานในการประกอบอาชีพของชาวนาภาคใต้*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พิชญา อารยานุรักษ์, อมรทิพย์ ภิรมย์บุรณ, วิศรุต ต้อยศักดิ์, และ รุจิพร จารุพงศ์. 2551. *ลดต้นทุนการปลูกข้าว. โครงการพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ด้านการเกษตร เทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. ศูนย์ประสานงานสารนิเทศ สาขาเกษตรศาสตร์ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. <http://ag-ebook.lib.ku.ac.th> (สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2557).
- เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ. 2550. *วิถีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิชาการราชภัฏตะวันตก*. 2(1) : 27-37.
- ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2555. *เอกสารประกอบโครงการฝึกอบรม หลักสูตรการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพลูกค้า ธ.ก.ส. พักชำระหนี้*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา : คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. 2558. *เศรษฐกิจพอเพียง. มูลนิธิชัยพัฒนา*. <http://goo.gl/9r5kTU> (สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2558).
- รัตนา เนตรแจ่มศรี. 2550. *การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ : กรณีศึกษาประชาชนชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*.
- ศศิเพ็ญ พวงสายใจ, วชิร พลกษิกานนท์, พรทิพย์ เขียรธีรวิทย์, สุขุม พันธุ์ณรงค์, และ พิมลพรรณ บุญยะเสนา. 2554. *การประเมินผลเปรียบเทียบในมิติต่าง ๆ ของประชาชนในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้. วารสารเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 15(1) : 13-43.
- ศิริชัย กาญจนวาสี, ดิเรก ศรีสุขโข และทวีวัฒน์ ปีตายนนท์. 2547. *การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทบุญศิริการพิมพ์.
- สมบุญณ์ เจริญจิระตระกูล, โชติมา พรสว่าง, ไชยยะ คงมณี, อรอนงค์ ลองพิชัย, นพรัตน์ ศักดิ์พันธ์, วิกรม ไฉ้วสุวรรณ, และ ปริญญา บัณฑิตโต. 2551. *ศักยภาพและข้อจำกัดของการผลิตข้าว เพื่อความมั่นคงของชาวนา ในจังหวัดปัตตานี*. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สายชล สีนสมบุญทอง. 2555. *สถิติเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549. *เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด (มหาชน).

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. *สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- _____. 2554. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. <http://www.nesdb.go.th/> (สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2556).
- สำนักงานวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2555. *การศึกษารูปแบบการทำฟาร์มตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2558. *ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร การใช้ที่ดิน*. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. <http://goo.gl/0qKlii>. (สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2558).
- สุรพงษ์ คงสัตย์ และธีรชาติ ธรรมวงศ์. 2551. *การหาความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <http://goo.gl/38cNUv> (สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2559)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในงานวิจัย

หมายเลขแบบสัมภาษณ์ [] [] []

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา

วันที่สัมภาษณ์.....

ชื่อ - นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์

บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล อำเภอ..... จังหวัดสงขลา

โทรศัพท์

เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขา () 1. ระโนด
() 2. สทิงพระ
() 3. สิงหนคร
() 4. คูหา
() 5. ควนเนียง

คำชี้แจง โปรดให้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ณ ขณะนี้ และสอดคล้องกับ
ความคิดเห็นของท่าน ข้อมูลเหล่านี้จะนำไปเพื่อทำการวิจัยและใช้เป็นแนว
ในการพัฒนางานทางการส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคม
- ตอนที่ 2 ทักษะคติต่อแนวของชาวนา
- ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา
- ตอนที่ 4 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา
- ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางสังคม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่เป็นจริงที่สุด และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

1.1 เพศ () 1. หญิง () 2. ชาย

1.2 ปัจจุบันท่านอายุ ปี (หากเกิน 6 เดือน คิดเป็น 1 ปี)

1.3 ระดับการศึกษา

- () 1. ไม่ได้ศึกษา
- () 2. ประถมศึกษาปีที่ 4
- () 3. ประถมศึกษาปีที่ 6
- () 4. มัธยมศึกษาปีที่ 3
- () 5. มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.
- () 6. ปวส. หรือ อนุปริญญา
- () 7.ปริญญาตรี
- () 8. สูงกว่าปริญญาตรี (โปรดระบุ)

1.4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

- 1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด (นับรวมผู้ตอบด้วย) รวมคน
- 2. สมาชิกในครัวเรือน เพศหญิง จำนวน คน
- 3. สมาชิกในครัวเรือน เพศชาย จำนวน คน

1.5 จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร (เฉพาะแรงงานที่ทำนา)

- 1. จำนวนแรงงานในภาคการเกษตรทั้งหมด (นับรวมผู้ตอบด้วย) รวมคน
- 2. แรงงานจ้าง จำนวน คน
- 3. แรงงานในครัวเรือน จำนวน คน
 - 1) เพศหญิง จำนวน คน
 - 2) เพศชาย จำนวน คน

2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

2.1 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (รายได้ทั้งหมด ยังไม่หักต้นทุน)

- 1. รายได้จากการทำนา (โดยประมาณ) บาท/เดือน
- 2. รายได้จากภาคการเกษตรอื่นๆ (โดยประมาณ) บาท/เดือน
- 3. รายได้จากนอกภาคการเกษตร (โดยประมาณ) บาท/เดือน
- 4. รายได้เฉลี่ยรวม (1+2+3) บาท/เดือน

2.2 รายจ่ายเฉลี่ยรวมของครัวเรือน

1. รายจ่ายในภาคการเกษตร (โดยประมาณ) บาท/เดือน
2. รายจ่ายนอกภาคการเกษตร (โดยประมาณ) บาท/เดือน
3. รายจ่ายเฉลี่ยรวม (1+2) บาท/เดือน

2.3 ท่านมีเงินออมหรือไม่

- () 1. ไม่มี เพราะ
- () 2. มี ประมาณ บาท

2.4 ขนาดพื้นที่ในการทำในการทำนาของเกษตรกร ทั้งหมด ไร่ โดยสามารถแยกออกเป็น

1. พื้นที่เช่า ไร่ ค่าเช่าปีละ บาท/ไร่
2. พื้นที่ที่กรรมสิทธิ์ของญาติ/พี่น้อง/เพื่อน ไร่
3. พื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเอง ไร่
4. อื่นๆ (ระบุ)

2.5 กิจกรรมทางการเกษตร นอกเหนือจากการทำนา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ทำสวน
- () 2. ทำไร่
- () 3. ปลูกสัตว์.....
- () 4. ประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- () 5. อื่นๆ(ระบุ)

3. ลักษณะทางสังคม

3.1 ประสบการณ์ในการทำนา ปี

3.2 สถานภาพทางสังคม

- () 1. ไม่มีสถานภาพเป็นผู้นำทางสังคม
- () 2. ผู้นำองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.
- () 3. ผู้นำกลุ่ม เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ

3.3 การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร

- () 1. ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร
- () 2. เป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร (ระบุ).....

3.4 ในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ท่านได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่

- () 1. ไม่ได้รับ
- () 2. ได้รับ จำนวน.....ครั้ง จากหน่วยงาน.....

3.5 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. แผ่นพับ	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 2. วารสาร/นิตยสาร	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 3. หนังสือพิมพ์	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 4. วิทยู	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 5. โทรทัศน์	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 6. อินเทอร์เน็ต	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 7. ญาติ/เพื่อนบ้าน	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 8. ผู้นำชุมชน	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 9. เจ้าหน้าที่ของรัฐ	จำนวน.....ครั้ง/เดือน
() 10. อื่นๆ (ระบุ).....	จำนวน.....ครั้ง/เดือน

ตอนที่ 2 ทศคณิตต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับทศคณิต เมื่อ 5 = เห็นด้วยมากที่สุด, 4 = เห็นด้วยมาก,
3 = เห็นด้วยปานกลาง, 2 = เห็นด้วยน้อย,
1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด และ 0 = ไม่เห็นด้วย

ทศคณิตต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับทศคณิต					
	5	4	3	2	1	0
1. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน						
2. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถทำให้ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง*						
3. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านสามารถทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัวได้มากขึ้น						
4. เศรษฐกิจพอเพียงไม่ทำให้มีเงินเหลือเก็บเพิ่มขึ้น*						
5. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดการปลูกฝังในการการอยู่ร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน						
6. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถทำให้ชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้อย่างสบายใจ*						
7. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านได้รับความรู้และนำความรู้มาประกอบอาชีพ และใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น						
8. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถช่วยลดปัญหาต่างๆของท่าน ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมในปัจจุบัน*						
9. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีอาหารไว้รับประทานได้ตลอดปี						
10. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความสุขในชีวิตน้อยลง*						

ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	ระดับการปฏิบัติ		
	ประจำ (2)	บางครั้ง (1)	ไม่เคย (0)
1. ด้านการลดรายจ่าย			
1.1 ใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง			
1.2 สมาชิกในครัวเรือนปลอดอบายมุข ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี			
1.3 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยซ่อมแซมเมื่อเกิดความเสียหาย			
1.4 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยปรับปรุงหรือดัดแปลงเพื่อให้สามารถใช้งานได้ต่อไป			
1.5 มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน และการเกษตร			
2. ด้านการเพิ่มรายได้			
2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม หรืออาชีพอื่น ที่ไม่ใช่การรับจ้าง นอกเหนือจากการทำอาชีพหลัก			
2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบอาชีพหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น			
2.3 มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และยืดอายุการเก็บรักษา			
2.4 มีการผลิตแบบเกษตรผสมผสาน และมีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า			
3. ด้านการประหยัด			
3.1 ครัวเรือนมีการออม สมาชิกในครัวเรือนมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ฯ/หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก			
3.2 ครัวเรือนมีการเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ			
3.3 มีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล และพิจารณาก่อนการจ่ายเงินทุกครั้ง			

ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา (ต่อ)

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	ระดับการปฏิบัติ		
	ประจำ (2)	บางครั้ง (1)	ไม่เคย (0)
4. ด้านการเรียนรู้			
4.1 คราวเรือนมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์			
4.2 ภายในครัวเรือนมีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน			
4.3 คราวเรือนมีการศึกษาและค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ ในด้านการเกษตรและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง			
4.4 มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนเกษตรกร องค์กร หรือหน่วยงาน			
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน			
5.1 คราวเรือนมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพโดยมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทนการดูแลรักษาแหล่งน้ำป่าไม้			
5.2 คราวเรือนมีการใช้บรรพบุรุษจากธรรมชาติหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ใบตอง ฤๅษะดาษ ฤๅษะผ้า เป็นต้น			
5.3 มีการใช้สารธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ สารสกัดชีวภาพ สมุนไพร ฯลฯ เพื่อดูแลรักษาพืชและสัตว์ เอื้อเฟื้อและเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อม			
6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน			
6.1 คราวเรือนมีการดูแลช่วยเหลือ คนจนคนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา			
6.2 มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรรวมถึงด้านต่าง ๆ ให้เกษตรกรรายอื่น			

ตอนที่ 4 การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา

1. การเตรียมดิน

1.1 การใช้เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรกล รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์

() 1. ไม่มี เป็นของตนเอง

() เช่า/ยืม โดยมีค่าเช่า บาท/.....

() จ้าง โดยมีค่าจ้าง บาท/.....

() 2. มี เป็นของตนเอง

1.2 การบำรุงดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. มีการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อบำรุงก่อนการทำนา ร้อยละ

() 2. มีการปลูกพืชหมุนเวียนก่อนการทำนา ร้อยละ

() 3. มีการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกก่อนการทำนา ร้อยละ

1.3 การจัดการตอซัง

() 1. เผาตอซัง

() 2. ไม่เผาตอซัง และใช้การไถกลบ

2. การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์

2.1 แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. ซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า / บริษัททางการเกษตร ร้อยละ

() 2. ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าว ร้อยละ

() 3. ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองที่คัดเลือกเก็บไว้ ร้อยละ

2.2 การใช้เมล็ดพันธุ์

1. พันธุ์ข้าวที่ใช้

2. อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย กิโลกรัม/ไร่

3. การดูแลโรคแมลงและศัตรูพืชในนาข้าว

3.1 การใช้ชีววิธีในการควบคุมศัตรูพืช

() 1. ไม่ใช้ชีววิธี

() 2. ใช้ชีววิธี ได้แก่

3.2 การใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

() 1. ใช้ตามความเคยชิน หรือตามระยะการเติบโตของต้นข้าว

ประมาณ ครั้ง/ฤดูกาลผลิต

() 2. ใช้สารเคมีเมื่อมีการระบาดเท่านั้น

() 3. มีการสำรวจแปลงนาก่อนใช้สารเคมี

() 4. ไม่มีการใช้สารเคมี แต่ใช้น้ำหมักสมุนไพรในการป้องกันโรคและศัตรูข้าว

() 5. อื่นๆ (ระบุ)

4. การใส่ปุ๋ย การบำรุงดิน และการดูแลรักษา

4.1 ปุ๋ยที่ใช้ระหว่างกิจกรรมการผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ปุ๋ยเคมี ร้อยละ
- อัตราการใช้ปุ๋ย กิโลกรัม/ไร่
- ระยะเวลาการใช้ปุ๋ย ครั้ง / ฤดูการผลิต
- () 2. ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ร้อยละ
- อัตราการใช้ปุ๋ย กิโลกรัม/ไร่
- ระยะเวลาการใช้ปุ๋ย ครั้ง / ฤดูการผลิต
- () 3. ปุ๋ยชีวภาพ ร้อยละ
- อัตราการใช้ปุ๋ย กิโลกรัม/ไร่
- ระยะเวลาการใช้ปุ๋ย ครั้ง / ฤดูการผลิต
- () 4. ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด) ร้อยละ
- อัตราการใช้ปุ๋ย กิโลกรัม/ไร่
- ระยะเวลาการใช้ปุ๋ย ครั้ง / ฤดูการผลิต

5. แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 5.1 ใช้น้ำฝนในการทำนา
- () 5.2 ใช้น้ำคลองในการทำนา
- () 5.3 มีระบบน้ำชลประทาน ไหลผ่านพื้นที่นา
- () 5.4 มีการขุดบ่อน้ำ สระน้ำในพื้นที่นา

6. การเก็บเกี่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 6.1 ใช้เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยว
- () 1. จ้าง โดยมีค่าจ้าง บาท/.....
- () 2. เช่า/ยืม โดยมีค่าเช่า บาท/.....
- () 3. มีเครื่องจักรกลเก็บเกี่ยวเป็นของตนเอง คือ
- () 6.2 ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว
- () 1.แรงงานในครัวเรือน
- () 2.แรงงานจ้าง

7. การนวดข้าว

- () 7.1 ใช้การจ้างรวมกับการเก็บเกี่ยว
- () 7.2 ใช้เครื่องนวดข้าว
- () 1. มีเครื่องนวดข้าวเป็นของตนเอง
- () 2. เช่า/จ้าง โดยมีค่าจ้าง บาท/.....
- () 7.3 ใช้แรงงานคน ในการนวดข้าว
- () 1.แรงงานในครัวเรือน
- () 2.แรงงานจ้าง

8. การกระจายผลผลิตและการจำหน่าย

8.1 รูปแบบของการกระจายผลผลิต

- () 1. นำผลผลิตที่ได้ทั้งหมด ไปจำหน่าย
- () 2. เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนทั้งหมด
- () 3. เก็บผลผลิตไว้บางส่วนสำหรับบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ
เมื่อเหลือจึงจำหน่าย ร้อยละ

8.2 ลักษณะการจำหน่ายผลผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. จำหน่ายผลผลิตเองที่ครัวเรือน
- () 2. จำหน่ายในรูปแบบของการรวมกลุ่ม
- () 3. จำหน่ายให้โรงสีข้าว
- () 4. จำหน่ายให้รถเกี่ยวข้าว
- () 5. จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง
- () 6. อื่นๆ (ระบุ)

9. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. แกลบ
- () 2. ฟางข้าว
- () 3. ฟืนฟืนา
- () 4. แหล่งน้ำ.....
- () 5. อื่นๆ (ระบุ)

10. การประกอบอาชีพทำนาในอนาคต

- () 1 ยังคงทำเหมือนเดิม เพราะ
- () 2. ไม่ทำ เพราะ

ตอนที่ 5 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหา

.....
.....
.....
.....

อุปสรรค

.....
.....
.....
.....

5.2 ความต้องการต่อการส่งเสริมให้ชาวนาดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความต้องการ

.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณสำหรับความร่วมมือ
นายกฤษฎา หลักเมือง (ผู้วิจัย)

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ ของการวิจัยหรือเนื้อหา (IOC : Index of item Objective Congruence)

การวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
หรือเนื้อหา (IOC : Index of item Objective Congruence) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้แก่

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัญจพล บุญชู
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยศ บริสุทธิ์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปริญา แก้วประดับ

ได้ผลของการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ของการ
วิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และสังคม

ข้อคำถาม	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. เพศ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2. อายุ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3. ระดับการศึกษา	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน					
4.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด (นับรวมผู้ตอบด้วย)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพศชาย	+1	0	+1	0.67	ใช้ได้
4.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพศหญิง	+1	0	+1	0.67	ใช้ได้
5. จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร					ใช้ได้
5.1 จำนวนแรงงานในภาคการเกษตรทั้งหมด (นับรวมผู้ตอบด้วย)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5.2 แรงงานในครัวเรือน					
1) เพศชาย	+1	0	+1	0.67	ใช้ได้
2) เพศหญิง	+1	0	+1	0.67	ใช้ได้
5.3 แรงงานจ้าง	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
6. รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (รายได้ทั้งหมด ยังไม่หักต้นทุน)					
6.1 รายได้จากการทำงาน โดยประมาณ (บาท/เดือน)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
6.2 รายได้จากภาคการเกษตรอื่น ๆ โดยประมาณ (บาท/เดือน)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
6.3 รายได้นอกภาคการเกษตร โดยประมาณ (บาท/เดือน)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
6.4 รายได้เฉลี่ยรวม โดยประมาณ (บาท/เดือน) [6.1 + 6.2 + 6.3]	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
7. รายจ่ายเฉลี่ยรวมของครัวเรือน					
7.1 รายจ่ายในภาคการเกษตร โดยประมาณ (บาท/เดือน)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
7.2 รายจ่ายนอกภาคการเกษตร โดยประมาณ (บาท/เดือน)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
7.3 รายจ่ายเฉลี่ยรวม โดยประมาณ (บาท/เดือน) [7.1 + 7.2]	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
8. ท่านมีเงินออมหรือไม่	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
9. ขนาดพื้นที่ในการทำในการทำนาของเกษตรกร ทั้งหมด (ไร่)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
9.1 พื้นที่กรรมสิทธิ์ของตนเอง (ไร่)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
9.2 พื้นที่กรรมสิทธิ์ของญาติ/พี่น้อง/เพื่อนฝูง (ไร่)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
9.3 พื้นที่เช่า จำนวนกี่ไร่ โดยมีค่าเช่าไร่ละ (บาท/ปี)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
10. กิจกรรมทางการเกษตร นอกเหนือจากการทำนา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)					
10.1 ทำสวน (ระบุ)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10.2 ทำไร่ (ระบุ)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10.3 ปศุสัตว์ (ระบุ)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10.4 ประมง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
11. ประสบการณ์ในการทำงาน.....ปี	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
12. สถานภาพทางสังคม					
12.1 ไม่มีสถานภาพเป็นผู้นำทางสังคม	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
12.2 ผู้นำองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
12.3 ผู้นำกลุ่ม เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ฯลฯ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
13. การรวมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร					
13.1 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
13.2 เป็นสมาชิกกลุ่มและสถาบันเกษตรกร (ระบุ)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
14. ในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ท่านได้รับการฝึกอบรมหรือรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับ แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
15. การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อศึกษาระดับทัศนคติในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาในจังหวัดสงขลา

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถทำให้ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง**	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้น	-1	+1	+1	0.34	ควรปรับปรุง
4. เศรษฐกิจพอเพียงไม่ทำให้มีเงินเหลือเก็บเพิ่มขึ้น**	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดการปลูกฝังในการอยู่ร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
6. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถทำให้ชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้อย่างสบายใจ**	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
7. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านได้รับความรู้และสามารถนำมาประกอบชีวิตได้มากขึ้น	-1	+1	+1	0.34	ควรปรับปรุง
8. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถช่วยลดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมในปัจจุบัน**	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
9. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีอาหารไว้รับประทานได้ตลอดปี	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความสุขในชีวิตน้อยลง**	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

หมายเหตุ ** คำถามเชิงลบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : เพื่อศึกษาถึงการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของชาวนาในจังหวัดสงขลา

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ด้านการลดรายจ่าย					
1.1 มีการทำสวนครัวเรือน ใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
1.2 สมาชิกในครัวเรือนปลอดอบายมุข ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
1.3 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยซ่อมแซมปรับปรุงและพัฒนาให้คงอยู่	-1	+1	+1	0.34	ควรปรับปรุง
1.4 มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน และการเกษตร	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2. ด้านการเพิ่มรายได้					
2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม ทำอาชีพอื่นนอกจากอาชีพหลักที่ทำประจำ (ไม่ใช่การรับจ้าง)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบอาชีพหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2.3 มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และอายุการเก็บรักษา	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2.4 มีการผลิตแบบเกษตรผสมผสาน และมีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
3. ด้านการประหยัด					
3.1 คริวเรือมีการออมทรัพย์ สมาชิกในคริวเรือมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/ สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ฯ/หรือกลุ่มอื่นๆ ที่มีการรับฝากเงินกับ สมาชิก	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3.2 คริวเรือมีการเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์ ของกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นต้น	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3.3 มีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล และพิจารณาก่อนการจ่ายเงินทุกครั้ง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4. ด้านการเรียนรู้	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.1 คริวเรือมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์					
4.2 คริวเรือมีการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน	-1	+1	+1	0.34	ควรปรับปรุง
4.3 คริวเรือมีการศึกษาและค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ ในด้านการเกษตรและอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้อง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.4 มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนเกษตรกร องค์กรหรือหน่วยงาน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน					
5.1 คริวเรือมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและ ประหยัดในการประกอบอาชีพ โดยมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทน การดูแลรักษา แหล่งน้ำ ป่าไม้	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5.2 คริวเรือมีการใช้บรรจุภัณฑ์จากธรรมชาติหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ใบตอง กระจาด กระจัง กระจัง เป็นต้น	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5.3 มีการใช้สารธรรมชาติ เช่น ปุยอินทรีย์ สารสกัดชีวภาพ สมุนไพร ฯลฯ เพื่อ ดูแลรักษาพืชและสัตว์ที่เอื้อและเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อม	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน					
6.1 คริวเรือมีการดูแลช่วยเหลือ คนจนคนด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
6.2 มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรรวมถึงด้านต่างๆ ให้เกษตรกรรายอื่น	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 : เพื่อศึกษาถึงการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกระบวนการทำนาของชาวนาในจังหวัดสงขลา

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
การเตรียมดิน					
1. การใช้เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรกล รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์					
1.1 ไม่มีเป็นของตนเอง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
1.2 มีเป็นของตนเอง	+1	+1	-1	0.34	ควรปรับปรุง
1) เช่า/ยืม โดยมีค่าเช่า..... (บาท/วัน)	+1	+1	-1	0.34	ควรปรับปรุง
2) จ้าง โดยมีค่าจ้าง..... (บาท/วัน)	+1	+1	-1	0.34	ควรปรับปรุง
2. การบำรุงดิน					
2.1 มีการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อบำรุงก่อนการทำนา ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2.2 มีการปลูกพืชหมุนเวียนก่อนการทำนา ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2.3 มีการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ก่อนการทำนา ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3. การจัดการตอซัง					
3.1 เผาตอซัง	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
3.2 ไม่เผาตอซัง และใช้การไถกลบ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์					
4. แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)					
4.1 ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองที่คัดเลือกเก็บไว้ ร้อยละ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.2 ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าว ร้อยละ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4.3 ซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า / บริษัททางการเกษตร ร้อยละ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5. การใช้เมล็ดพันธุ์					
5.1 พันธุ์ข้าวที่ใช้	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5.2 อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย (กิโลกรัม/ไร่)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
การดูแลโรคและแมลงศัตรูพืชในข้าว					
6. การใช้ชีววิธีในการควบคุมศัตรูพืช					
6.1 ไม่ใช่ชีววิธี	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
6.2 ใช้ชีววิธี ได้แก่	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
7. การใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)					
7.1 ใช้ตามความเคยชิน หรือตามระยะเวลาการเจริญเติบโตของต้นข้าว	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
ประมาณ ครั้ง/ฤดูกาลผลิต	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
7.2 มีการสำรวจแปลงนาก่อนใช้สารเคมี	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
7.3 ใช้สารเคมีเมื่อมีการระบาดเท่านั้น	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
7.4 ไม่มีการใช้สารเคมี แต่ใช้น้ำหมักสมุนไพรในการป้องกันโรคและศัตรูข้าว	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
7.5 อื่นๆ (ระบุ)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
การใส่ปุ๋ย การบำรุงดิน และการดูแลรักษา					
8. ปุ๋ยที่ใช้ระหว่างกิจกรรมการผลิต					
8.1 ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด) ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
1) อัตราการใช้ปุ๋ย (กิโลกรัม/ไร่)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2) ระยะเวลาในการใช้ปุ๋ย (ครั้ง/ฤดูกาลผลิต)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
8.2 ปุ๋ยชีวภาพ ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
1) อัตราการใช้ปุ๋ย (กิโลกรัม/ไร่)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2) ระยะเวลาในการใช้ปุ๋ย (ครั้ง/ฤดูการผลิต)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
8.3 ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
1) อัตราการใช้ปุ๋ย (กิโลกรัม/ไร่)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2) ระยะเวลาในการใช้ปุ๋ย (ครั้ง/ฤดูการผลิต)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
8.4 ปุ๋ยเคมี ร้อยละ	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
1) อัตราการใช้ปุ๋ย (กิโลกรัม/ไร่)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
2) ระยะเวลาในการใช้ปุ๋ย (ครั้ง/ฤดูการผลิต)	+1	+1	0	0.67	ใช้ได้
9. แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำงาน					
9.1 มีแหล่งกักเก็บน้ำภายในพื้นที่การเกษตรของตน					
1) มีระบบน้ำชลประทาน ไหลผ่านพื้นที่ทำการเกษตร	+1	0	-1	0.00	ควรปรับปรุง
2) มีการขุดบ่อน้ำ สระน้ำในพื้นที่การเกษตรของตน	+1	+1	-1	0.34	ควรปรับปรุง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
9.2 ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำภายในพื้นที่การเกษตรของตน	+1	+1	-1	0.34	ควรปรับปรุง
การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว					
10. การเก็บเกี่ยว					
10.1 ใช้เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยว					
1) มีเครื่องจักรกลเก็บเกี่ยวเป็นของตนเอง คือ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2) เช่า/ยืม โดยมีค่าเช่า (บาท/วัน)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3) จ้าง โดยมีค่าจ้าง (บาท/วัน)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
10.2 ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
11. การนวดข้าว					
11.1 ใช้เครื่องนวดข้าว					
1) มีเครื่องนวดข้าวเป็นของตนเอง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2) เช่า/จ้าง โดยมีค่าจ้าง (บาท/.....)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
11.2 ใช้แรงงานคนในการนวดข้าว	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
12. การกระจายผลผลิตการจำหน่าย					
12.1 รูปแบบของการกระจายผลผลิต	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
1) นำผลผลิตที่ได้ทั้งหมดไปจำหน่าย	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2) เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนทั้งหมด	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3) เก็บผลผลิตไว้บางส่วนสำหรับบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ เมื่อเหลือจึงจำหน่าย ร้อยละ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
12.2 ลักษณะการจำหน่ายผลผลิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)					
1) จำหน่ายผลผลิตเองที่ครัวเรือน	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2) จำหน่ายในรูปแบบของการรวมกลุ่ม	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
3) จำหน่ายให้โรงสีข้าว	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
4) จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
5) อื่นๆ (ระบุ)	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
13. การใช้ประโยชน์จากส่วนที่เหลือใช้ในการทำนา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)					
13.1 แกลบ ใช้ประโยชน์คือ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
13.2 ฟางข้าว ใช้ประโยชน์คือ	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
13.3 ท้องนา ใช้ประโยชน์คือ	+1	0	-1	0.00	ควรปรับปรุง
13.4 อื่นๆ (ระบุ).....	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 : เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของชาวนาในจังหวัดสงขลา ต่อการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิต

ข้อความ	ผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ			ค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC)	ผลการ ประเมิน
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้
2. ความต้องการต่อการส่งเสริมให้ชาวนาดำเนินวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+1	+1	+1	1.00	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
ผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์

1. แสดงวิธีการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นแบบ Conbach's Alpha Coefficient

ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.822

Reliability Statistics		
	Conbach's Alpha	N of Item
1. ทักษะติดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	0.735	10
2. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา	0.812	21
ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ	0.822	31

โดยสามารถแยกการหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ ได้เป็น 2 ตอน คือ

- 1) ทักษะติดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา

2. ทักษะติดต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Item-Total statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน	57.875	128.022	0.537	0.811
2. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถทำให้ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง*	58.469	126.942	0.303	0.819
3. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านสามารถทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัวได้มากขึ้น	58.194	124.333	0.513	0.809
4. เศรษฐกิจพอเพียงไม่ทำให้มีเงินเหลือเก็บเพิ่มขึ้น*	58.706	125.567	0.325	0.818
5. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดการปลูกฝังในการการอยู่ร่วมกัน มีการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน	58.250	125.560	0.411	0.813
6. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถทำให้ชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้อย่างสบายใจ*	59.044	125.916	0.259	0.824
7. เศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านได้รับความรู้และนำความรู้มาประกอบอาชีพ และใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น	58.094	125.155	0.487	0.810
8. เศรษฐกิจพอเพียงไม่สามารถช่วยลดปัญหาต่างๆของท่าน ที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมในปัจจุบัน*	58.994	127.163	0.278	0.821
9. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีอาหารไว้รับประทานได้ตลอดปี	57.700	131.431	0.287	0.818
10. เศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ท่านมีความสุขในชีวิตน้อยลง*	58.244	124.877	0.330	0.819

3. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา

Item-Total statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1. ด้านการลดรายจ่าย				
1.1 ใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง	60.219	133.581	0.340	0.818
1.2 สมาชิกในครัวเรือนปลอดอบายมุข ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เล่นการพนัน และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี	61.169	137.173	0.031	0.825
1.3 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยซ่อมแซมเมื่อเกิดความเสียหาย	60.275	133.509	0.318	0.818
1.4 มีการใช้สิ่งของที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยปรับปรุงหรือดัดแปลงเพื่อให้สามารถใช้งานได้ต่อไป	60.475	133.018	0.277	0.818
1.5 มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน และการเกษตร	61.363	131.742	0.334	0.817
2. ด้านการเพิ่มรายได้				
2.1 ครัวเรือนมีอาชีพเสริม หรืออาชีพอื่น ที่ไม่ใช่การรับจ้าง นอกเหนือจากการทำอาชีพหลัก	60.700	130.903	0.336	0.816
2.2 ครัวเรือนใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ใช้อุปกรณ์ เครื่องมือในการประกอบอาชีพ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น	60.744	133.475	0.203	0.821
2.3 มีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และยืดอายุการเก็บรักษา	61.125	130.412	0.338	0.816
2.4 มีการผลิตแบบเกษตรผสมผสาน และมีการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า	60.813	129.487	0.414	0.814

3. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา (ต่อ)

Item-Total statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
3. ด้านการประหยัด				
3.1 คราวเรือมีการออม สมาชิกในครัวเรือมีการฝากเงินไว้กับธนาคาร/สถาบันการเงิน/กลุ่มออมทรัพย์ฯ/หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่มีการรับฝากเงินกับสมาชิก	60.319	133.778	0.247	0.819
3.2 คราวเรือมีการเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ	60.763	131.692	0.256	0.819
3.3 มีการใช้จ่ายเงินอย่างสมเหตุสมผล และพิจารณาก่อนการจ่ายเงินทุกครั้ง	60.163	134.489	0.329	0.818
4. ด้านการเรียนรู้				
4.1 คราวเรือมีการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์	60.619	132.351	0.274	0.818
4.2 ภายในครัวเรือมีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน	60.725	130.188	0.459	0.814
4.3 คราวเรือมีการศึกษาและค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ ในด้านการเกษตรและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	60.819	127.986	0.529	0.811
4.4 มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนเกษตรกร องค์กรหรือหน่วยงาน	60.731	129.644	0.525	0.812
5. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน				
5.1 คราวเรือมีการใช้วัสดุหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าและประหยัดในการประกอบอาชีพโดยมีการวางแผนจัดหาทรัพยากรทดแทน ควบคู่กับการอนุรักษ์ เช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ทดแทนการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ป่าไม้	60.938	129.971	0.387	0.815

3. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของชาวนา (ต่อ)

Item-Total statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
5.2 คราวเรือนมีการใช้บรรจุภัณฑ์จากธรรมชาติ หรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ใบตอง ถุงกระดาษ ถุงผ้า เป็นต้น	60.875	131.544	0.334	0.817
5.3 มีการใช้สารธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ สารสกัดชีวภาพ สมุนไพร ฯลฯ เพื่อดูแล รักษาพืชและสัตว์ เอื้อเฟื้อและเกื้อกูลกับ สิ่งแวดล้อม	60.619	131.332	0.349	0.816
6. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน				
6.1 คราวเรือนมีการดูแลช่วยเหลือ คนจนคน ด้อยโอกาส และคนประสบปัญหา	60.481	133.245	0.323	0.818
6.2 มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร รวมถึงด้านต่างๆ ให้เกษตรกรรายอื่น	60.813	131.386	0.361	0.816

ภาคผนวก ง
ตารางแสดงขนาดของกลุ่มตัวอย่างสำหรับศึกษาค่าเฉลี่ยของประชากร

ความเชื่อมั่น ความคลาดเคลื่อน (E) ขนาดประชากร (N)	ระดับความเชื่อมั่น 99%			ระดับความเชื่อมั่น 95%			ระดับความเชื่อมั่น 90%		
	±5%	±10%	±15%	±5%	±10%	±15%	±5%	±10%	±15%
100	97	90	80	94	80	64	92	73	55
200	189	164	133	178	133	94	169	115	75
300	277	255	171	253	171	112	235	143	86
500	439	321	222	381	222	131	343	176	97
700	586	394	255	487	255	142	462	196	103
1,000	783	474	286	615	286	151	521	214	108
1,500	1,059	563	316	774	316	159	631	230	112
2,000	1,286	621	333	889	333	163	705	240	114
2,500	1,475	662	345	976	345	166	759	246	115
3,000	1,636	692	353	1,043	353	168	799	250	116
3,500	1,775	716	359	1,098	359	169	831	253	117
4,000	1,895	735	361	1,143	364	170	856	255	117
4,500	2,000	750	367	1,180	367	171	877	257	118
5,000	2,093	763	370	1,212	370	172	894	258	118
6,000	2,250	783	375	1,263	375	173	922	260	119
7,000	2,377	797	378	1,302	378	173	942	262	119
8,000	2,483	809	381	1,333	381	174	959	263	119
9,000	2,571	818	383	1,358	383	174	971	264	119
10,000	2,647	826	385	1,379	385	175	982	265	120
15,000	2,903	849	390	1,446	390	176	1,015	267	120
20,000	3,051	861	392	1,481	392	176	1,033	269	120
30,000	3,214	874	395	1,519	394	177	1,051	270	121
50,000	3,359	884	397	1,550	397	177	1,066	271	121
70,000	3,424	889	398	1,564	398	177	1,072	271	121
100,000	3,475	892	398	1,575	398	177	1,077	272	121
∞	3,600	900	400	1,600	400	178	1,089	272	121

ที่มา : ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, 2547

ภาคผนวก จ ตัวแปรและการวัด

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปร การวัดตัวแปร และเกณฑ์การคิดคะแนนของตัวแปร ดังนี้

1 ตัวแปรอิสระ

1.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ (ชายและหญิง), อายุ (ปี), ระดับการศึกษา (วุฒิมัธยมศึกษา), จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน), และจำนวนแรงงานในภาคการเกษตร เฉพาะแรงงานที่ทำนา (คน)

1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน โดยนับรายได้ทั้งหมดที่ยังไม่มีการหักต้นทุน (บาทต่อเดือน), รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือน (บาทต่อเดือน), จำนวนเงินออม (บาท), ขนาดพื้นที่ในการทำนาของเกษตรกรทั้งหมด (ไร่) , และจำนวนกิจกรรมทางการเกษตร ที่นอกเหนือจากการทำนา

1.3 ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ (ประสบการณ์ในการทำนา (ปี) สถานภาพทางสังคม การเป็นผู้นำองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น การเป็นผู้นำกลุ่ม, การเข้าร่วมกลุ่มและสถาบันเกษตรกร (จำนวนกลุ่มที่เข้าร่วม), การได้รับการเข้าฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ได้รับ และไม่ได้รับ) การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่าง ๆ (จำนวนครั้ง)

1.4 ปัจจัยด้านทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (เห็นด้วยมากที่สุด, เห็นด้วยมาก, เห็นด้วยปานกลาง, เห็นด้วยน้อย, เห็นด้วยน้อยที่สุด และไม่เห็นด้วย)

2 ตัวแปรตาม

2.1 ปัจจัยด้านการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน โดยวัดจากตัวชี้วัดการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน (ปฏิบัติประจำ, ปฏิบัติบางครั้ง และไม่เคยปฏิบัติ) โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการลดรายจ่าย, ด้านการเพิ่มรายได้, ด้านการประหยัด, ด้านการเรียนรู้, ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และด้านการเอื้ออารี

2.2 ปัจจัยด้านการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา ประกอบด้วย

1) การเตรียมดิน ได้แก่ การใช้เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรกล รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ (ไม่มีเป็นของตนเอง และมีเป็นของตนเอง), การบำรุงดิน (สัดส่วนในการใช้ปุ๋ยเคมี ก่อนการทำนา, การปลูกพืชหมุนเวียนก่อนการทำนา และการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกก่อนการทำนา) และการจัดการตอซัง (เผาตอซัง และไม่เผาตอซัง โดยใช้วิธีการไถกลบ)

2) การปลูกและการใช้เมล็ดพันธุ์ ได้แก่ แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ (สัดส่วนของการซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า/บริษัททางการเกษตร, การใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์วิจัยข้าวและการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเองที่คัดเลือกเก็บไว้) และการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว (พันธุ์ข้าวที่ใช้และอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย)

3) การดูแลโรคแมลงและศัตรูพืชในนาข้าว ได้แก่ การใช้ชีวิตในการควบคุมศัตรูพืช (ไม่ใช่ชีวิตและการใช้ชีวิต) และการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช (รูปแบบของการใช้สารเคมีใช้ตามความเคยชิน หรือตามระยะการเติบโตของต้นข้าว, ใช้สารเคมีเมื่อมีการระบาดเท่านั้น, มีการสำรวจแปลงนาก่อนใช้สารเคมี, ไม่มีการใช้สารเคมี แต่ใช้น้ำหมักสมุนไพรในการป้องกันโรคและศัตรูข้าว และไม่มีการใช้สารเคมีหรือน้ำหมักสมุนไพร)

4) การใส่ปุ๋ย การบำรุงดิน และการดูแลรักษา ได้แก่ ปุ๋ยที่ใช้ระหว่างกิจกรรมการผลิต (สัดส่วนของการใช้ปุ๋ยเคมี, ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ, ปุ๋ยชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์)

5) แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา ได้แก่ ใช้น้ำฝนในการทำนาเกษตร (ใช้และไม่ใช้), ใช้น้ำคลองในการทำนาเกษตร (ใช้และไม่ใช้), มีระบบน้ำชลประทานไหลผ่านพื้นที่การทำนาเกษตร (ใช้และไม่ใช้) และมีการขุดบ่อน้ำ สระน้ำในพื้นที่การทำนาเกษตร (ใช้และไม่ใช้)

6) การเก็บเกี่ยว ได้แก่ การใช้เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยว (ใช้และไม่ใช้) และใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว (ใช้และไม่ใช้)

7) การนวดข้าว ได้แก่ ใช้การรวมกับการเก็บเกี่ยว, ใช้เครื่องนวดข้าว (มีเครื่องนวดข้าวเป็นของตนเอง และเช่า/จ้าง) และใช้แรงงานคนในการนวดข้าว (แรงงานในครัวเรือน และแรงงานจ้าง)

8) การกระจายผลผลิตและการจำหน่าย ได้แก่ รูปแบบของการกระจายผลผลิต (นำผลผลิตที่ได้ทั้งหมด ไปจำหน่าย, เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนทั้งหมด และเก็บผลผลิตไว้บางส่วนสำหรับบริโภคในครัวเรือนเมื่อเหลือจึงจำหน่าย) และ ลักษณะของการจำหน่ายผลผลิต

9) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา (ใช้และไม่ใช้)

3 เกณฑ์การคิดคะแนนของตัวแปร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคิดคะแนนของตัวแปร ดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ

1) เพศ

กำหนดให้	เพศหญิง	= 1	คะแนน
	เพศชาย	= 2	คะแนน

2) อายุ

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขที่ได้ตามอายุจริง

3). ระดับการศึกษา

กำหนดให้	ไม่ได้ศึกษา	= 1	คะแนน
	ประถมศึกษาปีที่ 4	= 2	คะแนน
	ประถมศึกษาปีที่ 6	= 3	คะแนน
	มัธยมศึกษาปีที่ 3	= 4	คะแนน
	มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.	= 5	คะแนน
	ปวส. หรือ อนุปริญญา	= 6	คะแนน
	ปริญญาตรี	= 7	คะแนน
	สูงกว่าปริญญาตรี	= 8	คะแนน

4) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจริง

5) จำนวนแรงงานในภาคการเกษตร

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนแรงงานในภาคการเกษตรจริง

6) รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนจริง

7) รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือน

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามรายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนจริง

8) จำนวนเงินออม

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนเงินออมจริง

9) ขนาดพื้นที่ในการทำนาของเกษตรกร

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามขนาดพื้นที่ในการทำนาของเกษตรกรจริง

10) จำนวนกิจกรรมทางการเกษตร ที่นอกเหนือจากการทำนา

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนกิจกรรมทางการเกษตร ที่นอกเหนือจากการทำนาจริง

11) ประสบการณ์ในการทำนา

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามประสบการณ์ในการทำนาจริง

12) สถานภาพทางสังคม

กำหนดให้	ไม่มีสถานภาพเป็นผู้นำทางสังคม	= 1	คะแนน
	ผู้นำองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น	= 2	คะแนน
	ผู้นำกลุ่ม	= 3	คะแนน

13) จำนวนกลุ่มและสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วม

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนกลุ่มและสถาบันเกษตรกรที่เข้าร่วมจริง

14) การเข้าฝึกรวมเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในปี พ.ศ. 2557

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนครั้งที่เข้าฝึกรวมเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจริง

15) การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กำหนดให้ เป็นค่าตัวเลขตามจำนวนชนิดของสื่อที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจริง

16) ระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กำหนดให้ เป็นคะแนนเฉลี่ยระดับทัศนคติต่อแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจำนวน 10 ข้อ ถ้าเกษตรกรตอบ

ไม่เห็นด้วย	= 0	คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	= 1	คะแนน
เห็นด้วยน้อย	= 2	คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	= 3	คะแนน
เห็นด้วยมาก	= 4	คะแนน
เห็นด้วยมากที่สุด	= 5	คะแนน

3.2 ตัวแปรตาม

ตัวแปรตาม คือ วิธีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร และการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา ซึ่งผู้วิจัยกำหนดค่าตัวเลข ดังนี้

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร

กำหนดให้ เป็นคะแนนเฉลี่ยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร ในแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 21 ข้อ โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้

ไม่เคยปฏิบัติ	= 0	คะแนน
ปฏิบัติบางครั้ง	= 1	คะแนน
ปฏิบัติประจำ	= 2	คะแนน

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำนา

1) การใช้เครื่องทุ่นแรง เครื่องจักรกล รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์

กำหนดให้ ไม่มีเป็นของตนเอง = 0 คะแนน
มีเป็นของตนเอง = 1 คะแนน

2) การบำรุงดินก่อนการทำนา

กำหนดให้	เป็นคะแนนรวมของการบำรุงดินก่อนก่อนทำนา โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้		
	มีการใช้ปุ๋ยเคมี	= 0	คะแนน
	มีการปลูกพืชหมุนเวียน	= 1	คะแนน
	มีการใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ		
	ปุ๋ยหมัก	= 1	คะแนน

3) การจัดการตอซัง

กำหนดให้	เผาตอซัง	= 0	คะแนน
	ไม่เผาตอซัง และใช้การไถกลบ	= 1	คะแนน

4) แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ข้าว

กำหนดให้	เป็นคะแนนรวมของแหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้		
	ซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่จากร้านค้า /		
	บริษัททางการเกษตร	= 0	คะแนน
	ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าว	= 1	คะแนน
	ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่คัดเลือกเก็บไว้	= 2	คะแนน

5) อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว

กำหนดให้	ใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 1-19 กก./ไร่	= 0	คะแนน
	ใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 20-25 กก./ไร่	= 1	คะแนน
	ใช้เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 26 กก./ไร่		
	ขึ้นไป	= 0	คะแนน

6) การใช้ชีววิธีในการควบคุมศัตรูพืช

กำหนดให้	ไม่ใช้ชีววิธี	= 0	คะแนน
	ใช้ชีววิธี	= 1	คะแนน

7) การใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืช

กำหนดให้	เป็นคะแนนรวมของการใช้สารเคมีควบคุมศัตรูพืชทั้งหมดหารด้วย 5 โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้		
	ใช้ตามความเคยชิน หรือตามระยะเวลา		
	เติบโตของต้นข้าว	= 1	คะแนน
	ใช้สารเคมีเมื่อมีการระบาด		
	เท่านั้น	= 2	คะแนน
	มีการสำรวจแปลงนาก่อนใช้		
	สารเคมี	= 3	คะแนน

- ไม่มีการใช้สารเคมี แต่ใช้น้ำหมัก
สมุนไพรในการป้องกันโรค
และศัตรูข้าว = 4 คะแนน
ไม่มีการใช้สารควบคุมศัตรูพืช = 5 คะแนน
- 8) ปุ๋ยที่ใช้ระหว่างกิจกรรมการผลิต
กำหนดให้ เป็นคะแนนรวมของการใช้ปุ๋ยที่ใช้ระหว่างกิจกรรมการผลิต โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้
ใช้ปุ๋ยเคมี = 1 คะแนน
ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ = 1 คะแนน
ใช้ปุ๋ยชีวภาพ = 1 คะแนน
ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ = 1 คะแนน
- 9) แหล่งน้ำที่ใช้ในการทำนา
กำหนดให้ เป็นคะแนนรวมของการใช้แหล่งน้ำในการทำนา โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้
ใช้น้ำฝนในการทำนาเกษตร = 1 คะแนน
ใช้น้ำคลองในการทำนาเกษตร = 1 คะแนน
มีระบบน้ำชลประทาน ไหลผ่านพื้นที่การทำนา = 1 คะแนน
มีการขุดบ่อน้ำ สระน้ำในพื้นที่เกษตร = 2 คะแนน
- 10) การเก็บเกี่ยว
กำหนดให้ ใช้เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยว = 1 คะแนน
ใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว = 2 คะแนน
ใช้เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรงร่วมกับแรงงานคนในการเก็บเกี่ยว = 3 คะแนน
- 11) การนวดข้าว
กำหนดให้ ใช้การจ้างรวมกับการเก็บเกี่ยว = 1 คะแนน
ใช้เครื่องนวดข้าวของตนเอง = 2 คะแนน
ใช้แรงงานคนในการนวดข้าว = 3 คะแนน
- 12) รูปแบบของการกระจายผลผลิต
กำหนดให้ นำผลผลิตที่ได้ทั้งหมดไปจำหน่าย = 0 คะแนน
เก็บผลผลิตไว้บริโภคในครัวเรือนทั้งหมด = 1 คะแนน
เก็บผลผลิตไว้บริโภคบางส่วนเมื่อเหลือจึงจำหน่าย = 2 คะแนน

13) ลักษณะการจำหน่ายผลผลิต

กำหนดให้	เป็นคะแนนรวมของลักษณะการจำหน่ายผลผลิต โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้		
	จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง	= 0	คะแนน
	จำหน่ายให้รถเกี่ยวข้าว	= 0	คะแนน
	จำหน่ายให้โรงสีข้าว	= 1	คะแนน
	จำหน่ายผลผลิตเองที่ครัวเรือน	= 1	คะแนน
	จำหน่ายในรูปแบบของ		
	การรวมกลุ่ม	= 2	คะแนน

14) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา

กำหนดให้	เป็นคะแนนรวมของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลังการทำนา โดยมีเกณฑ์คะแนน ดังนี้		
	มีการใช้เกลบ	= 1	คะแนน
	มีการใช้ฟางข้าว	= 1	คะแนน
	มีการใช้พื้นที่นา	= 1	คะแนน
	มีการใช้แหล่งน้ำ	= 1	คะแนน

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบการทำวิจัย

สัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
นายไพบูรณ์ หนูลาด

สัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
นางศรีไพร คล้ายมิตร

สัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
นายบุญชอบ ทองดี หัวหน้ากลุ่มโรงสีข้าวชุมชน

สัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
นางอำพร คงยัง

สัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
นางถนอมจิตร หวานคง

สัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
นายจำรัส ชุมปาน

ภาพการสัมภาษณ์เกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่าง
ที่มา : ผู้วิจัย วันที่ 11 มกราคม – 15 กุมภาพันธ์ 2558

การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน
ในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง

การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน
ในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง

การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้าน
ในการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง

การใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการเลี้ยงเป็ดไข่
ไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนและเป็นรายได้เสริม

การใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์

การผลิตน้ำหมักชีวภาพโดยใช้หัวปลา

ภาพการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตของเกษตรกร
ที่มา : ผู้วิจัย วันที่ 11 มกราคม – 15 กุมภาพันธ์ 2558

การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
เพื่อเพิ่มรายได้และยืดอายุการเก็บรักษา

ผลผลิตจากต้นตาลโตนด
ซึ่งเป็นรายได้เสริมของเกษตรกร

การใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์
และการสร้างรายได้เสริมในครัวเรือน

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายหลัง
การทำนา โดยการใช้แกลบเป็นวัสดุเผาถ่าน

การขุดสระน้ำในพื้นที่การเกษตร
และการปลูกมะนาวในบ่อปูนซีเมนต์

การขุดสระน้ำในพื้นที่การเกษตร
และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบผสมผสาน

ภาพการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตของเกษตรกร
ที่มา : ผู้วิจัย วันที่ 11 มกราคม – 15 กุมภาพันธ์ 2558

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายกฤษฎา หลักเมือง
 รหัสประจำตัวนักศึกษา 5510620004
 วุฒิการศึกษา

วุฒิ	สถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เกษตรศาสตร์)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2554

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 วิทยาเขตหาดใหญ่

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

นักกิจการนักศึกษา หน่วยกิจการนักศึกษา คณะทรัพยากรธรรมชาติ
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

กฤษฎา หลักเมือง, อภิญา รัตนไชย และ ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล. 2559. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์
 ต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร
 ผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสงขลา. *แก่นเกษตร* 44 (ฉบับพิเศษ 1) : 99 – 104.

กฤษฎา หลักเมือง, อภิญา รัตนไชย และ ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล. 2559. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์
 ต่อทัศนคติเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัด
 สงขลา. *แก่นเกษตร* 44 (1) : 75 - 82